

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ СТРУКТУРНИ И
ИНВЕСТИЦИОННИ ФОНДОВЕ

ЕДНА ПОСОКА
МНОГО ВЪЗМОЖНОСТИ

МИГ БЕЛЕНЕ - НИКОПОЛ

ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014 г. - 2020 г.

Европейски земеделски фонд за развитието на селските райони: Европа инвестира в селските райони

Проучване на въздействието на СВОМР върху социално-икономическото развитие на територията на МИГ Белене – Никопол и удовлетвореността от прилагането на СВОМР в общността

Проучване и анализ на територията на МИГ Белене - Никопол

Този документ е създаден в изпълнение на Споразумение №РД 50-11/25.01.2017 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по подмярка 19.4 «Текущи разходи и популяризиране на Стратегията за Водено от общностите местно развитие» на мярка 19 «Водено от общностите местно развитие» от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 година, подкрепена от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони.

Обединени
Български
Консултанти

United
Bulgarian
Consultants

Юли 2019 г.

Съдържание:

1. Цели и методология.....	4
2. Подходът ЛИДЕР/ВОМР като част от ОСП и инструмент на интегрираната териториална политика	6
2.1.Подходът ЛИДЕР – обща информация за програмирането.....	6
2.2.ВОМР като част от Програма за селските райони	10
2.3.Принципи на ВОМР	15
3. Прилагане на ЛИДЕР/ВОМР в България.....	16
3.1.Първи етап от прилагането на ЛИДЕР 2007-2013 – резултати, изводи и поуки	17
3.2.Втори етап от прилагането на ЛИДЕР, Водено от Общностите Местно Развитие в ПРСР 2014-2020	22
4. Как подходът ВОМР въздейства върху територията (предимства)	27
5. Принципи на ВОМР в Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“ - териториален подход	36
5.1. Подрегионални територии (член 32.2а).....	36
5.2. Териториална свързаност, природни ресурси	37
5.3. Социална свързаност, човешки капитал.....	39
5.4. Инфраструктурна свързаност	41
5.5. Икономическа свързаност	42
5.6. Културна свързаност	45
6. Принципи на ВОМР в Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“– партньорства, водени от общността	47
6.1.Подход „отдолу нагоре“, основан на участие и партньорство (член 32.2.б) ...	47
6.2.Идентифициране на заинтересованите страни.....	48
6.3.Идентифициране на потребностите и проблемите	49
6.4.Създаване на публично-частно партньорство - МИГ	50
7. Принципи на ВОМР в Стратегията – на базата на местните нужди и потенциал.....	51
7.1. Като се имат предвид местните потребности и потенциал (член 32.2 г)	51
7.2.Идентифицирани силни и слаби страни, възможности и проблеми	52
7.3.Цели, приоритети и мерки и съответствие между тях.....	53
8. Принципи на ВОМР в Стратегията – интегриран и многосекторен подход	55

9. Принципи на ВОМР в Стратегията – иновативност, изграждане на мрежи и сътрудничество	63
10. Съответствие и йерархия – външна съгласуваност	65
11. Прилагане на Стратегията	72
12. Анкетно проучване на нагласите на местната общност и удовлетвореността от прилагането на ВОМР досега	77
13. Изводи и препоръки.....	94
14. Добри практики.....	99

1. Цели и методология

Цели:

Настоящият анализ е в изпълнение на възложеното от МИГ „Белене-Никопол“ **„Проучване на въздействието на СВОМР върху социално-икономическото развитие на територията на МИГ Белене-Никопол и удовлетвореността от прилагането на СВОМР в общността“.**

То е базирано върху необходимостта от актуална информация относно напредъка в постигане на набелязаните в Стратегията цели и въздействия, като темата е заложена в раздел 8 от СВОМР като част от инструментариума за извършване на мониторинг и събиране на данни от МИГ. Проучването е свързано с оценка на качеството на самата Стратегия, вътрешната и външната ѝ съгласуваност между приоритети, цели и мерки, както и с различни програмни документи; с изпълнението на количествените показатели и със субективните възприятия на местната общност; с правилното прилагане на принципите на ВОМР и на интегрирания и многосекторен подход; с обективните и субективни фактори, от които зависи успешното изпълнение; добавената стойност, която ВОМР носи за територията – повишаване на местния капацитет, подобряване на местното самоуправление и засилване на резултатите - ползите, които са постигнати чрез прилагането на подхода ВОМР, сравнени с ползите, които биха били постигнати и без прилагането на този метод. Тъй като Стратегията е по средата на изпълнението си, много от изходните данни за анализ все още липсват и преценката се основава на по-обща за подхода характеристики, приложими за селските райони, както и на специфични за територията на МИГ показатели, проблеми и предимства. Основна цел на анализа е да повиши знанията и уменията на екипа на МИГ относно успешното прилагане на ВОМР на територията, изпълнението на Стратегията и как може да бъде постигнато благоприятно социално-икономическо въздействие чрез реализирането ѝ и да бъде удовлетворена местната общност. Посочени са основните принципи на ВОМР и как те да бъдат спазвани и широко прилагани, а също така и редица добри практики от различни държави на ЕС, които могат да породят добри идеи за развитие и на местно равнище. Анализът е в помощ и избирането и предварителното одобрение на предложените на МИГ проекти и осъзнаване на необходимостта от свързаност между тях, както и на необходимостта от прецизиране на критериите за оценка и индикаторите за изпълнение. Не на последно място, повишеният експертен капацитет на членовете на МИГ и на местните лидери ще ги предпази от грешките, допуснати в минали периоди, както и ще насочи вниманието им към препоръките за по-успешно осъществяване на Стратегията.

Методология:

Методологията е базирана на научен подход и анализ на стратегически документи, ситуационен анализ на документи на местно ниво, статистически анализ на данни, проучвания на място, анкетно проучване на нагласите на местната общност относно работата на МИГ, синтез и екстраполация във вид на изводи и препоръки. По метода на кабинетния анализ са разгледани европейски, национални, регионални и местни

документи, релевантни към темите на възложеното проучване, като от европейските са използвани: Стратегията „Европа 2020“; Регламент 1303/2013 и Регламент 1305/2013 на Европейската комисия и Европейския парламент; Насоки за местните участници относно воденото от общностите местно развитие на Европейската Комисия/2014; Предложение за Общ Регламент на структурните фондове за периода 2021-2027 на Европейската комисия, 2018; Декларация от Корк 2.0 „По-добър живот в селските райони“. От националните източници са извлечени данни и обобщения от „Годишен доклад за състоянието и развитието на земеделието“ (Аграрен доклад) на МЗХГ, 2018 г.; Споразумение за партньорство на Министерски съвет, 2014; „Национална стратегия за устойчиво развитие на земеделието в България в периода 2014 – 2020 г.“, „Националната програма за развитие България 2020“; Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г.; Ръководство на воденото от общностите местно развитие в рамките на европейските структурни и инвестиционни фондове на МЗХГ/2017; Последваща оценка (ex-post) на Програмата за развитие на селските райони 2007-2013г., заключителен доклад, изготвен от МЗХГ през януари 2018. От регионалните и местни документи са включени Областната стратегия за развитие на Плевен, общинските планове за развитие на Белене и Никопол, както и самата Стратегия за ВОМР на МИГ „Белене-Никопол“.

По метода на статистическия анализ са обработени данни, публикувани ежегодно от Националния статистически институт (НСИ); Данни за дейността на земеделските производители от Евростат; Обобщени данни от Европейската система за земеделска счетоводна информация (Генерална дирекция „Земеделие“ на ЕК); Отдел „Агростатистика“ на МЗХГ; Преброяване на земеделските стопанства през 2010 г. на база реално преброяване и Преброяване на земеделските стопанства през 2016 г. на база статистическа извадка. Подадени са три Заявления за достъп до информация за получаване на данни от Областна Дирекция „Земеделие“ – Плевен, Изпълнителната агенция за лозата и виното, Българска агенция за безопасност на храните (БАБХ).

Методите за набиране на информация и формулиране на заключения съдържат още: наблюдения на място, анкетно проучване сред местната общност, вторично набиране на данни (от предишни изследвания на територията на МИГ, включително и междинна оценка на Стратегията, 2018 г.). За съставяне на изводите и препоръките са използвани метод на сравнение и екстраполация; метод на експертна оценка; системен подход. Добрите практики са преведени от сайта на Европейската мрежа за развитие на селските райони - The European Network for Rural Development (ENRD).

2. Подходът ЛИДЕР/ВОМР като част от ОСП и инструмент на интегрираната териториална политика

2.1. Подходът ЛИДЕР – обща информация за програмирането

С Регламента на Съвета (ЕС) 1698/2005 подходът ЛИДЕР става задължителен елемент от Политиката за развитие на селските райони на ОСП. Предишните три поколения на ЛИДЕР също са част от ОСП като отделна програма, финансирана от Земеделския фонд на Общността (ФЕОГА), която започва през 90-те години като малка инициатива с 217 партньорства (МИГ) и бюджет от 442 млн. евро. За Програмния период 2007 – 2013 година ЛИДЕР вече е отделна ОС4 във всички национални Оперативни програми за развитие на селските райони на страните от ЕС и е интегриран подход, хоризонтална ос, обединяваща и способстваща реализирането на останалите оси. Финансирането идва от новия Европейски Земеделски Фонд за Развитие на Селските Райони (ЕЗФРСР). Броят на партньорствата, в сравнение с началото се увеличава над десет пъти до 2 321 МИГ в края на периода, с общ бюджет от ЕС от 5,5 милиарда евро, или 6% от ЕЗФРСР. Тези средства мобилизират допълнително още около 3 млрд. евро в националното публично съфинансиране, като на всяко партньорство (МИГ) са отпуснати средно от обществения бюджет по около 3,8 млн. евро за целия период. Публичното финансиране привлича и значителни суми като частни инвестиции. В оценките на ЕК и Европейската сметна палата за ЛИДЕР в този период са констатирани значителни подобрения в конкурентоспособността, диверсификацията, качеството на живот и на околната среда в селските райони, включването на групи като жените и младите хора, положителни тенденции в управлението и изграждането на капацитет на местните общности, както и създаването на хиляди нови работни места. Успехът на ЛИДЕР е толкова голям, че извън Европа Световната банка също започва да подкрепя проекти чрез много сходна „движена“ от общностите методика (ДОМ), в 94 държави с общи инвестиции, оценявани на близо 30 милиарда долара.

В Периода 2014-2020 г. ЛИДЕР/ВОМР е вече **отделна мярка (M19)** в Програмите за развитие на селските райони и е един от двата инструмента на ЕСИ фондовете, заедно с интегрираните териториални инвестиции, чиято цел е да подкрепят **интегрирани подходи за териториално развитие**. Освен това, ВОМР насърчава ангажираността на регионалните участници и местните общности с изпълнението на различните оперативни програми, тъй като стратегиите вече могат да се финансират и по други фондове. Фондът ЕЗФРСР за настоящия програмен период е на стойност 100 милиарда евро, като в допълнение страните членки следва да осигурят още 61 млрд. национално съфинансиране. За ВОМР трябва да бъдат отделени минимум 5% от общия бюджет, като подходът може да получава подкрепа също и от ЕФРР, ЕСФ и ЕФМДР. Местните инициативни групи в ЕС, които получават финансова подкрепа са вече 3075. Подходът ВОМР става неразделна част от Регламент 1303/2013 за определяне на общо-приложимите разпоредби (РОР) за всички структурни и инвестиционни фондове, като в него е определена и Общата стратегическа рамка за развитие. Тя е свързана със **Стратегията на Съюза за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж** („Европа 2020“), която предлага нов модел на развитие: по-интелигентен растеж - изграждане на

икономика, основаваща се на знания и иновации; по-устойчив растеж - насърчаване на по-екологична и по-конкурентоспособна икономика с по-ефективно използване на ресурсите; по-приобщаващ растеж - стимулиране на икономиката с високи равнища на заетост, която да доведе до социално и териториално сближаване. За да допринесе за осъществяването на Стратегията, както и за изпълнението на специфичните задачи на отделните фондове, съгласно заложените им цели, включително икономическото, социалното и териториалното сближаване, всеки европейски структурен и инвестиционен фонд подкрепя следните **11 тематични цели** (чл. 9 от POP):

Интелигентен растеж	1) Засилване на научноизследователската дейност, технологичното развитие и иновациите;
	2) Подобряване на достъпа до ИКТ и на тяхното използване и качество;
	3) Повишаване на конкурентоспособността на МСП и на селскостопанския сектор (за ЕЗФРСР), и на сектора на рибарството и аквакултурите (за ЕФМДР);
Устойчив растеж	4) Подпомагане на преминаването към нисковъглеродна икономика във всички сектори;
	5) Насърчаване на адаптацията към изменението на климата и превенцията и управлението на риска;
	6) Съхраняване и опазване на околната среда и насърчаване на ресурсната ефективност;
	7) Насърчаване на устойчивия транспорт и премахване на участъците с недостатъчен капацитет във всички ключови мрежови инфраструктури;
Приобщаващ растеж	8) Насърчаване на устойчивата и качествена заетост и подкрепа за мобилността на работната сила;
	9) Насърчаване на социалното приобщаване, борба с бедността и всяка форма на дискриминация;
	10) Инвестиции в образованието, обучението, включително професионално обучение за придобиване на умения и ученето през целия живот;
	11) Повишаване на институционалния капацитет на публичните органи и заинтересованите страни и допринасяне за ефективна публична администрация.

В Програмния период 2014 – 2020 г. ВОМР е инструмент и на **интегрирания териториален подход**, който е избран от европейските институции за ключов в процеса на целенасочено въздействие за преодоляване на социалните и икономическите различия на териториите със специфични характеристики, сериозно изостанали или изоставащи в своето балансирано развитие и насърчаване на техния устойчив растеж, отчитайки териториалните им специфики и потенциали (Политика на сближаване). Европейската комисия определя териториалния подход като неразривно свързан с изпълнението на Стратегията 2020. Разновидностите на прилагането на интегрирания териториален подход са:

Интегрирани териториални инвестиции (за територии, чийто обхват не е регламентиран и чието финансиране може да бъде комбинирано от различни фондове);

Водено от общностите местно развитие (за селските райони, в някои държави от ЕС и за отделни райони от градовете);

Интегрирано устойчиво градско развитие (ОП Региони в растеж) - европейско териториално сътрудничество – трансгранични програми, макро-регионални и морски стратегии и програми;

В България реализирането на интегрирания териториален подход чрез ВОМР се прилага само за селски райони, отговарящи на спецификите и изискванията посочени в чл. 32 до 35 от Регламент 1303/2013 - на подрегионален териториален принцип, ниво община/група от съседни общини с предвиден обхват на населението между 10 000 и 150 000 жители. В настоящия Програмен период други новости в прилагането на ЛИДЕР/ВОМР са засилване на подкрепата за местните партньорства още на етапа на подготвителните дейности (изграждане на капацитет, обучение и изграждане на мрежи с цел да се постигне по-добра подготовка и изпълнение на стратегиите за местно развитие); укрепване на ролята на МИГ в местното самоуправление и децентрализацията (например повече местни решения за действия, съгласувани със стратегиите за ВОМР); възможността за финансиране от повече от един фонд с цел постигане на многосекторен подход при решаване на проблемите; интегриране на механизма за мониторинг и оценка в стратегиите за ВОМР, за да се подобри тяхното разработване и изпълнение; поставяне на по-силен акцент върху популяризирането, за да се създаде възможност за по-голям обмен и сътрудничество между заинтересованите страни; засилване на участието на частния сектор в партньорството; увеличаване на транснационалното сътрудничество.

В планирането на следващия Програмен период 2021-2027 г. подходът ВОМР остава задължителна част от ОСП и Програмите за развитие на селските райони, които се подпомагат от ЕЗФРСР (в рамките минимум на 5%), но действието му като част от интегрираното териториално развитие се разширява и сред другите фондове. В предложението на нов **Регламент за общо приложими разпоредби** за всички фондове на Европейската комисия (2018) подходът ВОМР е описан в чл. 25, като са запазени всичките му принципи. Самият ЕЗФРСР обаче е изваден от този регламент. Това от една страна означава, че държавите-членки могат да създадат „обща кошница“ с целенасочено финансиране за ВОМР от различните фондове и с избор на водещ фонд, различен от земеделския, но от друга, налице е риск партньорствата и работата в мрежа по ВОМР да останат само елемент на ОСП, където е поставен по-силен акцент върху селскостопанските и екологичните въпроси и са пренебрегнати териториалните подходи и неземеделското развитие на селските райони. Така или иначе, ВОМР е припознат като най-сполучливият инструмент за устойчиво развитие, независимо дали на регионите или на селските райони и вече е елемент и от Политиката на сближаване на ЕС. Регионалното развитие и сближаване след 2020 г. има фокус върху пет инвестиционни приоритета, формулирани като пет цели:

По-интелигентна Европа: чрез иновации, цифровизация, икономическа промяна и подкрепа за малките и средните предприятия
По-зелена и безвъглеродна Европа: чрез прилагане на Парижкото споразумение и инвестиране в енергийния преход, възобновяемите енергийни източници и борбата с изменението на климата
По-добре свързана Европа: със стратегически транспортни и цифрови мрежи
По-социална Европа: изпълнение на европейския стълб на социалните права и подкрепа за качествената заетост, образованието, уменията, социалното приобщаване и равния достъп до здравеопазване
Европа по-близо до гражданите: подкрепа за местните стратегии за развитие и устойчивото градско развитие в ЕС.

ВОМР е част от последния приоритет – **Европа по-близо до гражданите**, като освен като подход за развитие на селските райони, инвестиции ще се правят и в градски и регионални стратегии за интегрирано развитие. Водеща роля за разработването на стратегиите и за подбора на мерките, които да бъдат финансирани ще имат съответните градски, местни, общински или други териториални органи или организации. Градското измерение на политиката на сближаване също се укрепва, като 6 % от помощта по линия на ЕФРР се заделят за устойчиво градско развитие и се създава нова програма за изграждане на мрежи от контакти и капацитет на градските власти - Европейската инициатива за градовете. Тъй като ВОМР разширява териториалния си обхват, има предложение Комисията да създаде пилотно Звено за подкрепа на ВОМР на ниво ЕС, което да управлява изграждането и работата в мрежа, транснационалното сътрудничество и създаването на капацитет на всички МИГ във всички фондове. В Резолюция на Европейския парламент „Доклад относно бъдещето на храната и селското стопанство“, 2018 се „призовава за създаване на нов фонд за водено от общностите местно развитие (CLLD), изграден въз основа на инициативата LEADER и опита в тази област, който да бъде целево определен на 10% във всички структурни фондове за целите, определени от стратегиите, водени от местни общности, без разграничителна линия между структурните фондове, които следва да бъдат разгърнати на децентрализирана основа“. Освен това, при разпределението на фондовете се добавят и нови критерии - младежка безработица, ниски равнища на образование, изменение на климата и приемане и интегриране на мигранти, за да се отрази по-добре действителното положение по места. Подходът ВОМР е припознат и в концепцията за изграждането на т.нар. „интелигентни селища“ (**smart villages**), която се основава на политическите препоръки на Декларацията от Корк 2.0 „По-добър живот в селските райони“. В Резолюцията на ЕП от 2018 г. се „призовава Комисията да въведе подход на финансиране от много източници, подход за инвестиции в законодателния период след 2020 г., за да се гарантира безпроблемното прилагане на интегрираните инструменти за развитие на селските райони, като например инициативата за интелигентни селища“. Концепцията включва „интегрирана и основана на конкретните места стратегия за развитие, която отразява реалните потребности на района, следва интегриран подход и ангажира основните заинтересовани страни и има за цел да повиши качеството на живот и жизнения стандарт, да подобри обществените услуги за гражданите и използването на ресурсите и да предостави нови възможности за създаване на стойност

в селските райони. Новаторското използване на технологиите е от значение, както и инвестициите в инфраструктурата, човешкия капитал, изграждането на капацитет и общност. Концепцията за интелигентните села е широка и може да включи развитието на специфичен акцент, свързан с мобилността в селските райони“ (Комисия по земеделие, 2017)

2.2.ВОМР като част от Програма за селските райони

Единадесетте тематични цели на РОР (Регламент №1303/2013), изложени в предишната точка, са средство за реализацията на Стратегията „Европа 2020“ и са задължителни за абсолютно всички европейски фондове. В българското **Споразумение за партньорство** са приети всичките 11 тематични цели на РОР, както и трите цели на ЕЗФРСР, формулирани в **Регламент № 1305/2013 относно подпомагане на развитието на селските райони**. Трите цели за устойчиво развитие на селските райони, които трябва да бъдат постигнати чрез ЕЗФРСР са транспонирани изцяло в трите цели на **българската Програма за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г.**

ЕЗФРСР	Насърчаване на конкурентоспособността на селското стопанство
ПРСР	1. Повишаване на конкурентоспособността и балансирано развитие на селското и горското стопанство и преработващата промишленост;
ЕЗФРСР	Осигуряване на устойчивото управление на природните ресурси и на дейности, свързани с климата;
ПРСР	2. Опазване на екосистемите и устойчиво управление, използване на природните ресурси в земеделието , горското стопанство и хранителната промишленост, предотвратяване на климатичните промени и приспособяване към тях.
ЕЗФРСР	Постигане на балансирано териториално развитие на икономиките и общностите в селските райони, включително създаването и поддържането на заетост.
ПРСР	3. Социално-икономическо развитие на селските райони , осигуряващо нови работни места, намаляване на бедността, социално включване и по-добро качество на живот.

За планираните интервенции по първата цел от ПРСР са отделени 22% от публичните разходи на Програмата, по втората – 48%, а по третата – 28%.

За да се гарантира постигането на целите е необходимо съсредоточаване върху ограничен брой ключови приоритети. Държавите-членки са изготвили своите **Програми за селските райони** въз основа на нуждите на техните територии и отнасящи се до поне четири от шестте общи приоритети на ЕС (чл. 5 от Регламент 1305/2013).

Българската ПРСР е планирана на базата на всичките шест приоритета.

Регламент 1305/2013	1. Насърчаване на трансфера на знания и иновациите в селското стопанство, горското стопанство и селските райони;
ПРСР	Приоритетна област 1: Стимулиране на трансфера на знания и иновациите в областта на селското и горското стопанство и селските райони
Регламент 1305/2013	2. Повишаване на жизнеспособността и конкурентоспособността на всички видове селскостопанска дейност и насърчаване на иновативни селскостопански технологии и устойчивото управление на горите;
ПРСР	Приоритетна област 2: Повишаване на жизнеспособността на земеделските стопанства и конкурентоспособността на всички видове селскостопанска дейност във всички региони и насърчаване на новаторските технологии в селското стопанство и устойчивото управление на горите
Регламент 1305/2013	3. Насърчаване на организацията на хранителната верига, хуманното отношение към животните и управление на риска в селското стопанство;
ПРСР	Приоритетна област 3 : Насърчаване на добро организиране на хранителната верига, в т.ч. преработката и търговията със селскостопански продукти, хуманното отношение към животните и управлението на риска в селското стопанство
Регламент 1305/2013	4. Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, свързани с селското и горското стопанство;
ПРСР	Приоритетна област 4: Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, свързани със селското и горското стопанство
Регламент 1305/2013	5. Насърчаване на ефективното използване на ресурсите и подпомагане на прехода към ниско въглеродна и устойчиви на климата икономика в секторите на селското стопанство, храните и горското стопанство;
ПРСР	Приоритетна област 5: Насърчаване на ефективността на използване на ресурсите и подкрепа на прехода към нисковъглеродна и устойчива на изменението на климата икономика в секторите земеделие, храни и гори
Регламент 1305/2013	6. Насърчаване на социалното приобщаване, намаляването на бедността и икономическото развитие в селските райони.
ПРСР	Приоритетна област 6: Насърчаване на социалното приобщаване, намаляването на бедността и икономическото развитие в селските райони

ПРСР в България е структурирана, освен около шестте приоритетни области и в осемнадесет под-приоритета на политиката за развитие на селските райони. Всяка мярка от програмата има принос към един или няколко приоритетни области. Освен това, за постигане на специфичните цели на тематичните приоритети са програмирани хоризонтални интервенции, включващи иновации, околна среда и борба с климатичните промени, които ще се прилагат при възможност навсякъде и във всички мерки.

Приоритетна област 1: Стимулиране на трансфера на знания и иновациите в областта на селското и горското стопанство и селските райони с акцент върху следните области:
Подприоритет 1А: Стимулиране на иновациите, сътрудничеството и развитието на базата от знания в селските райони (M1, M2, M4, M6, M16)
Подприоритет 1Б: Укрепване на връзките между селското стопанство, производството на храни, горското стопанство и научноизследователската дейност и иновациите, включително с цел подобряване на екологичното управление и екологичните показатели (M1, M2, M4, M6, M8, M16)
Подприоритет 1В: Поощряване на ученето през целия живот и професионалното обучение в секторите на селското и горското стопанство (M1, M2, M16)
Приоритетна област 2: Повишаване на жизнеспособността на земеделските стопанства и конкурентоспособността на всички видове селскостопанска дейност във всички региони и насърчаване на новаторските технологии в селското стопанство и устойчивото управление на горите
Подприоритет 2А : Подобряване на икономическите резултати на всички земеделски стопанства и улесняване на реструктурирането и модернизирането на стопанствата, особено с оглед на увеличаването на пазарното участие и ориентация и на разнообразяването в селското стопанство (M1, M2, M4, M6, M16)
Подприоритет 2Б : Улесняване на навлизането на земеделски стопани с подходяща квалификация в селскостопанския сектор, и по-специално приемствеността между поколенията (M1, M2, M4, M6)
Приоритетна област 3 : Насърчаване на добро организиране на хранителната верига, в т.ч. преработката и търговията със селскостопански продукти, хуманното отношение към животните и управлението на риска в селското стопанство
Подприоритет 3А: Подобряване на конкурентоспособността на първичните производители чрез по-доброто им интегриране в селскостопанската и хранителната верига посредством схеми за качество, които да добавят стойност към селскостопанските продукти, популяризиране на местните пазари и къси вериги на доставки, групи на производителите и организации и междубраншови организации (M1, M2, M4, M6, M9, M14, M16)
Подприоритет 3Б: Подпомагане на превенцията и управлението на риска на стопанствата (M1, M2, M17)
Приоритетна област 4: Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, свързани със селското и горското стопанство
Подприоритет 4А : Възстановяване, опазване и укрепване на биологичното разнообразие, включително в зони по „Натура 2000“ и в зони с природни или други специфични ограничения и земеделски с висока природна стойност, както и на състоянието на европейските ландшафти (M1, M2, M4, M10, M11, M12, M13, M16, M8, M15)
Подприоритет 4Б : Подобряване управлението на водите, включително управлението на торовете и пестицидите (M1, M2, M4, M10, M11, M12, M13, M16, M8, M15)
Подприоритет 4В: Предотвратяване на ерозията на почвите и подобряване на управлението им (M1, M2, M4, M10, M11, M12, M16, M8, M15)

Приоритетна област 5: <i>Насърчаване на ефективността на използване на ресурсите и подкрепа на прехода към нисковъглеродна и устойчива на изменението на климата икономика в секторите земеделие, храни и гори</i>
Подприоритет 5 : Повишаване на ефективността при потреблението на вода в селското стопанство (поливни съоръжения по М 4.3; М1, М2, М4, М16)
Подприоритет 5Б: Повишаване на ефективността при потреблението на енергия в селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост (М1, М2, М4, М16)
Подприоритет 5В: Улесняване на доставките и използването на възобновяеми източници на енергия, на странични продукти, отпадъци и остатъци, и други нехранителни суровини за целите на биоикономиката (М1, М2, М4, М7, М16)
Подприоритет 5Г: Намаляване на емисиите на парникови газове и амоняк от селското стопанство (М1, М2, М4, М10, М16)
Подприоритет 5Д: Стимулиране на съхраняването и поглъщането на въглерода в сектора на селското и горското стопанство (М1, М2, М8, М16)
Приоритетна област 6: <i>Насърчаване на социалното приобщаване, намаляването на бедността и икономическото развитие в селските райони</i>
Подприоритет 6А: Улесняване на разнообразяването, създаването и развитието на малки предприятия, както и разкриването на работни места (М4, М6)
Подприоритет 6Б: Стимулиране на местното развитие в селските райони (М7)
Подприоритет 6В: Подобряване на достъпа до информационни и комуникационни технологии (ИКТ), използването и качеството им в селските райони (М7)

Подходът WOMP е Мярка 19 от Програма за селските райони и се реализира чрез интегрирани и многосекторни стратегии за местно развитие, основани на характеристиките на конкретната територия и разработени въз основа на местните потребности и потенциал и реализирани от публично-частно партньорство.

Основните **приоритети на WOMP** в периода 2014-2020 са свързани с реализацията на 7 от 11-те цели, записани в Регламент 1303/2013 (POP) и в Споразумението за партньорство:

Насърчаване на социалното приобщаване и намаляване на бедността (тематична цел 9)
Интегриран подход към околната среда, чрез съхраняване и опазване на околната среда и насърчаване на ресурсната ефективност, вкл. дейности за превенция и управление на риска и за използване потенциала на културното наследство (тематични цели 5 и 6)
Фокусиране върху иновациите чрез насърчаване на въвеждането им в практиката (тематична цел 1)
Насърчаване на устойчивата и качествена заетост и подкрепа за мобилността на работната сила (тематична цел 8)
Повишаване на конкурентоспособността на местните икономики и възможности за създаване на местен бизнес, включително чрез диверсификация, алтернативни дейности и устойчиво производство на аквакултури (тематична цел 3)
Подобряване на качеството на образование и повишаване квалификацията на населението (тематична цел 10).

ВОМР има потенциален принос за постигане и на тематични цели, свързани с иновациите, намаляване влиянието на промените в климата и опазването на защитените зони по Натура 2000.

Съгласно приоритетна област 6Б от Регламент (ЕС) № 1305/2013 основната цел на подхода е стимулиране на местното развитие в селските райони. С прилагането на подхода **ВОМР се цели и постигане на следните специфични цели**, които могат да бъдат постигнати чрез финансиране от ЕЗФРСР:

Развитие и стимулиране на предприемачество и устойчив бизнес;
Развитие на динамична жизнена среда и подобряване качеството на живот чрез развитие на хоризонтални и междусекторни партньорства и взаимодействие за инициативи от общ интерес;
Развитие на практики и модели за добро управление и участие на заинтересованите страни в развитието на територията, като основа за териториално развитие;
Развитие на териториална идентичност, маркетинг и марки на база на специфичния териториален потенциал и продукти от местен характер.

При определянето на бюджета за ВОМР е отчетена приоритетността на потребностите, потенциалната ефективност и взаимната допълняемост на мерките, поуките от предишния програмен период, а също и целите на Стратегията „Европа 2020“ и Общата селскостопанска политика, както и националните приоритети за тяхното изпълнение. ВОМР предвижда „изпълнението на местни стратегии за развитие, които имат достатъчна зрялост и ясна добавена стойност за развитието на териториите“. Макар да остава основен инструмент на ОСП и стимулирането на селските райони, ВОМР доказва, че местните общности могат да предприемат и свои собствени стъпки към форми на икономическо и устойчиво социално и екологично развитие, които са специфични и възможни единствено за техния район. Сравнително малките финансови инвестиции могат да окажат значително влияние върху всекидневния живот на хората, да генерират нови идеи и обща отговорност за въвеждането им в практиката. Поради многообразието на селските райони в Европа, техните различия и специфични потенциал и проблеми, стратегиите за развитие са много по-ефективни и ефикасни, ако се решават и прилагат от местните участници, придружени от ясни и прозрачни процедури, подпомагане от съответните обществени администрации и необходимата техническа помощ за разпространение на добрите практики. При многофондовото финансиране, проектите по Стратегията за ВОМР могат лесно да реализират многосекторен подход чрез съчетаването на различните интервенции и сектори: бизнес и развитие на земеделието с подкрепа за човешките ресурси и решаване на проблема с безработицата; развитие на туризма и диверсификацията на стопанствата в комбинация с образование и приобщаване на маргинализираните групи; селското стопанство и опазването на околната среда; културата и подобрената инфраструктура и т.н. Дори при еднофондово финансиране, дейностите по ВОМР могат да активизират и мобилизират

местните общности и да постигнат многосекторен подход чрез допълняемост и взаимна обвързаност на проектите или чрез подпомагане на такива проекти за развитие, които впоследствие да се разраснат и да подобрят възможността на района за достъп до други финансови източници – оперативни програми или частни инвестиции. ВОМР подпомага сектори и бенефициенти, които често не получават подкрепа или получават само частична подкрепа по други програми, като например културни дейности и опазване на наследството, подобряване на малката инфраструктура, подобряване на връзките между производителите, преработвателите и консуматорите и др. Най-важното е, че ВОМР насърчава социално-икономическите партньори да работят заедно, да предоставят продукти и услуги, които произвеждат максимална добавена стойност в техния местен район.

2.3.Принципи на ВОМР

През Програмния период 2014-2020 г. принципите на ВОМР са преформулираните и обобщени добре познати седем принципа на подхода ЛИДЕР (териториален подход, „отдолу-нагоре“, публично-частни партньорства, новаторство, интегриран подход, работа в мрежа, сътрудничество). Новите четири принципа са записани в **Регламент № 1303/2013 (ROP)**, и според Член 32, параграф 2,

Воденото от общностите местно развитие е:

а) насочено към конкретни подрегионални райони;

Средствата се съсредоточават в териториите, които се нуждаят най-много и които могат да ги използват най-добре. Решенията се адаптират гъвкаво, за да отговорят на разнообразните потребности и възможности - в подходящо време и на подходящо място. Критериите са физическото или географското единство на района с изискване за непрекъснати граници, културна идентичност и общите социални проблеми, концентрацията на сходни икономически дейности - предимно земеделие. Районът трябва да е достатъчно малък, за да има обща идентичност и достатъчно голям, за да има капацитет.

б) водено от местни групи за действие, съставени от представители на публичния и частния местен социално-икономически интерес, в които на ниво вземане на решения нито публичните органи, съгласно определението в съответствие с националните правила, нито която и да било от групите, представляващи конкретните заинтересовани страни, не представлява повече от 49 % от правата на глас;

Подход „отдолу-нагоре“. Съвместна отговорност и принадлежност. Не доминира нито една от групите, представляващи конкретни интереси, независимо дали са обществени или частни. Местните хора имат по-добро познаване за наличните ресурси и възможности на територията, както и за местните проблеми, на които трябва да се обърне внимание, затова са в състояние да мобилизират местните ресурси и цялата общност по начин, който не може да се осъществи с подходи „отгоре-надолу“. Това дава на местните участници по-голямо чувство за

отговорност и ангажираност към дейностите, подкрепя местното самоуправление и гражданското общество. Партньорството мобилизира знанията, енергията и ресурсите на местните участници.

в) се извършва чрез интегрирани и многосекторни стратегии за местно развитие, основани на характеристиките на района;

Действията се подсилват и надграждат взаимно. Връзките се осъществяват хоризонтално с другите местни участници и вертикално с други нива на доставката или вериги на доставки и с други сектори. Може да има различни приоритети и входни точки, една цел с много действия или няколко цели с едно действие. Интеграция и многосекторност не означава, че стратегиите трябва да решават всички проблеми наведнъж, а че следва да изберат фокус върху цели и мерки, които ще добавят стойност към това, което вече съществува като ресурс, като мобилизират максимална подкрепа около него.

г) разработено, като се имат предвид местните потребности и потенциал, включва иновативни характеристики в местния контекст, изграждане на мрежи и където е целесъобразно - сътрудничество.

Местното партньорство трябва да бъде наясно какво би желало да постигне и какво може да постигне с наличните ресурси и програми, стратегиите са основани върху силните и слабите страни на района, върху възможностите и заплахите. В местния контекст, методът генерира иновативни начини на мислене и действие - нови пазари, нови продукти, услуги, методи на работа и социални иновации. Местните участници и общности се учат едни от други и намират съюзници за укрепване на позициите им и на други места, и в други държави.

3. Прилагане на ЛИДЕР/ВОМР в България

МИГ „Белене-Никопол“ изпълнява своята Стратегия за ВОМР в контекста на Програмен период 2014-2020 г. , заедно с още 63 местни инициативни групи с одобрено финансиране в България. На ниво ЕС в началото на периода и след икономическата криза са идентифицирани редица проблеми: намаляване на конкурентоспособността на икономиката и селското стопанство, не само в новите, но и в по-старите държави-членки; увеличаване на безработицата (до 2013 г. тя е нараснала с 47% средно за Съюза); спад в доходите за голяма част от населението и съответно спад в потреблението, което води и до свиване на пазарите; намаляване на публичните разходи за образование, здравеопазване, социални услуги и социални обезщетения, особено в селските райони; нарастващо неравенство и социална поляризация, застаряващото население и демографска криза; заплахата от увеличаване на бедността и социалното изключване, като най-застрашени са общностите в малките региони; необходимостта от борба с изменението на климата и идеите за преход към общество с ниски въглеродни емисии заемат централно място в политиката на ЕС и стават хоризонтален приоритет във всички области.

Освен общите за Съюза проблеми, рязко се увеличават и регионалните неравенства, които имат икономическо, социално, демографско, инфраструктурно, инвестиционно, екологично и други измерения и са от една страна, между регионите в различните държави членки, а от друга, между регионите вътре в самите държави. Неравенствата са формирани под влияние на различни фактори, една част от които са обективни: изолирано местоположение, неблагоприятен релеф и климат, надморска височина и т.н., а други са резултат от степента на историческо развитие: слаба икономика, задължнялост, демографски процеси, лошо използване на природния, стопански, и културен потенциал, провеждана досега едностранчива регионална политика. Много от селските райони, въпреки дългогодишните политики на подкрепа продължават да се характеризират с икономическа изостаналост, отрицателни демографски процеси, недиверсифицирана икономика, зависима от селското стопанство, безработица, липса на социални услуги и влошена инфраструктура. Затова, освен чрез **програмите на селските райони** на отделните държави, ЕС се опитва да обърне негативните тенденции и чрез **регионалната си политика** или както вече стана дума чрез интегрираните териториални подходи за развитие. Селските райони притежават сериозен природен, икономически и културен потенциал и въпреки по-ниската си степен на развитие, представляват изключителна стратегическа възможност за социално-икономически напредък на регионите и чрез подходящи мерки могат да бъдат опазени от обезлюдяване и упадък. Необходимостта от прилагане на нова регионална политика се обуславя и от принципа на териториалната солидарност (политики на сближаване), който изисква създаването на относително равностойни условия на живот в отделните части на територията на страната и на целия ЕС. За България, както и за останалите нови страни-членки са изведени и допълнителни проблеми за решаване, описани по-нататък в настоящия анализ. Програмите предвиждат засилената роля на местните общности при реализацията на европейски проекти чрез Воденото от общностите местно развитие.

3.1. Първи етап от прилагането на ЛИДЕР 2007-2013 – резултати, изводи и поуки

В България Лидер стартира като част от ПРСР 2007-2013 г., с известно закъснение през 2009 година, когато се дава начало на мерките в рамките на четвъртата ос на ПРСР, като за основна цел е записано изграждането на местен капацитет и подкрепа на изпълнението на местни стратегии за развитие. От успехите и проблемите при прилагането на подхода през първия програмен период могат да се направят изводи и поуки и да се избегнат някои грешки при сегашното прилагане.

Общият бюджет на интервенциите по ЛИДЕР е в размер на 76 988 306 евро. За самото прилагане на Стратегиите са изхарчени 39 248 127, което е 73,76% от първоначалния бюджет. Подготвителната мярка стимулира огромен интерес и са подадени 136 заявления за изграждане на МИГ на кандидати от 181 от селските общини (78% от общините). Общо по подмярка 431-2 са сключени 102 договора с потенциални МИГ, а от тях са изпълнени 90. Част от договорите не са изпълнени поради липса на финансови средства и закъснение при възстановяване на направените разходи. 137 общини (60%) от общия брой на общините в селските райони на България, които към

онзи момент са 231, са със създадена Стратегия за местно развитие. Подкрепените стратегии по двете покани обаче са само 35, обхващащи 57 общини, 1112 населени места или 24.7% от селските общини с население от 800 758 души или 25% от населението, и територия от около 25,8 хил. кв. км или 27.8% от територията на селските райони. Липсата на достатъчно средства е единствената пречка за постигане на по-високи нива на изграден местен капацитет чрез подкрепа на повече МИГ. Следва да се има предвид и това, че индикаторът за брой подпомогнати МИГ е бил заложен съобразно очакваното финансиране, като се е считало, че не всички стратегии ще бъдат на максималния праг. Впоследствие, тази целева стойност става невъзможна за постигане, тъй като всички одобрени стратегии са били на максималния допустим праг за финансиране. В Северозападния район са създадени 6 МИГ, в Северния централен – 3 МИГ, в Североизточния – 4 МИГ, в Югоизточния – 6 МИГ, в Южния централен – 9 МИГ и в Югозападния – 7 МИГ. Само на територията на областите Видин, Кюстендил, Русе, Плевен, Силистра и Сливен не се прилагат стратегии за местно развитие. Анализът на напредъка за постигане на целите показва, че поставената цел за брой подпомогнати МИГ е изпълнена на 70% (35 при заложен 50), а по отношение на индикатора, свързан с общата площ, обхваната от МИГ, изпълнението е 72% (25 800 кв.м. от заложен 36 000 кв.м.). Изпълнението на индикатора, свързан с население, обхванато от МИГ е 64% (постигнати 801 688 души при индикатор 1 260 000 души).

Като общо обаче, приносът на ВОМР в развитието на селските райони у нас е оценен като положителен, а изпълнението на подхода – „над средното“ за ЕС. Според *Доклад за оценката на ПРСР и ЛИДЕР* на Дирекция „Развитие на селските райони“ в МЗХГ от януари 2018 г., „подходът има съществен принос за придадена нетна добавена стойност в подпомогнатите стопанства и създадена добавена стойност на годишна работна единица. Наблюдава се засилване на концентрацията на подпомогнатите стопанства в общия обем на създаваната брутна продукция от земеделие от 69% преди началото на програмния период до 82% през 2015 г. Като цяло подкрепените предприятия в хранителната индустрия успяват до голяма степен да се възползват от помощта, като добавената стойност в този отрасъл нараства забележимо, което свидетелства за повишаване на конкурентоспособността“. Проучване на МЗХГ за целите на доклада, сред общностите прилагали стратегии за местно развитие, показва висока удовлетвореност от резултатите – 79% от анкетираните смятат, че МИГ допринасят за икономическото развитие на териториите; 84% изтъкват подобряване благосъстоянието на региона; 62% - създаване на нови възможности за заетост; 80% - изграждане на местен капацитет като предимства на подхода ВОМР.

По информация пак от Доклада на МЗХГ, общият брой на подадените към МИГ проекти е 1 908 или 140 % от одобрения бюджет по мярка 41. След приключване на оценителните комисии къмДФЗ одобрените проекти са 1 588 бр. До подписване на договор достигат 1 221 различни проекта на 997 бенефициента. Общо изплатената субсидия по реализираните проекти е в размер на 76 741 501 лв., което е 99 % от актуализирания бюджет по мярка 41, а броят изпълнени проекти е 1 170. Проблеми създава забавянето между одобряването на стратегиите и приема на проекти,

вследствие на което интересът по първите покани на МИГ е значително по-малък от този в края на периода. Очевидно е, че все пак МИГ успяват да мобилизират местните общности, като в някои от случаите общият размер на подадените проекти надвишава два пъти предвидените средства. Анализът на постигане на заложените индикатори показва, че индикаторът за брой проекти, финансирани от МИГ, е изпълнен на 59 % (1221 проекта), а относно брой финансирани бенефициенти от МИГ изпълнението е на 73% (997 бенефициента). Основен фактор за ограничения принос е и малкото време за изпълнение на проектите, предвид закъсненията на приемите.

Най-много проекти пред МИГ са подадени по мярка 121 „Модернизирани на земеделските стопанства“ - 307 броя и по мярка 312 „Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия“ - 291 броя. По мярка 311 „Разнообразяване към неземеделски дейности“ са реализирани 60 проекта, по мярка 321 „Основни услуги за населението и икономиката в селските райони“ проектите са 75, а по мярка 322 „Обновяване и развитие на населените места“ - 56, но по последните две мерки са усвоени най-висок обем от средствата, тъй като проектите са големи. 72% от договорените средства всъщност отиват за проекти по ОС 3 „Качество на живот в селските райони и разнообразяване на селската икономика“, 27% са за ОС 1 и само 1% по ОС 2. Преобладаващата част от одобрените проекти по мярка 421 „Вътрешно териториално и транснационално сътрудничество“ също подкрепят инициативи, подпомагачи постигането на целите на ОС 3. Това че голяма част от проектите са насочени към интервенции в обхвата на подобряване качеството на живот се дължи, както на явната необходимост от подобряване на общинската инфраструктура, в която не са правени инвестиции в последните 20 години, така и от факта, че МИГ са силно зависими, включително финансово от общините, на чиито територии работят. Мерките за разнообразяване на икономиката (311 и 312) също се оказват много желани, тъй като голяма част от услугите за населението в селските общини са изнесени в близките градове, поради по-големия брой жители и по-добрата бизнес среда. Трябва да се отбележи, че за разлика от проектите, реализирани по тези мерки от ПРСР на национално равнище (подкрепели основно къщи за гости и ВЕИ), по мерките на МИГ са създадени редица малки и полезни за местните общности бизнес инициативи, като лекарски и зъболекарски кабинети, автомонтъорски, фризьорски и туристически услуги, заведения за обществено хранене, магазинчета, занаятчийски работилници и др.

По отношение на заинтересованите страни и бенефициентите, докладът на МЗХГ показва, че стопанският сектор заема най-голям дял в изпълнението на проекти от Стратегиите за местно развитие - 78 % от заинтересованите страни: ЕТ и физически лица, ЕООД, ООД, земеделски кооперации. Следват представителите на нестопанския сектор, които заемат 14 % от изпълнените проекти по стратегиите: 128 читалища и неправителствени организации. Най-малък дял от заинтересованите страни заема публичният сектор с 68 бенефициента. Тук се включват общини, професионални гимназии, институти, горски стопанства и местни поделения на вероизповедания, които представляват 8 % от изпълнените проекти по стратегиите. Ниският дял на участие на публичния сектор се отчита като положителен факт, тъй като той се представлява

предимно от общините и следователно тяхното влияние върху МИГ не е било толкова високо.

По отношение на заетостта, проектите на МИГ създават общо 2 609 нови работни места, като тези в рамките на земеделските стопанства са 998, а тези извън стопанствата са 1611 – туризъм, занаяти, услуги, малки предприятия. Очакваното въздействие по отношение на създаване на заетост не е достигнато напълно, като за това причините са няколко – от една страна инфраструктурните проекти на общините не създават работни места, а от друга – модернизацията на стопанствата и предприятията с цел повишаване на тяхната ефективност и конкурентоспособност влиза в конфликт с целта за повишаване на заетостта. Противоречие, което се запазва и в сегашния програмен период.

Сред положителните въздействия от прилагането на подхода ЛИДЕР на първо място е **подобряването на инфраструктурата и услугите** в селските общини – пътища, канализация, улично осветление, спортни площадки и от тук и качеството на живот и на територията на селските райони. Въпреки проявения интерес, сравнително по-слаб е ефектът за съживяване на местната икономика, увеличаване на икономическата активност на населението, намаляване на безработицата и повишаване на жизнения стандарт. Причините са в ограничения финансов ресурс за този тип проекти, усвояването на повече средства за общинските проекти, както и факта, че не са предвидени секторни приоритети за разнообразяване на икономическите дейности. МИГ имат принос и за развитие на **местното самоуправление и децентрализацията**, тъй като спомагат за реализация на общинските планове на 57-те общини, на чиято територия функционират, както и за изграждането на местен административен капацитет. За бенефициентите от частния сектор ползите са в посока **модернизация и повишаване на конкурентоспособността** чрез закупуване на оборудване, въвеждане на нови технологии на производство в земеделските стопанства и преработвателните предприятия, диверсификация в туристически или други бизнес активности. Изключително важно е и прилагането на мярка 323 от МИГ, тъй като тя не е включена в ПРСР, и въпреки че не е с голям бюджет, чрез нея са реализирани **проекти за опазване на селското наследство** - дейности за популяризиране на културното материално и нематериално наследство: изработване на филми с културна насоченост, закупуване на носии за самодейни състави, отпечатване на книги, организиране на фестивали и други подпомагащи културната идентичност и самодейност на селските райони дейности. Друг положителен факт е, че много голяма част от **бенефициентите за първи път са участвали в проектни дейности с европейско финансиране**. Основната причина за това е изграденото доверие към екипите на МИГ, които са били постоянно на разположение в етапа на кандидатстване – от консултацията за избор на мярка, през предоставяне на съвети как най-правилно да се формулира и изпълни проекта и накрая градивен мониторинг върху изпълнението. Спецификата на проектите е, че те са **по-малки по размер, покриващи местни приоритети**, създаващи заетост и основно за разнообразяване на дейността на бенефициента. Изпълнението на такива проекти **повишава капацитета** не само на екипа на МИГ, но и на цялата местна

общност. Създаденият капацитет се надгражда чрез подкрепа за дейности, свързани с предоставяне на информация, консултация и обучения на местното население на териториите на одобрените МИГ. Със създаването на МИГ е поставено началото на **ползотворни и дългосрочни публично-частни партньорства**, някои от които са запазени и в сегашния програмен период.

Сред негативните тенденции, отбелязани в Доклада на МЗХГ, освен затрудненията с централната бюрокрация (чести промени в наредбите; забавяне на разглеждането на проекти, в някои случаи до 18 месеца, тъй като проектите са малки и не са приоритетни; липсата на време МИГ да преразпределят освободените финансови средства от редукия в общите допустими разходи; забавяне на плащанията и отказ на бенефициентите от проектите), са определени и някои проблеми, които за съжаление са валидни и за сегашния програмен период. Въпреки че стратегиите са изработвани за конкретни територии и след специално направени проучвания за нагласите, опита и очакванията на населението на територията на МИГ, те в голямата си част **съдържат еднакви приоритети и мерки**. Това се дължи на задължителното изискване за съгласуваност с приоритетите както на ПРСР и ЕС, така и на националните, областните и общинските планове за развитие. В новия програмен период този проблем (общ за повечето държави от ЕС) донякъде е избегнат с възможността за многофондово финансиране и по-добра съгласуваност между различните мерки чрез многосекторен и интегриран подход, съобразен с конкретните нужди, както и с прилагането на мерки, които са извън обхвата на ПРСР, а са уникални за територията. Подходът отдолу-нагоре и повишаването на местния капацитет не са осъществени напълно, освен поради закъснението в стартирането на програмата, но и поради **голямото текучество в екипите на МИГ** през първите години, както и на голямата **им зависимост, включително и финансова от общините**, на чиито територии действат. В настоящия период текучеството е напълно преодоляно, някои МИГ изпълняват стратегии за втори път, екипите им работят с отличен експертен потенциал, но проблемът със зависимостта от общините остава, тъй като ДФЗ предизвиква системно изоставане във възстановяване на средства по заявки на МИГ, което води до невъзможност за планиране на разходите и в следствие до постоянен финансов дефицит дори по отношение на заплатите и много често средствата се предоставят като заем от общинската администрация. Друга слабост е ниският принос на проектите по ЛИДЕР, както и на цялата ПРСР към **въвеждане и използване на иновации**. Към мярката (421), която има за цел да подкрепи иновациите в селските райони в продукти и услуги, създаващи добавена стойност и местна идентичност има проявен много слаб интерес и като резултат за целия период са създадени само 3 иновативни продукта (при заложиени 40). **Работата в мрежа и партньорствата** също са със незадоволителни резултати, като за това има обективни причини – подходът се прилага у нас за първи път и се изисква време за създаване на национални мрежи и осъществяване на контакти с МИГ от други държави. Едва в края на периода МИГ се включват в Националната селска мрежа, където са взели участие в множество тематични работни срещи за обмяна на опит, свързана с представяне на модели на проекти и добри практики. Проектите за сътрудничество са 9, при заложиени 55. Отчетена е и **липса на достатъчно публичност**

за прилагане на мерките към МИГ и от там липса на интерес от потенциални бенефициенти. Това изоставане е наваксано и в последните години на прилагане на мярката се наблюдава висока усвояемост на средствата. Изводът е, че добре би било да се популяризират по-широко реализирани към МИГ проекти и добри практики, с което допълнително да се стимулира местната инициатива.

3.2.Втори етап от прилагането на ЛИДЕР, Водено от Общностите Местно Развитие в ПРСР 2014-2020

В новия Програмен период ЕК работи с нова методология за административно деление (от 2010 г.) и 15 от областите в България се определят като предимно селски, 12 като междинни и 1 като предимно градски район - София-град. По предишната методология като предимно селски са определени 20 области, междинни са 7 области, а София-град е предимно градска. Тоест, територията, определена като предимно селска в България, намалява с 22.7%, а населението с 19.2%. Според класификацията на ПРСР 2014-2020, предимно селските райони, определени по европейската типология на „градски-селски“ райони на ниво област (NUTS 3), заемат 54% от територията на България и 37% от населението. Според националната дефиниция, селските райони се определят на ниво община (LAU2) и включват територията на 231 общини, в които най-голямото населено място има население до 30 000 души. Освен това, за селски райони се считат тези, при които процентният дял на селскостопанската заетост е над средния за страната и земеделието е определящо за основните показатели на икономиката. По тази дефиниция селските общини са 87,5% от общия брой български общини (264) и обхващат територия от 90 481 км² (81,4% от територията на страната). WOMP обаче има разширен обхват и може да се прилага и в селата на 14 общини от градски райони с изключение на града - център на общината.

В Доклад на МЗХГ от 2018 г. (*Предварителна оценка на финансовите инструменти по ПРСР 2014-2020*), са направени някои констатации за необходимостта от още по-засилено стимулиране на селските райони, включително и чрез подхода WOMP. Тъй като подходът отново стартира със закъснение и стратегиите се прилагат едва от 2017г., мерките все още нямат особени резултати. Други данни относно показателите в градските и селските райони се съдържат и в *Доклад за България на ЕК за 2019 г. за предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси*. Продължава да съществува **силна диспропорция в развитието на градските и селските райони в България**, както по отношение на икономическото развитие, така и по отношение на образователно равнище, демографско състояние, достъпа до основни услуги. Увеличават се и регионалните различия, което представлява пречка за конкурентоспособността на страната. Въпреки че представлява едва 18,8 % от населението, София област генерира близо половината от БВП, а пет от шестте района за планиране в България са сред 20-те най-бедни в ЕС (след нас са само всички райони за планиране в Литва и Латвия, както и голяма част от районите в Румъния). Равнищата на доходите се различават значително най-вече между градските и селските райони, като тази разлика е една от най-силно изразените в ЕС - 40% при средната за ЕС от 25%. Процентът на хората, живеещи в бедност все още е много висок - 38,9 %, което е

значително над средното равнище за ЕС от 22,5 %. Бедността е особено голяма сред най-уязвимите групи - възрастните хора, по-специално жените, хората с увреждания, ромите, семействата с три или повече деца и хората, живеещи в селските райони. Освен това, рискът от социално изключване е с 63 % по-голям в по-слабо развития Северозападен район в сравнение с южните райони и София. Равнището на безработица спада и е най-ниското от 2007 г. досега – коефициентът на безработица е 5,2% за 2018 г., но отново е налице силен дисбаланс – той е 3.9% в градовете и 8.8% в селата, 2.0% в Югозападния район, 3.6% в Южен централен и 10.5% в Северозападния, в който попада и територията на МИГ. Нивата на активност и заетост са най-ниски сред хората живеещи в селските райони и малките градове, нискоквалифицираните лица и ромите. Идентифицирана е **потребността от продължаващо засилено развитие на селските райони и ударно усвояване на средствата.**

Разнообразието на дейности в икономиката на селските райони в някои от общините е изключително слаба, особено там където е имало големи държавни промишлени предприятия, които са закрити. Все по-малко хора се занимават със селскостопанско производство, затова от особена важност е в селските райони да се правят **инвестиции освен в аграрния, така и в неаграрния сектор, услугите и туризма.** Според данните на НСИ, в селските райони всеки четвърти жител е над 65 години, а от общо 4997 села в страната, 566 са без население, селата с едноцифрен брой жители е 409, 157 са населените места, в които няма нито един постоянен обитател, а с един жител са 69 села, т.е. **обезлюдяването продължава.** Предоставянето на **социални услуги** и ниското им качество е проблем най-вече в по-малките и селските общини, където съществува сериозен недостиг на услуги за деца и възрастни, особено за домашни грижи, дневни грижи, мобилни и интегрирани услуги. Съгласно централизираната система за планиране, услугите се предоставят главно според наличието на ресурси, вместо според потребностите на уязвимите лица. По отношение на **образованието**, въпреки намаляването на процента на хората без образование и преждевременно напусналите училище, нивото му продължава да е високо - 12,7 %, като според данните, този процент е значително над средния за страната сред ромите (67 %), в селските райони (27,9 %) и в Северозападен (21,6 %) и Югоизточен (22 %) район. Делът на никъде неработещите, неучещите и необучаващите се лица в градовете е по-малък (11,2 %) от средния за ЕС (12,5 %), но в селските райони той е много по-висок - 31,1 % спрямо 14,2% за ЕС. България е една от страните в ЕС с най-малък процент на участие в обучението за възрастни. Съгласно рамката за сравнителен анализ на уменията и обучението на възрастните през 2017 г. този процент възлиза на 2,3 %, в сравнение със средната за ЕС стойност от 10,9 %. По отношение на **здравеопазването**, доминират болничните услуги, като 34 % от общите разходи са предназначени за болнични грижи, което е над средното равнище за ЕС от 30 % и едно от най-високите равнища сред всички държави членки. От друга страна, делът на разходите за извън-болнични грижи (17 %) е сред най-ниските в ЕС, където средната стойност е 30 %, като това представлява проблем предимно за селските райони, в които не достигат лични лекари и първични медицински центрове. Идентифицирана е потребността **от разширяване**

на социалната инфраструктура в селските райони, вкл. и чрез частни инвестиции и интервенции по различните програми.

По отношение на **самия аграрен сектор**, по данни на Евростат, брутната добавена стойност в земеделието намалява в последните години, като към 2017 г. формира 4,3% от общата добавена стойност и е значително над средноевропейските нива от 1,6%, но е малка като абсолютна числа и не задоволява вътрешното потребление. Малките стопанства намаляват (малко над 200 хил. за 2016 г., което е спад от над 50% в сравнение с 2007-ма) за сметка на много големите промишлени ферми, като селското стопанство продължава да има силно изразена биполярна структура – големите стопанства (СПО над 500 хил. евро) са 0,5% от общия брой, но ангажират 41% от площите и допринасят за 40% от произведената продукция, малките стопанства (под 8000 евро СПО) са 86% от общия брой, ангажират 65% от заетите, при 6% използвани площи. Затова в цялата ПРСР, както и специално за прилагането на ВОМР е идентифицирана **нуждата от повишаване на жизнеспособността и устойчивостта на малките земеделски стопанства**. По вид на произвежданата продукция се наблюдава продължаваща ориентация към **монокултурно земеделие** - най-значим е делът на зърнени, маслодайни и протеинови култури - 44%, където са 59% от площите и 11% от работещите. Втори по значимост е млечният сектор, който допринася за 8% от продукцията и 10% от работещите, следван от производителите на полски култури със 7% от производството, 10% от работещите и 22% от площите. По произведена продукция по основни цени и цени на производител растениевъдството в България се движи в синхрон със средно европейските тенденции, но при животновъдството има много голямо изоставане. Затова и в ПРСР, и при прилагането на ВОМР е идентифицирана **нуждата от повишаване на конкурентоспособността на стопанства в секторите мляко, месо, плодове и зеленчуци и етерично-маслени и лекарствени култури**. Въпреки „благоприятния агроекологичен потенциал и традиции, производството в тези сектори расте бавно или спада поради проблеми в производствените структури, забавена модернизация и ниска хоризонтална и вертикална интеграция и влошено състояние или неразвита публична инфраструктурата, която ги обслужва“. По отношение на **заетостта и безработицата**, заетите в селското стопанство са над 625 хиляди (НСИ, 2016), като тенденцията е за намаляване на самонаетите и увеличаване на наетите лица. Намалението се дължи отчасти на демографската структура на ангажираните стопани - заетите над 65 г. възраст са 37% от всички, отчасти и на намаляване броя на стопанствата и увеличаване на площта им – в по-големите стопанства наетите да работят са повече. Сравнително нисък е делът на жените – 22% от заетите. По данни на НСИ за 2016 г. в сектор „Селско, горско и рибно стопанство“ са ангажирани 18% от общо заетите лица. Преобладаваща част от заетите в сектора са мъже – 78%, като тези над 55г. са 63%. Следователно, много е важно изпълнението на индикатора **„работни места“**, както и мерките за обновяване и подмладяване на сектора.

По отношение на **вертикалната интеграция селско стопанство/преработка**, производството на храни и броя на предприятията у нас се увеличават с по-бързи

темпове спрямо средните стойности за ЕС, като до 2015 г. инвестициите в сектора на храни са около 33% при средни стойности за ЕС от 16%, но все още са крайно недостатъчни. По добавена стойност по факторни разходи най-голям дял заема производството на напитки, следвано от производството на хляб и хлебни изделия, където е и най-високият дял на заетите – 35% или 28 хил. души. Като структура производството на храни се доминира от **микропредприятията**, заемащи 71,5% от общия брой, малките и средни предприятия са 28%, като големите (над 250 души персонал) са едва 24 или 0,5%. Големите предприятия обаче допринасят за 24% от добавената стойност, докато микропредприятията за едва 5%. Основната част или 70% от добавената стойност се дължи на малките и средни предприятия. Отчетено е, че **развитието на преработвателните сектори** е важно за конкурентоспособността на земеделското производство и за останалите вертикално свързани сектори, като е определена необходимостта от подпомагане на технологичното обновление в хранителната промишленост. По отношение на **икономиката в селските райони**, по данни на НСИ в тях развиват дейност 97,6 хил. фирми, в които са заети 501 хил. души или около 25% от всички заети в страната. Преобладаваща част са микро-фирми – 90 хил., които осигуряват заетост на около 170 хил. души. Гъстотата на фирмите в селските райони е 34 фирми на хиляда души население, което е близо два пъти по-ниско отколкото в градските райони – 61 фирми/1000 души население. Икономиката на селските райони е с **ниска степен на диверсификация**. В много от районите индустрията е слабо интегрирана в местната икономика, слабо е и развитието на секторите, които добавят стойност към произвежданите първични продукти или оползотворяват други местни ресурси. Секторът на услугите създава около половината от добавена стойност в предимно селските райони - 52% и има значително по-малък дял в заетостта - 40%, като преобладаващият дял се пада на публичните услуги, търговията, хотелиерството, ресторантьорството и транспорта. Затова и при прилагането на ПРСР и ВОМР трябва да се отчете, че селските територии имат голям **потенциал за развитие на устойчив туризъм**.

Водено от общностите местно развитие (ВОМР) е следващ етап на интервенция на подхода ЛИДЕР върху развитието на селските райони и начин за решаване на част от проблемите им, изложени в доклада на МЗХГ. Както беше споменато, ВОМР вече е отделна мярка от ПРСР - М19 Подкрепа за местно развитие. Запазен е най-важният принцип „отдолу-нагоре“, така че местните общности да формулират, избират и одобряват приоритети и стратегия за интегрирано развитие на територията. За да може да се реализират по-добре многосекторен и интегриран подход се дава възможност за избор на финансиране от един или повече фондове. Едната възможност е финансирането единствено по линия на Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за морско дело и рибарство. Втората възможност включва средства от повече от една програма/фонд, или т. нар многофондово (мултифондово) финансиране. При него средствата от ЕЗФРСР и ЕФМДР се допълват със средства от Европейския фонд за регионално развитие и Европейския социален фонд по мерките на ОПИК, ОПРЧР, ОПРР, ОПНОИР, ОПОС. За финансирането на четирите мерки от подхода ВОМР са заделени 131,4 млн. евро от ПРСР. По ОПИК –

63,5 млн., по ОПРЧР – 50 млн., по ОПОС – 19,5 млн. и 40 млн. от ОПНОИР или общо за изпълнение стратегиите на МИГ са определени 304 млн. евро.

Отново с известно закъснение, на двата приема по подмярка 19.1 „Помощ за подготвителни дейности“ са одобрени общо 64 местни инициативни групи, което представлява преизпълнение на индикатора за одобрени МИГ (60 броя), заложен в ПРСР. Обхванати са 117 общини, 53 796 кв.км от територията на страната и 1 646 588 души население. МИГ, които се финансират по повече от един фонд (многофондови стратегии) са 38. За подготвителната мярка определеният бюджет е 4, 766 млн. евро, от които са разплатени 1, 986 евро, като останалите над 2 млн. са прехвърлени към мерките 19.2 и 19.4 (729 хил. евро не са използвани). Кандидатите за изграждане на местни стратегии са били 100, на територията на 180 общини, проведени са 1200 събития, обхващащи 2,3 млн. население. За подмярка 19.4 „Текущи разходи и популяризиране на стратегии за ВОМР“ са определени 30, 053 млн. евро, от които обаче до края на май 2019 г. са разплатени едва 7, 216 евро, което от една страна се дължи на оставащото време до края на периода, но от друга отново е с причина забавяне на оторизациите от страна на ДФЗ и създава огромни проблеми с финансите за издръжката на МИГ. Бюджетът на подмярка 19.3 „Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местните инициативни групи“ е 6,5 млн. евро. Общият бюджет по приемите от 2018 г. и 2019 г. е 2, 022 млн. евро, сключени са 8 договора за подготвителни дейности на стойност 175 932.46 евро и са одобрени 4 проекта на стойност 97 361. 69 евро. В процес на оценка са 2 проекта за вътрешно-териториално сътрудничество с обща заявена стойност от 178 678.80 евро. Тъй като мярката е отворена постоянно, по тези данни не може да се прецени какво ще е нейното изпълнение до края на програмния период.

По най-важната подмярка 19.2 „Прилагане на стратегии за ВОМР“, от която зависи успешното изпълнение на подхода бюджетът е 91, 663 млн. евро, с МИГ са договорени 91 482 млн. евро от ПРСР. Някои местни инициативни групи вече са приключили приемите по всички предвидени в стратегиите мерки, други са обявили приеми по повечето мерки, а някои все още нямат прием по нито една мярка досега. Тъй като средствата се разплащат в процеса на изпълнение на проектите, не може да се даде оценка доколко целият бюджет ще бъде усвоен. До май 2019 г. в ИСУН има 289 процедури по ПРСР, одобрени са 151 от тях, а проектите в одобрените процедури, разписани от ДФЗ са 756. По ОПИК има 43 процедури, от които 20 са приключили, сключени са 54 договора и са договорени 13,22 млн. По ОПРЧР активните процедури са 41, в подготовка 29 и приключили 30, като са сключени 37 договора и договорени 3,40 млн. По ОПОС има общо 9 процедури, а по ОПНОИР 17, като по тези програми все още няма договорени средства. Както се вижда, засега усвояването на бюджетите е сравнително слабо, но както и през предишния програмен период, вероятно в края на периода активността на МИГ и на бенефициентите ще стане доста по-висока. Изпълнението на индикаторите по СВОМР е определено в доклада на МЗХГ като „средно“. По индикатора „договаряне и изпълнение на проекти, подкрепени бенефициенти, изплатени средства и население“ изпълнението е 42,26%, по „брой

подадени заявления и одобрени от МИГ заявления“ изпълнението е 49,11%. СВОМР, по които има изпълнение на индикатори са 39, т.е. 60,94%, а тези по които няма изпълнение на индикатори са 25, т.е. 39,06%. Тъй като създаването на местен капацитет е един от основните приоритети на подхода ВОМР, по този индикатор засега изпълнението е много добро - обучение, консултация и информиране на потенциалните кандидати към стратегиите за ВОМР достига 73,97%. Ефектът за стопанствата и предприятията на бенефициентите, броят създадени нови бизнес-начинания и работни места, както и въздействието върху териториите, на които се изпълняват стратегиите, ще могат да бъдат оценени напълно след приключване на програмния период.

4. Как подходът ВОМР въздейства върху територията (предимства)

Въздействието на прилагането на подхода ВОМР върху дадена територия се различава от оценката на прилагане и изпълнение на Стратегията, макар да е в пряка зависимост от нея. При оценката се използват предимно обективни фактори, които могат да се измерят, като най-важни, разбира се, са качеството на самата Стратегия - дали отговаря на нуждите и потенциала на територията, обхваща ли всички заинтересовани страни, изпълнени ли са принципите на подхода ВОМР. В тази начална оценка влиза и дали е налице вътрешна съгласуваност на Стратегията - между целите, планираните действия и съответстващите им мерки, комбинацията от интервенции и очакваните крайни резултати и въздействия и външната съгласуваност - между различните инструменти, които се изпълняват едновременно в рамките на една и съща територия (мерки по другите програми, както и съответствие с общинските и регионални документи). Най-важно за въздействието е изпълнението на Стратегията и заложените в нея индикатори - брой проекти и подпомогнати стопанства и предприятия, брой създадени нови бизнеси или услуги, брой работни места и т.н. Основен принос в прилагането на ВОМР има и оценката за създаване и повишаване на административния капацитет – този на екипа на МИГ, който също се измерва чрез Стратегията – качество и изпълнение, но и повишаване капацитета на местната общност, който пък се мери през изпълнените проекти. Допълнителни оценки могат да се правят относно дейностите на МИГ за популяризиране на Стратегията с цел увеличаване на осведомеността и мотивацията на местните хора, сътрудничеството между тях и изграждането на мрежи, както и за механизма, по който е изпълняван подхода - например доколко е било балансирано участието и представителството на местното население в структурите за вземане на решения и управлението на МИГ, дали е спазена прозрачността на правилата и процедурите за подготовка и изпълнение на проектите.

Въздействието на подхода ВОМР върху дадена територия включва обаче и субективни фактори, които трудно се измерват в количествени резултати. Т.нар. „**добавена стойност**“ на ВОМР се съдържа на първо място в промяна на колективния социален капитал на територията – създаване на неформални контакти и връзки на общуване извън конкретното реализиране на проекти, нарастване на доверието между различните участници, степен на удовлетвореност и одобрение на общността, повишаване на местното самочувствие, засилване на усещането за местна идентичност, обмяна на опит

между различни социални среди, създаване на предприемачески умения. На второ място ВОМР добавя стойност чрез подобряване на местното самоуправление, като създава пример как институциите, прозрачните процеси и подходящите механизми могат да поощрят сътрудничеството на заинтересованите лица от обществеността, бизнеса и гражданското общество и те да формулират и защитават по-добре своите интереси, да изпълняват своите задължения и да уреждат различията си успешно и без противоречия. На трето място, добавената стойност се определя чрез ползите, които са постигнати в резултат на прилагането на подхода ВОМР, сравнени с ползите, които биха били постигнати и без прилагането на този метод, примерно с реализирането на отделни проекти директно от ПРСР или други програми. Тук могат да бъдат включени малките проекти и бенефициенти, които на национално ниво няма да бъдат одобрени, конкретните ползи за отделните стопанства и предприятия – например, ако след края на финансирането на проекта се повишат оборота, печалбата и доходите и това доведе до привличане на допълнителни частни инвестиции за последващо развитие, комбинацията от няколко мерки за постигане на една цел – примерно развитието на туристически атракции да доведе до отварянето на нови заведения и магазинчета за сувенири и това да валоризира туристическия потенциал на територията и т.н., тоест да има засилване на резултата от Стратегията.

Въздействието на СВОМР може да бъде **оценено и чрез някои общи предимства** на подхода ЛИДЕР, които се отнасят до всички селски райони и всички периоди на прилагането му, като те са изведени от опита, основните принципи и добрите практики досега.

ВОМР/ЛИДЕР е по-гъвкав и по-адаптивен за малки територии в сравнение с други подходи. Селските райони в ЕС имат общи проблеми (отразени в политиките „отгоре-надолу“), но и се отличават с все по-нарастващо разнообразие на потенциала и сложност на проблемите не само в рамките на различните държави, но и в рамките на различни региони на една държава. Това различие се описва в документите на ЕК като „крайъгълен камък на европейския социален модел“, но е предизвикателство да се намери начин за неговото запазване и превръщането му в конкурентно предимство, а не в задължение за безкрайно и често безплодно подпомагане от страна на бюджета. Стандартните политики, дори прилагани на ниво общини все по-трудно се справят с тези специфики, тъй като е невъзможно да бъдат задоволени напълно разностранните потребности в различните малки или по-големи райони – например в началото на периода (2014) младежката безработица в Германия е 7,5%, а в Гърция - 62,5%, в Испания - 56%; у нас през 2017 г. равнището на безработицата е 3,3 % в Югозападния район и 11,3% в Северозападния; в две съседни общини потенциалът за туризъм може да е различен, защото в едната има археологически останки, а в другата – река и т.н. Очевидно е, че мерките, които трябва да бъдат предприети са индивидуални за всеки район и трудно могат да бъдат решени от една единствена централизирана политика. Освен това, изборът на район също е по-свободен - подходът ВОМР не е длъжен да спазва предварително определените административни граници (у нас общини), а може да обединява територии, които имат известни различия, но все пак и повече общи неща

или да искат да постигнат общи цели. Водещо при определяне на района за интервенция са най-добрите възможности за постигане на целите на Стратегията чрез обединяване на усилията, използване на силните страни или „активите“ на общността в социален, екологичен и икономически план, а не просто решаването на конкретни проблеми.

ВОМР е по-гъвкав от другите подходи и защото, освен че е съобразен конкретно с местните особености, може да добавя стойност към националните и регионалните програми, като използва техните мерки по друг начин. Стратегията е възможно да бъде програмирана върху само една цел (например опазване на околната среда в район с големи екологични проблеми), но същевременно да бъде използвана за постигането на няколко или на всички цели, вкл. икономически или социални, заложен в националните, регионалните и европейски документи. Освен това, стратегиите могат да решават самостоятелно и независимо от националните политики задачи като борбата с бедността, социалното приобщаване, сегрегацията на ромите и други групи в неравностойно положение, безработицата сред младежите и др. Предимство е и това, че не е задължително дейностите по ВОМР да бъдат обвързани със стандартните мерки, описани в програмите, а могат да прилагат и други, ако съответстват на общите цели. Заложено е изискване за свързаност на проектите и интеграция между всички сфери, както и допълняемостта на стратегиите с други документи – например общинските планове и ОУП също гарантира различен подход на развитие. Не на последно място, стратегиите могат да се променят и обновяват по-лесно, отколкото националните и регионални планове, за които бюрокрацията е много по-голяма. ВОМР дава възможност и за създаване на връзки с други територии и обмяна на опит. Макар, че е основан на действията на местните участници, от тях не се очаква да решават всичко самостоятелно – те имат възможности да осъществяват добри контакти не само с различните институции, но и с МИГ от цяла Европа, от които да черпят добри практики и капацитет.

Прилагането на подхода ЛИДЕР/ВОМР гарантира **по-устойчиво, по-балансирано и дългосрочно развитие на селските общини**. Поради интегрирания и многосекторен подход, в стратегиите са заложен разнообразни мерки за развитие, които осигуряват баланс между всички сектори - освен че се предвижда модернизация на селското стопанство и повишаване конкурентоспособността на фирмите, на базата на местните природни и културни ресурси се работи и в посока диверсификация на дейностите, включена е грижа за подобряване на инфраструктурата – техническа и социална, запазване на културното наследство, опазване на околната среда, създават се работни места, съдейства се за интеграцията на маргинализирани общности и хора с увреждания. Дори при формулирането само на една цел или използването само на един фонд за финансиране, в стратегиите по регламент са включени и трите стълба на устойчивото развитие – икономика, околна среда и социално подобряване. ВОМР се стреми към повишаване на качеството на живот за всички жители на територията, независимо дали участват пряко в проектите или в дейностите на МИГ. В този смисъл, ВОМР е и с по-широк обхват от останалите програми, които подпомагат само

определени групи от общността – земеделците, или бизнесмените, или еколозите, или хората с увреждания и т.н., в стратегията принципът е не и/или, а „всички“. Точно това се има предвид и под „засилване на резултатите“ – бенефициент реализира проект за диверсификация, но освен за него, възникват ползи и за хората, които ще наеме на работа, както и за тези, на които ще предложи услуги; общината предприема мерки по проект за опазване на биоразнообразието, от които има полза за по-добрия живот на цялото население, за последващо развитие на екотуризма, от което пък ще възникнат ползи и за частния бизнес. В европейските документи е посочено, че местното развитие е и дългосрочен процес, който продължава обикновено в рамките на няколко периода на финансиране, като се препоръчва също толкова дългосрочен финансов ангажимент от страна на държавите и програмите за изграждане на капацитета и активите на местните общности. Ето защо местните партньорства не се разглеждат като еднократни проекти, които се разпускат в края на програмния период, а като част от процес за насочване на общностите по устойчив път. По тази причина в регламентите е определена и „критична маса“ за местните бюджети за ВОМР (у нас – 1,5 млн. евро за ПРСР) като общ ангажимент за публично финансиране, за да може да се постигне желаната дългосрочна промяна.

Прилагането на ВОМР **осигурява за селските райони допълнителен достъп до европейските програми.** Подходът надгражда връзките между браншовете и участниците по начини, които имат мултиплициращ ефект върху основните програми. Стратегиите на ВОМР не следва да се разглеждат като „острови“, изолирани от тях, напротив, те са инструменти за повишаване на резултатите на съответните програми. Това се отнася не само за частните бенефициенти с малки проекти, но и за самите селски общини – например да покрият малките инвестиции в инфраструктурата, за които нямат достатъчно средства или да се възползват от програмите за допълнителна заетост. В този програмен период обхватът на ВОМР е разширен към други фондове, освен ЕЗФРСР, за да покрие и области, които обикновено се обслужват от ЕСФ (Европейски социален фонд) и ЕФРР (Европейския фонд за регионално развитие) и до които достъпът на общините и бенефициентите е затруднен на национално ниво - безработица, борба с бедността, изменения в климата. При финансирането на общините, обикновено водещо е отклонението от средните национални стойности по отношение на определени индикатори – раждаемост, процент заетост, гъстота на населението, БВП на глава от населението и т.н. При този тип подпомагане местните власти са последно звено в централизираната верига за осигуряване на средства и услуги и в много от случаите инвестициите въобще не стигат до тях. Често пъти в редица програми са осигурени и предимства във финансирането за по-слабо развитите региони (у нас Северозападният е такъв район), което обаче е целево за проблемните сектори и не гарантира развитието на цялата територия. Разликата при подхода ВОМР е тази, че въпреки че пак като база се използват различните показатели, целта на развитието, определена в Стратегията може да е някакво конкурентно предимство, а не непременно слабото икономическо представяне, чието подобряване ще се получи като страничен ефект, а не като основна цел на помощта. ВОМР, макар че е част от политиката на сближаване, не прави разлика между богати и бедни селски райони, а

предвижда средства за всички, независимо дали имат да решават проблеми или да развиват потенциал. Подпомагането винаги е насочено към някаква конкретна цел за постигане – общината не просто ремонтира пътя с европейски пари, а го прави, за да улесни развитието на туризма или да направи по-лесен достъпа на хората от изолираните села до услуги и т.н. Чрез реализиране на подхода се предоставя възможност за подпомагане и на различни сектори и дейности, които не получават подкрепа или получават само частична такава по другите програми, действащи в селските райони – културни дейности, подобряване на природната среда, рехабилитация на архитектурните забележителности и сгради, селски туризъм, социална и малка инфраструктура и комуникации.

Чрез подхода ВОМР се реализират **малки проекти на малки бенефициенти, които по-трудно биха получили подкрепа на национално ниво.** Проектите подавани пред МИГ както от частния, така и от публичния и гражданския сектор не противоречат на целите, които имат ПРСР и другите ОП, а както вече се каза, осигуряват допълнително финансиране, като особено в случая са видът и размерът на проектите, както и възможностите и мотивацията на подаващите ги. В повечето случаи, особено когато за първи път се прилага ЛИДЕР на дадена територия, над 90% от бенефициентите също кандидатстват за първи път за безвъзмездна финансова помощ. Така например, по време на първия етап на ЛИДЕР в ЕС са подкрепени 17 000 бенефициенти, принадлежащи към най-различни групи - земеделски производители, малки предприятия, асоциации и др., като проектите в голямата си част са свързани с нематериални инвестиции и са нестандартни, каквито до преди това рядко са били осъществявани или са получавали подкрепа в селските райони - 8 500 за развитие на туризма, 3 500 за МСП и само 3 300 за земеделие. У нас, в периода 2007-2013 също по-голямата част от бенефициентите – над 80% кандидатстват и реализират проекти за първи път, като разликите с тези, осъществявани по същите мерки на национално ниво са съществени – не само като размер на получените средства, но и като иновативност, съответствие с конкретните местни нужди, цели за постигане – вече беше отбелязана тази разлика например по отношение на мярка 6.4, по която на национално ниво са правени предимно къщи за гости и ВЕИ, а на ниво МИГ са създадени редица нови малки предприятия в селските райони, както и много местни услуги, включително и в социалната сфера. В тази връзка трябва да се припомни, че МИГ може да прилага собствени мерки, които не са предвидени в програмите на национално ниво, най-вече такива свързани с опазване на материалното и нематериално културно наследство, както и да използва многофондово финансиране за малки проекти от други програми примерно за създаване на заетост или подобряване на конкурентоспособността на предприятия извън земеделския сектор. Друга причина малките бенефициенти да се осмелят да кандидатстват за финансова подкрепа пред МИГ е и фактът, че малките проекти имат същата административна обработка като големите на централизирано ниво и тази бюрократична тежест, както и липсата на средства за консултации при подготовката се явяват сериозна пречка пред малко стопанство или малко предприятие. Същото се отнася и за процента на съфинансиране – колкото по-голям е проектът, толкова по-висок е и той. Не трябва да се подценява и доверието, изградено към

екипите на МИГ от страна на местните хора – те обикновено се познават помежду си, имат възможност за пряк контакт в офисите на МИГ, могат да участват в различни обсъждания и обучения относно кандидатстването, да получат на място допълнителна информация или професионална консултация. Всичко това - niskият праг за финансиране, обстоятелството, че проектите са ориентирани към конкретно търсене на местно ниво и получаването на експертна помощ при подготовката, позволява на нови участници да се възползват и да се превърнат в активни сътрудници на местното развитие.

Друго важно предимство на подхода WOMP е, че при него **водеща роля имат хората и местата, а не политиките**. В сравнение с централизираните секторни и програмни интервенции, в които местните хора са просто пасивни бенефициенти, чрез WOMP те стават активни създатели и двигатели на бъдещото развитие на тяхната територия – и като идеи, а като практика. Стратегиите се разработват с участието на представители на всички заинтересовани страни, проектите се избират от местните субекти. Партньорството и съвместната работа носят редица ползи: обикновените хора се чувстват овластени и част от общото взимане на решения, чуват се всички интереси и гледни точки, а не само политически силните или актуалните за момента, обединява се опитът на различни социални пластове на обществото, дори на най-маргинализираните групи и това помага за много по-доброто адаптиране на приоритетите и целите към реалните потребности и възможности. Участието на различни групи в процеса на планиране увеличава самочувствието им и увереността, че сами могат да се справят с проблемите си. Важен фактор е персоналният контакт, чрез който установяването на основните съображения за и против, на скритите намерения и историческата неприязн между различни групи, вкоренена в повечето общности – между частен бизнес и публични власти, между местни и пришълци, между различни етнически общности и т.н. може да бъде преодоляна по-лесно. Социалното взаимодействие и партньорството между различни групи участници допринася за по-балансирана защита на интересите им на местно равнище. Освен материалните предимства (модернизация и оживяване на икономиката), подходът WOMP има и нематериални резултати за хората и обществото – създава се доверие между обикновените жители, частния бизнес, публичните институции и различните групи по интереси, между производители и потребители, администрация и неправителствен сектор, културни, научни и екологични институции. Прилагането на практика на принципа за партньорство и развитие „отдолу нагоре“ допринася местните партньори да постигнат взаимно разбирателство, да намерят подходящ общ език, да осъзнаят това какво мислят съгражданите им и защо правят нещата по един или друг начин. Немислимо е хората да се събират и обсъждат стратегии за развитие и проекти, без да общуват емоционално, затова в процеса на работа хората опознават своите характери, сближават се и разширяват и неформалните контакти. МИГ е пространство за общуване, където хората откриват и обменят общото помежду си. Много често тези общи неща са свързани с историята, с културното или природното наследство на района, с бита и традициите, с начина на мислене и еднаквите проблеми. Това е процес на преоткриване на местната идентичност, чувството за принадлежност и привързаността към някаква общност, което може да

подтикне към сътрудничество и създаване на атмосфера на доверие дори между участници от най-различни обществени, политически и културни среди. Създаването на позитивен образ на някакво място, осъзнаването на неговите ресурси и ценности по нов начин, както и доверието във възможностите му могат да станат основен двигател на местното развитие.

Чрез създаването на формални и неформални мрежи за обмяна на опит и идеи, подходът ВОМР повишава капацитета на социалния капитал - **създава знания, умения и предприемачески дух у местните хора**. По време на общуването си чрез МИГ местните участници, освен че са ангажирани в различни обучителни мероприятия, се учат и един от друг. Земеделците се информират помежду си кои са най-новите или ефективни практики в тяхната работа, производителите – за новите технологии, бизнесът съобщава проблемите си, местните власти – възможностите за реализацията на едно или друго решение. Информацията, която се разменя е разнообразна и практична и представлява лесен достъп до познания, които иначе са само за професионалисти. Съществуват и възможности за наемане и обучение на професионални ръководни кадри и консултанти, а също и за инвестиции в образование, както на самостоятелни земеделци, така и на работодатели, работници и безработни. Не са редки случаите, когато предприемачи от различни сектори създават неформални бази данни онлайн, в които записват личните си практики и опитност в определена сфера или споделят наученото от специализирани публикации, задават въпроси и дават мнение по една или друга тема, за да са полезни на останалите, оказват си взаимна помощ. Относителната автономия на местните партньорства при осъществяването на подхода ВОМР и фактът, че стратегическите решения и подборът на проекти са оставени на местната инициативна група, представлява безценен стимул за индивидуално и организационно обучение. Важен фактор по отношение на повишаване на социалния капацитет е и работата в мрежа от МИГ, в която се обменят добри практики от други райони на страната или други държави и раждат нови идеи за бизнес, иновации и ноу-хау за различни културни или социални активности у местните жители. Трябва да се отбележи и това, че според проучванията на Световната банка, броят на бедните и социално слабите в селските райони е близо четири пъти по-голям от този на жителите в големите градове. В тази връзка, някои от инструментите на подхода ЛИДЕР дават възможност за обучение на целеви групи (жени, безработни младежи, етнически общности, хора в неравностойно положение) за да придобият знания, умения и компетентности с цел да могат сами да се грижат за бъдещето си. Като обобщение може да се каже, че всички участници в МИГ, както и бенефициентите увеличават идейния и интелектуалния си капацитет и възпитават у себе си дух на предприемачество и сътрудничество чрез партньорството си за реализация на стратегиите.

Общуването на местно ниво, освен че улеснява достъпа до знания и умения, **развива гражданското общество в селските райони и допринася за борбата със социалното изключване**. Голям процент от хората, които живеят в отдалечени и малки населени места са относително изолирани, недостатъчно информирани и не участват активно в

обществения живот. Привличането им в събития на МИГ, обсъждания и участие в създаването на стратегия би провокирало у тях по-активно гражданско поведение. Увеличавайки собствения си капацитет или капацитета на техните представители, те могат да изразят потребностите си по-ясно и да имат достъп до адекватни ресурси за постигане на целите си. Често пъти МИГ си партнират или подпомагат проекти на различни неправителствени организации в областта на екологията, културата или пък организации на хора в неравностойно положение, младежки и женски сдружения, маргинализирани групи. Участвайки в създаването на стратегията или в някои от проектите на МИГ, тези групи придобиват по-пълна и комплексна представа както за собствените си потребности, така и за проблемите и възможностите на региона, което ги прави пълноценни участници в неговото развитие, а не просто получатели на помощи. Целите на подхода ВОМР са комплексни и в съответствие със стратегическите документи, като една от основните задачи пред развитието на селските райони е борбата с бедността и социалното изключване. В стратегиите могат да бъдат записани мерки или критерии към мерки за осигуряване на достъп до заетост чрез обучение и пригодени към нуждите на пазара на труда, интегриране на младите хора, които не работят и не учат, насърчаване равенството между мъжете и жените в достъпа до заетост и кариерно развитие, намаляване на разграничаването по пол на пазара на труда, развитие на женското предприемачество, подобряване интегрирането на маргинализирани общности като ромските и борба с дискриминацията, както могат да бъдат включвани и специални проекти за насърчаване на социалната икономика и социалните предприятия. На хората в неравностойно положение се обръща специално внимание, в миналите периоди са реализирани много проекти, целящи подобряване на достъпността на средата, осигуряване на социални услуги, места за дневна грижа или специфична трудова заетост. Опитът показва, че ВОМР може да бъде полезен инструмент за овластяване и на групите в неравностойно положение и включването им в МИГ, едновременно с подобряване на институционалния капацитет на техните НПО. Включването на представители на такива групи в административните екипи на МИГ ги прави по-силно ангажирани и отговорни спрямо техните общности, както и улеснява взаимодействието им с публичните власти и цялото общество, което престава да бъде страничен наблюдател на проблемите им. Затова прилагането на ВОМР се счита за катализатор за развитието на гражданско общество и в селските райони на България.

ВОМР подпомага децентрализацията и променя местното самоуправление. Създаването на публично-частни партньорства под формата на МИГ допринася за изграждането на местни структури на управление, способни да се справят с комплексни задачи и да играят отговорна роля в местното самоуправление. Едно от предимствата на ВОМР е, че осъществява връзки и взаимодействия не само сред местните участници, а и хоризонтални контакти между различни местни служби, общини и държавна администрация, между местни публични организации, частни организации и организации на гражданското общество, между местни институции и институции на по-високо ниво като регионални и национални правителства и университети. Местното самоуправление се подобрява чрез партньорството на частния и гражданския сектор с общинските власти, както и чрез подобряване и улесняване на координацията между

различните заинтересовани страни. Също така, изграждането на местен човешки капацитет от експерти може да окаже незаменима помощ на публичните власти в изработването на техните планове и стратегии, както и подготовката и управлението на проекти извън МИГ. Изграждането на връзки между местните, регионалните и националните равнища на управление е част и от интегрирания териториален подход. Така местното партньорство, осъществено чрез ВОМР осигурява могъщ и многостранен инструмент за местните общности в контекста на децентрализирано управление.

Подходът ВОМР **придава европейско измерение на местното развитие** като осигурява достъп до голяма и нарастваща европейска мрежа и обем натрупан опит и положителни и отрицателни уроци в прилагането на стратегиите за местно развитие. През последните 20 години съществуващите партньорства в рамките на ЛИДЕР и много европейски, национални и регионални мрежи разработват значителен брой методи, насоки, инструменти и казуси, които могат да бъдат изключително полезни за новите партньорства. Различни международни организации, Европейската комисия и Световната банка също имат дългогодишен опит и са публикували многобройни методически наръчници за МИГ и обмен на добри практики. Тези ресурси представляват „живо“ знание, тъй като описват реални успехи и проблеми, през които са преминали местните инициативни групи от различни краища на Европа и света. Новите партньорства в новите области и райони непрекъснато внасят нови виждания и идеи, както и нов опит, така че участието в мрежите на ЛИДЕР и сътрудничеството между МИГ по мярка 19.3 е една от най-важните формули за успеха на стратегиите, обучението и реализацията на общи проекти между сходни територии вътре в една държава или на транснационално ниво.

Успехът на подхода ВОМР/ЛИДЕР проличава от множеството реализирани стойностни проекти в предишните етапи, които **променят положително всекидневния живот на хората, живеещи в селските райони** в Европа и в България. Съществуват множество примери и емблематични добри практики, които дават представа за разнообразието и творческия характер на стратегиите за местно развитие: реструктурират се и се модернизират стотици ферми и преработвателни предприятия, някои от тях са спасени от фалит, а други разширяват оборота и печалбите си; икономиката се разнообразява в сферата на услугите, туризма и търговията; подкрепени са хиляди малки фирми и са разширени възможностите им за бизнес; създават се нови работни места, което предотвратява обезлюдяването на селата, повишават се доходите и намалява бедността; направено е много в посока на увеличаване на социалните услуги и интеграцията на уязвими групи и маргинализирани общности. Повишена е осведомеността за концепцията за вериги с добавена стойност, особено що се касае до качеството на храните и дребно-машабните хранителни вериги в областта на земеделието. По отношение на околната среда и биоразнообразието са предприети успешни действия в и около защитени райони и за защитените видове. Чрез ВОМР/ЛИДЕР са реализирани значителен брой проекти за обновяване на инфраструктурата и подобряване качеството на живот на цялото население в селските райони.

5. Принципи на ВОМР в Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“ - териториален подход

5.1. Подрегионални територии (член 32.2а)

Макар че се финансира от ЕЗФРСР по втори стълб на ОСП, ВОМР все повече се използва като инструмент на **интегрираното териториално развитие** и така става част и от развитието на регионите. По-малката територия (селският район) е част от по-голяма: регион в рамките на една държава, регион в рамките на ЕС. Целта на регионалната политика на Съюза е да се подпомогнат най-бедните региони, докато програмите за развитие на селските райони важат за всички селски райони. Тъй като регионалните различия (по-слабо развити, в преход и по-силно развити региони) се запазват и на места дори се задълбочават, териториалният подход на развитие става все по-актуален и свързан с местните инициативи и капацитет, като освен в селските и рибарските райони, в много държави от ЕС, ВОМР се прилага и в градски райони (стратегии са финансирани от други фондове, най-вече ЕФРР). От една страна, селските райони в Европа имат общи характеристики и проблеми, но от друга страна, тези т.нар. подрегионални територии са твърде разнообразни като потенциал – местоположение, природни ресурси, екологична обстановка, население, отдалеченост от градските центрове, култура и традиции, местна идентичност, историческа обусловеност. Затова и на ВОМР се гледа като на подход, който може да обедини двете тенденции – да следва общите политики на ЕС, заложен в програмните документи и Стратегията 2020, но да ги прилага чрез специфични и разнообразни мерки, подходящи за конкретния селски район.

За териториалния подход е важно районът да е **достатъчно малък**, за да може да формулира идентичност на условията и на местната общност, но и да е **достатъчно голям**, за да може да има капацитет за реализация на конкретни проекти и да действа ефективно като партньор в глобалните мрежи. Затова обичайно СВОМР обхваща една или няколко общини, с население не по-малко от 10 000 и не по-голямо от 150 000 жители. Един от рисковете за прилагането на подхода в бъдеще е, че натискът да бъдат намалявани разходите и да се обединяват средствата ще доведе до все по-големи райони на МИГ (има местни инициативни групи, които обединяват по 15 и повече общини в ЕС), които приличат на „икономически тип на планиране“ и които нямат реално чувство на идентичност и затова предлагат малко възможности за участие на местните хора. **„Основен върху района“** означава специфична, еднородна като природни и икономически условия, човешки ресурси, култура, общо минало и планиране на общо устойчиво развитие територия. Дефиницията на специфичност обаче не е статична – тя може да се трансформира във времето според нови или променени икономически, екологични и социални критерии, като единственото условие е да са отразени потенциалът и проблемите, силните и слабите страни, възможностите и заплахите, дейностите и мерките да отговарят на реалните нужди и да са основани на местните конкурентни предимства. Но при всички случаи територията трябва да е хомогенна по отношение на географски, климатични и агроекологични условия, да е социално и икономически свързана – с общ човешки капитал и общи

проблеми, характеризираща се с общи традиции и местна идентичност. Следователно - районът трябва да има достатъчна кохерентност по отношение на човешки, финансови и природни ресурси.

5.2.Териториална свързаност, природни ресурси

Територията на МИГ „Белене–Никопол“ включва общините Белене и Никопол, които влизат в границите на област Плевен (Северозападен район на планиране) и са разположени в централната част на Дунавската равнина. **Община Белене** се намира в Свищовско-Беленската низина, на север граничи с река Дунав, на запад с община Никопол, на юг с община Левски, а на изток с община Свищов и обхваща 282 819 дка. По територия и брой населени места е една от малките общини в България. В общината има шест населени места – общинският център Белене и пет села (кметства) – с. Деков, с. Татари, с. Петокладенци, с. Кулина вода и с. Бяла вода. Град Белене е единственият български дунавски град, който не се развива като пристанище. Причината за това е, че точно срещу него се намира Беленският архипелаг и градът е на дунавски ръкав, който е сравнително плитък, с непостоянна дълбочина и съответно неподходящ за корабоплаване. **Община Никопол** граничи с община Белене на изток, като северната ѝ граница е река Дунав, а на юг и югозапад са общините Левски и Плевен, на запад – Гулянци, а площта ѝ е 418 277 дка. Общинският център - Никопол е пристанищен град, с изграден първи етап от фериботен комплекс, с ГКПП и митница. Общината включва четиринадесет населени места – общинският център Никопол и тринадесет села: Асеново, Бацова махала, Вълбел, Дебово, Драгаш войвода, Евлогиево, Жернов, Лозица, Любеново, Муселиево, Новачене, Санадиново и Черковица. Релефът на територията е предимно равнинен и хълмист, с повече разнообразие в община Никопол. По поречието на река Осъм и река Дунав има типични низини и хълмисти плата. Климатът и на двете общини е умерено-континентален и се характеризира с горещо лято и студена зима. Водите в община Белене са представени от водонапорните подпочвени води и повърхностните води на река Дунав. Гъстотата на речната мрежа е под 0,2 км/км². Хидроложката мрежа на територията на община Никопол е образувана основно от долното течение на река Осъм, в отсечката преди вливането ѝ в р. Дунав, както и от някои малки странични нейни притоци. Община Белене е разположена в най-богатата на черноземни почви област в страната - Северно-българската лесостепна почвена зона и Централната крайдунавска почвена провинция. Характеризира се с доминиращи ливадно черноземни почви. В община Никопол преобладават карбонатните, типично черноземните, ерозиралите и изслужените черноземи. Наличието на тези типове почви предполага и земеделското развитие на територията в областта на растениевъдството - отглеждането на зърнено-фуражни и технически култури, трайни насаждения – лозя, овощни и зеленчукови градини.

Растителността на двете общини попада във флоралния район на Дунавската равнина. Естествената растителност на община Белене е била предимно блатна и крайводна, днес запазена предимно на островите (блата, заливни върбово-тополови гори) и по-малко край каналите и остатъчните блата в низината. Покрай разливите на река Дунав има водна растителност, образувана от тръстика, широколистен папур, бутрак.

Тревната растителност е запазена по стръмните склонове на височините. Там са съсредоточени и естествените гори (предимно от липа) и салкъмовите култури. В община Никопол има и високостеблени широколистни гори, разположени предимно в землищата на Никопол, Новачене, Санадиново, Вълбел и Драгаш войвода. Дунавската равнина е обособена и в самостоятелен зоогеографски район, който принадлежи към северната зоогеографска подобласт на нашата страна. Нейната фауна е предимно от видове с европейски и евросибирски тип на разпространение и е богата на степни елементи. На територията на двете общини, съставляващи МИГ са разположени изцяло или частично 8 защитени зони, включени в мрежата Натура 2000. В община Белене има 5 зони (2 по Директивата за местообитанията и 3 по Директивата за птиците), в община Никопол – 6 зони (3 за местообитанията и 3 за птиците), като 3 от зоните са общи за двете общини: Никополско плато BG0000247, Персина BG0000396 (и двете за местообитанията) и Никополско плато BG0002074 (33 за птиците). На територията на МИГ съществуват и общо 11 защитени територии от всички видове, с изключение на категорията Национален парк. В община Белене защитените територии са 7: 1 природен парк, 2 резервата, 1 поддържан резерват и 3 защитени местности. В община Никопол защитените територии са 5: 1 природен парк, 2 защитени местности и 2 природни забележителности. Обща защитена територия за двете общини е Природен парк Персина. Много от защитените територии се припокриват или попадат в защитените зони по Натура 2000. Това е предпоставка за реализиране на проекти за опазване на биоразнообразието на територията на МИГ

Откъм баланс на поземлените ресурси, двете общини на МИГ се характеризират с висок процент земеделски територии. По данни на НСИ за 2016 г. 75% от общата площ на община Белене е земеделска земя, съответно 82% от общата площ на община Никопол. Горският фонд е малък и представлява около 12% от общата територия на Белене и съответно около 7.8% от общата площ на община Никопол (средният за страната е 33,5%). По данни на ОДЗ-Плевен, 69% от земеделската земя в Белене и 81% в Никопол се обработва ефективно през 2018 г.

	Общо	земеделска	горска	населени места и други урбанизирани територии	водни течения и водни площи	за добив на полезни изкопаеми	за транспорт и инфраструктура
Белене	282819	210052	34591	15396	21890	0	890
Никопол	418277	346320	32696	14441	23572	0	1249

Източник НСИ, 2016

Изводът, който може да се направи е, че двете общини, макар и различни по площ и брой селища, имат сходни природни ресурси откъм местоположение, климат, релеф, почви, води; налице е преобладаващо земеделски профил откъм баланса на поземлените ресурси – голяма част равнинни обработваеми земи, малък горски фонд, слаба урбанизация; екологичните им характеристики предполагат наличието на богато биоразнообразие и сравнително съхранена природа – т.е. има налице единна територия с непрекъснати граници, обхваната от МИГ и в това отношение териториалният принцип е спазен.

5.3. Социална свързаност, човешки капитал

Протичащите в демографско отношение процеси в общините Белене и Никопол са типичните за селските райони в страната – отрицателен прираст, ниска раждаемост, висока смъртност, миграция, нарушена възрастова структура, влошаване на образователните равнища. Населението на територията на МИГ продължава да намалява. По време на последното преброяване през 2011 г. в община Белене живеят 10 235 души, а през 2018 г. - 8 454 души. В община Никопол по време на преброяването има 9 305 население, а през 2018 г. то е 7 925 души. Особено тревожна е демографската картина в селата, където живеят само 1 391 от жителите на община Белене, в община Никопол е обратното - по-голямата част жители обитават селата - 5 043, което обаче се дължи на по-големия брой села в общината.

Област, община	Общо	Мъже	Жени	В градовете	В селата
Белене	8 454	4 449	4 005	7 063	1 391
Никопол	7 925	3 948	3 977	2 882	5 043

Източник НСИ, 2019 г. (Данни към 31.12.2018 г.)

Гъстотата на населението за цялата област Плевен е 52,6 (д.на кв.м.) при 63,9 средно за страната. За община Белене коефициентът е 30,9, а за община Никопол - 19,4, т.е. и двете общини са рядко населени. 3 от населени места са с население под 200 души, 10 населени места са до 500 души, 2 населени места са над 1000 и само едно е с население над 5000 души (град Белене). По принцип, цялата област Плевен е сред областите със сравнително слаба урбанизация – 67% от местното население живее в градовете при 73% за страната, което се отразява и на по-ниската гъстота на населението. Демографските процеси са негативни - през 2018 г. общо в цялата област Плевен са родени 1 945 деца, като от тях в община Белене само 34, а в община Никопол – 56. Починалите за 2018 г са общо 4 567 души за област Плевен, от които 170 в Белене и 197 в Никопол. Както се вижда, естественят прираст е отрицателен, коефициентът за естествен прираст е -9,8%. Естественото възпроизводство е важен фактор за развитието на даден район. То влияе върху възрастовата структура, икономическата активност и работната сила, както и на социалната инфраструктура – образование, здравеопазване, пенсионна система, социални услуги. Върху броя на населението се отразява и т.нар. механично движение на населението. За 2018 г. данните показват влошени показатели и в това отношение – изселените са повече от заселените. Механичният прираст е отново с отрицателни стойности.

Области Общини	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Белене	85	40	45	229	123	106	-144	-83	-61
Никопол	128	61	67	185	87	98	-57	-26	-31

Източник НСИ, 2019 г.

Тези процеси предопределят бързото застаряване на населението на територията на МИГ и влошаване на възрастовата му структура. Тенденцията към застаряване също е

типична за селските райони в цяла Европа и от нея зависи до голяма степен пазара на работната сила, предприемаческата активност, размера на пенсионната система, има негативни последици за подмладяването на селскостопанския сектор поради увеличената възраст за пенсиониране. Разпределението на населението за 2018 г. отразява тези процеси.

Общини/възрастови категории	Общо			В т.ч. в градовете		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Белене	8 454	4 449	4 005	7 063	3 790	3 273
Под трудоспособна възраст	894	484	410	808	435	373
В трудоспособна възраст	4 989	2 964	2 025	4 397	2 604	1 793
Над трудоспособна възраст	2 571	1 001	1 570	1 858	751	1 107
Никопол	7 925	3 948	3 977	2 882	1 414	1 468
Под трудоспособна възраст	986	545	441	457	248	209
В трудоспособна възраст	3 801	2 165	1 636	1 513	808	705
Над трудоспособна възраст	3 138	1 238	1 900	912	358	554

Източник, НСИ, 2019

Съотношението на хората под трудоспособна възраст спрямо тези над нея (деца/пенсионери) е повече от едно към три - 35% за Белене и 30.5% за Никопол, като този дял постепенно ще се увеличава през годините поради отрицателните естествен и механичен прираст. Населението в трудоспособна възраст е около 50% от цялото население, като голяма част от него живее предимно в градовете – за Белене 4 397 души от общо 4 989 в трудоспособна възраст са в общинския център, т.е. почти всички, а в Никопол - 1 513 от всичките 3 801 в трудоспособна възраст също са в града, т.е. повече от половината. В тази връзка трябва да се отбележи факта, че демографските процеси са негативни предимно за селата на двете общини и по-малко за градовете, където населението намалява с под 1% за 10 години, за разлика от намалението в селата, което е над 11%. По отношение на етническата структура, според данните на преброяването най-значителен е дялът на българската общност, следван от този на хората, определили се като турци, като почти липсват определени се като роми. Тези данни обаче, както и в много други общини от страната не са релевантни спрямо реалното състояние, тъй като много от ромите се самоопределят като турци. В Стратегията за ВОМР ромската общност е идентифицирана сред уязвимите групи. В образователната структура дялът на хората с висше образование е нисък - 24,1% , а дялът на населението с основно и по-ниско образование нараства до 19,3%.

По отношение пазара на труда икономическата активност в цялата област Плевен намалява, а безработицата се запазва на високи нива, обратно на тенденциите за страната. Коефициент на икономическа активност за 2018 г. е 51.0% при среден 55.3% за страната и среден 47.8 % за Северозападния район. Коефициентът на заетост за област Плевен е 46.9% при среден 52.4% за страната и 42.4 % за Северозападния район. Коефициентът на безработица е 10,5 % при средно 5.2% за страната и 11.2% за Северозападния регион. Наетите лица в земеделието за 2018 г. са едва 3 861 от всички 58 430 наети в областта. В структурата на безработицата най-голям е дялът на

нискоквалифицираните и без образование лица. Пазарът на работна сила е силно поляризиран - висока безработица в населените места извън общинските центрове и в същото време - недостиг на квалифицирана работна ръка, особено на млади хора с висше образование. Сред причините за висока безработица в двете общини е и затварянето на държавните предприятия и спирането на строежа на АЕЦ „Белене“, развитието на механизано монокултурно земеделие в Дунавската равнина, слабата диверсификация на икономиката и интегрирането ѝ с местните ресурси, липсата на предприемаческа активност.

Както се вижда от данните, макар и с известни малки различия, на територията на общините Белене и Никопол протичат сходни демографски процеси и са идентифицирани общи проблеми относно капацитета и състоянието на човешкия капитал. Следователно, налице е и социална свързаност и териториална цялост и по отношение на човешкия фактор.

5.4. Инфраструктурна свързаност

Основен елемент на транспортната инфраструктура и на двете общини, съставлящи територията на МИГ „Белене-Никопол“ е, че през териториите им не преминават международни пътища, автомагистрала и първокласни пътища от републиканската пътна мрежа. Транспортната мрежа има локално значение и е представена от т. нар. общински (местни) пътища от II-и, III-ти, IV-ти и по-нисък клас. Общинската мрежа е в лошо състояние и се нуждае от ремонт. Характерни са ниските транспортно-експлоатационни качества и пропускателна способност на общинските пътища, което се отразява отрицателно върху движението и транспортната достъпност до селищата. Излазът на р. Дунав е предпоставка за развитие на водния транспорт на територията на МИГ, но в момента той не е реализиран напълно. В Белене няма пристанище, а Никопол е пристанищен град с изграден първи етап от фериботен комплекс, с ГКПП и митница. До фериботния комплекс има изцяло реконструиран пътен участък Дебово-Никопол. Туристическите и фериботните превози обаче се осъществяват при минимален капацитет. Близостта на река Дунав е благоприятен фактор, който не се оползотворява достатъчно – нито по отношение на водния транспорт, нито по отношение разширяване на пазарите – в съседна Румъния или в градовете, разположени по реката, нито за развитието на туризма и увеличаване на туристическия поток. Водоснабдяването и канализацията също са в лошо състояние – в община Белене и петте села са без канализация (през 2015 се изпълнява проект „Частично изграждане на канализационна мрежа с ПСОВ и рехабилитация на съществуващата водопроводна мрежа град Белене“), в община Никопол канализация има отново само в общинския център, някои от селата са с влошено качество и на питейната вода. Повечето от напоителните и отводнителните съоръжения са извън строя и в двете общини. Състоянието на техническата инфраструктура е един от идентифицираните проблеми за решаване в местната стратегия, а подобряването ѝ е сред целите, заложи от МИГ.

Състоянието на социалната инфраструктура е относително по-добро – образованието и здравеопазването на територията на МИГ задоволяват в известна степен потребностите

на населението. Плевен е една от областите с най-добра оценка на здравеопазването в страната на база на избраните индикатори. Здравноосигурените са 91% при средно 88% за страната. Осигуреността с лекари също е висока. Плевен е на първо място по относителен брой на общопрактикуващите лекари – един на 1216 души при един на 1611 души за България. Тези показатели обаче се проявяват предимно в градовете - общопрактикуващите лекари са рядкост в селата, първични медицински центрове и болници има отново предимно в градовете, в малките населени места живеят голям брой здравно неосигурени лица, както и много възрастни хора, които не могат да се обслужват сами. Макар че и в двете общини са налични различни социални услуги (домашен социален патронаж, социален асистент, домашен помощник, център за социална рехабилитация на хора с увреждания и др., реализирани по различни ОП), те не достигат до всички жители и диверсификацията в неземеделски дейности може да се насочи и в тази посока. По отношение на образованието на територията на община Белене са обхванати всички степени - образователна структура се състои от 3 учебни заведения и 3 обединени детски заведения, всички съсредоточени в гр. Белене. На територията на общината функционират филиали на 2 частни езикови училища: "Европа" и "Дъга". В община Никопол има 9 целодневни детски градини, Общински детски комплекс, предоставящ извънкласни дейности за учениците от училищата и две училища – 1 СОУ със статут „средищно” и „защитено” и 1 основно със статут „средищно” училище. В училищата се обучават ученици от всички населени места - 13-те села и град Никопол. Учениците се транспортират от дома до съответното училище с училищни автобуси/микробуси – общо 6 за общината. Три от детските градини са приемни – в град Никопол ЦДГ № 1, с. Новачене и с. Муселиево, т.е. там се отглеждат и възпитават деца от съседните села, които също се транспортират чрез училищните автобуси. Ясли и яслени групи няма. Както вече беше споменато, процентът на отпадналите от училище е по-висок от средните нива за страната, броят на децата намалява, както и делът на хората с висше образование е нисък. Може да се направи извод, че и в двете общини на МИГ проблемите са общи и типични за селските райони и че се наблюдава инфраструктурна свързаност.

5.5.Икономическа свързаност

Селското стопанство е доминиращ отрасъл и в двете общини на МИГ „Белене-Никопол“. По данни на ОДЗ - Плевен за 2018 г., 69% от земеделската земя в Белене и 81% в Никопол се обработва, като за Никопол има покачване с 1% в сравнение с 2017 г., когато процентът е бил 80. Повишението е за сметка на нивите – от 230 033 дка (2017) на 231 948 дка, с което обработваемите площи се увеличават от 259 607 дка на 261 666 дка и за сметка намаляването на необработваемата земя от 31 875 дка (2017) на 29 816 дка през 2018 г. Трайните насаждения в община Никопол също намаляват – от 16 735 дка през 2017 г. на 14 820 дка за 2018 г. В община Белене площите се запазват на нивата от предишната година. Както се вижда от таблицата, в структурата на земеползването преобладават нивите, на които обикновено се отглеждат полски култури. Потвърждават се и тенденциите за цялата Дунавска равнина – увеличава се

общото ИЗП, което включва обработваемата земя, пасищата и ливадите, трайните насаждения, без общите затревени площи и горския фонд.

Населено място	Общо	Селскостопански фонд / дка/				Обработв аеми площи /дка	Обработв аеми площи / %	Необработ ваеми площи /дка	Горски фонд /дка
	(дка)	в това число							
		ниви	ливади	пасища и мери	трайни насажд.				
Белене	226917	156466	1391	25414	8519	156646	69%	35144	35128
Никопол	324177	231948	3381	41334	14820	261666	81%	29816	32695

Източник ОДЗ – Плевен, 2018

Броят на регистрираните земеделски производители, осъществяващи дейност на територията на община Белене през 2018 г. е 114, като с растениевъдство се занимават 55, с животновъдство 30, а смесено 29 броя. Регистрираните земеделски производители, осъществяващи дейност на територията на община Никопол са 241 броя, като с растениевъдство се занимават 136, с животновъдство 51 и смесено 54. В структурата на отглежданите култури преобладават зърнените храни. През 2018 г. и като площи, и като производство най-голям е дялът на пшеницата, царевичата, слънчогледа и рапицата. От използваните земеделски площи около 50% са за зърнени култури, а около 30% за маслодайни култури. Сравнително добро е положението при винените лозя. С ограничен дял е производството на плодове и зеленчуци, обикновено за задоволяване потребностите на домакинствата. Отглеждат се главно картофи, домати, дини, пъпеши и др. Типично за региона, отглеждането на зърнени и технически култури се практикува от много големи стопанства. На територията на МИГ местни големи производители са предимно кооперациите. В община Белене има регистрирани три кооперации. На територията на община Никопол има 18 кооперации. Според регистъра на арендаторите на земеделски земи, тук са и някои от най-големите производители на зърнени и технически култури в България, които обработват земи под аренда или са закупили огромни площи от местните земеделци. Извън производството на зърнени и технически култури в растениевъдството, единственият сравнително конкурентен отрасъл в района е **лозарството**. Лозарските стопанства на територията на МИГ „Белене-Никопол“ са общо 1089 по данни на Изпълнителната агенция по лозата и виното - според актуалния регистър на лозарите и винарите за 2019 година. Регистрираните лозарски стопанства в община Белене са 896 броя, като преобладаващата част са малки и на физически лица. Площите им са средно по около 0.5 дка до 1 дка. В Никопол регистрираните лозарски стопанства са само 192. Тук обаче стопанствата са по-големи и с повече декари земя – между 15 и 20 дка.

Животновъдството в района не е особено добре развито и общо взето бележи тенденция на спад, както в броя на някои от групите селскостопански животни, така и в произведената животновъдна продукция, въпреки че в последните две години се наблюдават положителни тенденции в модернизацията на фермите, както и относно преработката на селскостопански продукти – месо и мляко. Според регистъра на БАБХ, на територията на МИГ има общо 924 животновъдни стопанства - 344 в Никопол и 580

в Белене. Всички те са много малки с по 1 до 5 броя животни, преобладаващата част са полупазарни и натурални, като само 20-тина са с над 100 животни. Най-много са овцете, следвани от говеда и биволи. Свинете са представени предимно в натуралните стопанства. В през 2019 г. БАБХ са регистрирани 6 100 овце, разпределени в 65 животновъдни обекта (36 в Белене и 29 в Никопол), говедата са 3 806, разпределени в 132 животновъдни обекта (21 в Белене и 122 в Никопол), козите са 1 595 (3 обекта в Белене и 19 в Никопол). Пчелните семейства са 11620 за двете общини, като пчеларските стопанства също са предимно малки, повечето с от 20 до 50 пчелни семейства. Горското и рибно стопанство също са източник на икономическа активност за местното население, но тя е незначителна.

Като обобщение може да се каже, че земеделието е структуроопределящ отрасъл за цялата територия на МИГ „Белене-Никопол“ с превес на интензивно развитие на зърно производството – тенденция, валидна за цялата Дунавска равнина, окрупняване и комасация на земите, увеличаване на обработваемите площи, създаване на монокултурни блокове, което е заплаха както за балансираното развитие на района, така и за опазване на биоразнообразието, което е отбелязано и в Стратегията на МИГ.

Промишлеността на територията на МИГ се представя от малки и микро-предприятия, като по-големите предприятия са бивши държавни фирми, обслужващи изграждането на АЕЦ „Белене“, приватизирани през годините и свързани с машиностроенето и обработката на метали и са предимно в община Белене. Там има и няколко фирми, които се занимават с дървообработване (мебелна фабрика) и текстил – малки цехове, които шият на ишлеме. Макар да създават заетост и финансови приходи, този вид предприятия по никакъв начин не са свързани с естествените ресурси на територията. Част от тях се възползват от евтината работна ръка, а други развиват дейност на основа на съществуващата отпреди 89-та година база, като суровините се доставят отвън. Изключение правят дървопреработвателните предприятия – мебелни фабрики. Хранително-вкусовата промишленост в община Белене е представена много слабо. Единственото по-голямо предприятие е "Микроарт 7" ООД, което произвежда колбаси по немска технология. Има и няколко малки пекарни, а част от кооперациите произвеждат тестени изделия и хляб. Промишленото производство в община Никопол също е представено от няколко сектора, повечето от които нямат общо със селското стопанство и преработката на продукти. Водещи отрасли са производството на електро-оптично и друго оборудване, текстил, дървопреработване, хартия и картон, като отново преобладават бивши държавни предприятия, сега приватизирани, без суровинна база на територията на общината. Единствено „Дунав-Никопол“ ЕООД, регионален лидер в областта свързана с дървопреработване и производство на дървени изделия от различно естество, най-вече от палети, е свързано с ресурсите на територията. В община Никопол има и няколко големи преработвателни фирми от хранително-вкусовата промишленост. „Дионисий“ АД е предприятие за производство и съхранение на вина и спиртни напитки, като изкупува грозде и плодове, които доставя на „Винпром“ АД (Търново) за производство на оцет и други продукти на винарската промишленост. „Хове“ ООД, с. Муселиево е смесено българо-австрийско дружество, което

първоначално произвежда ферментирани плодови кашии от кайсии, а след това изгражда модерна дестилационна и започва производство на ракия и дестилат. „Елия Милк“ ООД е семейна фирма, която има собствена кравеферма в с. Драгаш войвода, където произвежда кисело мляко, извара и „български кашкавал“ със сертификат по БДС. ЕТ „Алфа - Александър Димитров“ е регистрирана в град Левски, но кравефермата се намира в с. Санадиново. Произвежда прясно и кисело мляко с високо качество, а също така сирене, кашкавал и извара, които се продават с марката на производителя. С преработка на млечни и месни продукти се занимават и някои от кооперациите на територията на общината. Изводът, който може да се направи е, че трябва да се работи в посока засилване на интеграцията не само между първичната земеделска продукция и преработката ѝ в продукти с висока добавена стойност, но и връзка между промишленост и естествени ресурси на територията, включително чрез диверсификация и създаване на нови предприятия.

Туризмът в двете общини също не е добре представен, макар че на територията има запазени редица паметници на материалното културно наследство, както и интересни природни зони и забележителности. Според данните на НСИ за 2018 г. в Белене има само 3 места за настаняване с общо 104 легла - един хотел категория 3 звезди, който разполага с 16 легла, 1 хотел с категория 2 звезди с 20 легла и 4 хотела с най-ниската категория – една звезда. В Никопол не е регистрирано като туристическо нито едно място за настаняване, въпреки че има работещ хотел – „Голд“, както и къща за гости „Вила Рай“ в село Муселиево. Реализираните нощувки за 2018 г. са 2130 броя, като приходите от тях са минимални, а посетителите – туристи и дошли по работа – общо 1122 души за годината. В областта на хотелиерството и ресторантьорството в Белене работят 26 предприятия, които заемат дял от 11 % от общия брой на регистрираните предприятия в общината. Освен хотелите, това са ресторанти и кафенета. В сектора приходите от продажби намаляват, броят на заетите лица също спада. В Никопол, според регистъра има 10 ресторанта и 15 кафенета. Традиционно място за отдих в гр. Никопол е плажът на р. Дунав разположен северно от завод „Батерия“. На територията на МИГ липсват туристически атракции, повечето архитектурни паметници не са в добро състояние (с изключение на крепостта „Димум“, реставрирана по проект), а достъпът до тях е затруднен. Не се развива и речният туризъм, нито потенциалът на природен парк „Персина“ за отдих и разходки, както и за наблюдение на редки видове птици. И в двете общини е установена обща потребност от инвестиции и диверсификация на дейностите в тази посока.

5.6.Културна свързаност

Културната идентичност най-често се определя от общия „поглед в миналото“ – история, културни паметници, традиции и бит. Определението за културно наследство на Европейската комисия включва два фактора: *елемент на принадлежност*, форма на онаследяване, неразривно свързана с определена територия; *елемент за време* - наличието на връзки с историята или географията на общността през повече от едно поколение. В понятието за местната култура и идентичност вече се включват не само

архитектурните паметници и произведенията на изкуството, но и моделите на живот, аргументациите, човешките права, традициите, вярванията на местните общности.

Територията на МИГ е свързана с т.нар. „Дунавски път“ - воден културен коридор по течението на реката. Дунавският път, заедно с пътищата по крайбрежието му от хиляди години са носители на културен обмен. Още по времето на Римската империя, реката, наричана на латински Данубиус е причина за възникването на редица стратегически градове – Неопланта (Нови Сад), Сингидунум (Белград), Бонония (Видин), Никополис ад Иструм (Никопол), Сексагинта Приста (Русе), Дуросторум (Силистра). По нова време основните комуникационни пътища между селищата минават успоредно на реката. Трябва да се отбележи, че България е страната с най-много римски крепости по река Дунав. Същите тези градове с времето се разрастват и през Средновековието вече са стратегически крепости. Постепенно, реката, от граница на империи и отбранителен вал отстъпва защитната си функция. През делтата при Черно море пътищата на викингите навлизат в Югоизточна Европа, Дунавският път улеснява достъпа до Константинопол, а кръстоносците използват реката като транспортна артерия при походите си към Светите места. Старите сухопътни пътища закърняват, а реката се превръща в мощен стимулатор на проникване на европейски влияния. В крайбрежните зони се обособяват католически селища, а с установяването ѝ като важна търговска връзка, река Дунав става истински проводник на западноевропейските културни, научни и технически постижения към Югоизточна Европа през 19 век. В историческите градове, разположени днес по протежението на Дунавския път, се открива обща история и приемственост. Римските селища и средновековни крепости съжителстват с характерни градски ансамбли от 20 век, силно повлияни от европейската архитектура. В община Белене са разкрити и регистрирани над 36 археологически обекта от римски, ранносредновековни и средновековни селища. Сред най-атраktivните са: старата римска крепост Димум, античните канали “Гърла”, останки от средновековното селище Секуриска, Правия камък, некропол от седем могили и др. В памет на загиналите във войните граждани на община Белене са построени три военни паметника. Белене е родно място на блажения епископ Евгений Босилков, изградено е и светилище, където се съхраняват негови мощи. В града се намира и единственият в България паметник на Папа Йоан Павел II. Има две католически църкви – “Рождество на Блажена Дева Мария” и “Свети Антон Падуански” и една православна – “Свети Георги”. Ефективно функциониращ център на културния живот в общината са читалищата. Град Никопол е един от старите градове в България с многовековна история. Забележителностите на територията на общината са къща-музей „Васил Левски”, селището Елия от 2-ри век, кръстокуполната църква „Св. Петър и Павел” от 13-ти век, крепостта „Калето”, църквата „Успение Богородично” от 1840 г., палеолитното находище в с. Муселиево, скалната църква и др. На територията на общината функционират 14 читалища. По отношение на нематериалното наследство общата идентичност на двете общини на МИГ може да бъде търсена сред общите значими исторически събития, специфични етноси, език (диалекти), кулинария, обичаи и вярвания, фолклор, занаяти, музика (оригинални хора и музика), начин на живот.

Може да се каже, че налице е и културна свързаност – общо развитие на територията от времето на Римската империя, през Средновековната българска държава, османското владичество, чак до днешните модерни дни, като основополагащо значение тук има близостта до реката – като път и като граница с други държави, равнинните територии, свързани с определени културни особености, различни от планинските, които предопределят стила на фолклора, носиите, занаятите, католическата общност.

Като обобщение на всичко казано дотук в тази глава, може да се заключи, че териториалният подход на ВОМР при определяне границите на МИГ „Белене-Никопол“ и съставянето на Стратегията е изцяло спазен, като освен формалните изисквания за селски район със съответната площ и население, налице е хомогенност на природните, икономически и социални ресурси, общи традиции и местна идентичност, общи проблеми и потенциал.

6. Принципи на ВОМР в Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“ – партньорства, водени от общността

6.1. Подход „отдолу нагоре“, основан на участие и партньорство (член 32.2.б)

Прилагането на ВОМР се състои от три основни компонента – определяне на района, изграждане на партньорство, съставяне на стратегия – това е т.нар. „триединство“ на ВОМР. Подходът „отдолу-нагоре“ е най-емблематичната характеристика на ЛИДЕР/ВОМР - местните действащи лица определят потенциала, проблемите и приоритетите за развитие на територията, сами изграждат стратегия за местно развитие с определени цели и сами я прилагат с конкретни действия. Този принцип изисква активното участие на местните представители на обществения, частния и гражданския сектор, които имат различни икономически и социални интереси във всички етапи на изграждане на партньорството – определяне на засегнатите групи, обозначаване на силните и слабите страни на територията, набелязване на приоритетите и целите на развитие, формирането на самата МИГ, обществените обсъждания, изработването на Стратегия и впоследствие прилагането ѝ. Всичко това е обединено от една обща визия какво искат да постигнат местните участници и какво трябва да се направи, за да го постигнат, като на първо място се поставя посрещането на местните потребности и използването на местния потенциал. Трябва да се отбележи, че много важни са персоналните предварителни контакти и срещи, които освен че създават доверие, могат да помогнат за изясняване на общите дългосрочни цели, както и на краткосрочните дейности за постигане на успех и формиране на подкрепа. Тези контакти могат също така да помогнат за изясняване на това, кой какво умее да прави и какво е нивото му на ангажираност при създаването на официалното партньорство.

Публично-частните партньорства, водени от общността, се осъществяват чрез създаването на Местни инициативни групи., които имат за цел да идентифицират различните интереси и да създадат Стратегия за местно развитие, като управляват и разпределят финансовите ресурси. МИГ трябва да са добре балансирани и да включват представителни за всички заинтересовани групи на местна основа, бизнесът и гражданското общество (НПО) трябва да съставят поне 50% от местното партньорство.

МИГ могат да бъдат създадени специално за да получат достъп до финансиране по ПРСР , или да са основани върху предварително създадени други партньорства (местни сдружения в някои държави от ЕС или юридически лица в други, някъде дори акционерни дружества), както и да имат различни форми на регистрация. Съчетанието между публичното взимане на решения чрез представителството на общността (общо събрание) и екипа от професионалисти (експерти) за обработката на проекти прави местните инициативни групи изключително подходящи за позитивното развитие на местното самоуправление и децентрализацията. Местните общности имат различни нива на капацитет, история на съвместна работа или конфликти помежду си, както и много разнообразна институционална култура. Ето защо опитът показва, че е жизненоважно да се създаде партньорство, което отговаря на реалността на местния контекст, като естествено се спазват институционалните изисквания на местната програма за селските райони.

6.2.Идентифициране на заинтересованите страни

Процесът започва с т.нар. идентифициране на заинтересованите страни - списък потенциални участници в съставянето на Стратегията – местни земеделски производители, малки предприятия, кооперации и организации на производители, представители на местната власт, екологични и културни сдружения и НПО, доставчици на културни и обществени услуги, включително читалища и медии, женски асоциации или организации на хора с увреждания и по принцип всички жители на съответния район. Идентифицирането на заинтересованите страни включва: групиране на местните участници, които имат интерес или ще бъдат пряко или косвено засегнати от прилагането на дадени политики, в случая подхода WOMP; ролята и степента на участие на всяка от тези групи в процеса на изпълнение – активно или свързано (примерно политиките могат да бъдат благоприятни за уязвимите групи, без те да са ангажирани пряко в някакви действия). Вторият етап е установяване на потребностите на идентифицираните заинтересовани страни. – какво точно искат да направят и как да се развиват или какви са проблемите им. Въпреки че процесът върви „отдолу-нагоре“, все пак трябва да се имат предвид възможните мерки и бенефициенти на съответната програма, както и приоритетите, залегнали в националните, регионалните и общински документи.

На територията на МИГ „Белене-Никопол“ като заинтересовани страни са идентифицирани **представителите на стопанския сектор**, включващ земеделски производители и кооперации, фирми от преработвателната промишленост, горски стопани; МСП, фирми и дружества с различна дейност в сферата на производството, услугите и търговията, хотели, къщи за гости, заведения за хранене, занаятчии и техните сдружения; **нестопанският сектор** е представен от читалища и НПО в сферата на културата, екологични организации, НПО в социалната сфера, а **публичният сектор** – от общинската администрация на Белене и Никопол, включени са и местни лидери, представители на уязвими групи и малцинства. За популяризиране процеса на подготовка и разработка на Стратегията в двете общини са проведени две информационни срещи с 41 представители на стопанския, нестопанския и публичния

сектор, две информационни срещи-семинари с общо 59 участници, 2 еднодневни информационни конференции с общо 113 участници, 2 обществени обсъждания на разработваната стратегия за ВОМР с общо 42 участници. Общият брой на проведените срещи, семинари и конференции е 6 за общо 223 участника, а общият брой обществени обсъждания е 2 с 42 участника. Освен това, сред всички заинтересовани страни е направено анкетно проучване, за да се установят техните потребности и проблеми. Като най-перспективни сектори за развитие на територията са посочени земеделието и свързаната с него преработвателна промишленост, като приоритет е изведена подкрепата за малки и средни предприятия, както и диверсификацията на дейности извън земеделието, а като най-големи проблеми – безработицата и състоянието на малката инфраструктура. 57% от анкетираните са заявили готовност да започнат нов бизнес с лично участие, 72% биха кандидатствали с евентуални проекти пред МИГ, 81% досега не са получавали финансиране от европейските фондове, 89% посочват необходимостта от местна експертна помощ в процеса на изготвяне и осъществяване на проектите. Участниците са отговорили на специфични за тяхната сфера въпроси, според които са определени потребностите им и може да се каже, че местната общност е активно ангажирана в процеса на разработване на Стратегията и че в проявите по изработката и обсъждането ѝ са обхванати 100% от заинтересованите страни.

6.3.Идентифициране на потребностите и проблемите

Вторият етап е свързан с идентифициране на потенциала и нуждите на цялата територия и потребностите на заинтересовани страни. Изготвен е анализ на Социално-икономическата характеристика на двете общини, а след проведените дискусии относно мерките, дейностите, разходите, критериите и индикаторите, които да залегнат в СВОМР, представителите на различните сектори на базата на нуждите си правят конкретни предложения за това какво да бъде включено в Стратегията. На този етап са сформирани експертни групи за подготовка на СВОМР, които провеждат 2 работни срещи с 25 участници, както и две информационни срещи със 71 участника за консултиране на местната общност относно изработването на окончателния вариант на Стратегията. От представителите на стопанския сектор в анкетното проучване земеделските производители посочват като най-голям проблем липсата на инвестиции за модернизация (28%), остарялата земеделска техника (11%) и липсата на пазари за реализация на готовата селскостопанска продукция (20%), поради недостатъчно спазване на стандартите. Известна част декларира готовност да започнат преработка на собствената продукция. Тези отговори са основание в стратегията да бъдат включени мерки за повишаване конкурентоспособността на стопанствата (4.1 и 4.2). Също от стопанския сектор 34% от МСП имат намерение да се развият и да увеличават дейността си, като проявяват интерес към новите технологии, ИКТ, проучване на пазарите, което заедно с посочения проблем за висока безработица в двете общини е предпоставка да бъдат включени мерки за растеж на капацитета на МСП и за диверсификация (мярка 6.4 от ПРСР и мярка от ОПИК). Състоянието на инфраструктурата, посочено като един от най-големите проблеми и недостатъчно развития потенциал за туризъм, както и интересите на публичния сектор налагат

включване на мерките 7.2 и 7.5. Абсолютно всички заинтересовани страни посочват нуждата си от повишаване на квалификацията и трансфера на знания, което предполага включването на мярка 1.3. Общо е убеждението за необходимостта от включване на мерки за опазване на околната среда и на биоразнообразието (ОПОС и мярка 8,1 от ПРСР). Както се вижда, потребностите и проблемите на заинтересованите страни са изцяло включени, като трябва да се отбележат две неща – че те отговарят напълно и на направения анализ на територията на МИГ и съответния SWOT анализ за силните и слабите ѝ страни и че подбраните сектори са представителни за района, съобразно приоритетите за развитие. Широкото участие на „местните играчи“ както в планирането, така и в изпълнението на стратегията, е предпоставка за нейната ефективност за подобряване на социално-икономическото развитие на територията.

6.4. Създаване на публично-частно партньорство - МИГ

Качеството на партньорството е също предпоставка за доброто въздействие на ВОМР върху конкретната територия. Реализирани като публично-частни партньорства **местните инициативни групи (МИГ)** съставят, осъществяват, ръководят Стратегията за местно развитие, взимат решение за одобрението на проекти, разпределянето на финансовите ресурси и управлението им. Основната им задача е да мобилизират и повишават капацитета на местните общности. Очаква се МИГ да бъдат ефективни в стимулирането на устойчивото развитие, защото те: - събират и комбинират наличните човешки и финансови ресурси от публичния сектор, бизнеса и частния сектор, гражданските организации, цялата общност; - обединяват местните действащи лица около свързани проекти и мултисекторни дейности, за да постигнат синергия и критичната маса, необходима за подобряване на икономическата конкурентоспособност на района; - засилват диалога и сътрудничеството между различните действащи лица в селските райони, които често имат ограничен опит в съвместната работата, улесняват решенията чрез консултации и дискусии; - улесняват взаимодействието между различните партньори на процесите на адаптация и промяна в селскостопанския сектор, интегрирането на грижите за околната среда, диверсификацията на икономиката на селските райони и на подобряването качеството на живот (*Насоки за местните участници относно ВОМР, ЕК, 2014 г.*).

Партньорството трябва да е добре балансирано между заинтересованите страни и трите сектора – частен, публичен и граждански, всички групи на населението, жените и мъжете, населените места. Органите за управление и контрол на МИГ Белене-Никопол“ са Общо събрание на всички членове и Управителен съвет. Съгласно Устава на МИГ, Колективен върховен орган е Общото събрание, което се състои от: 32-ма членове, от които двама представители на публичния сектор, 15 представители на стопанския сектор и 15 представители на нестопанския сектор. Съставът му е обновяван 5 пъти с по един или двама души, като балансът на секторите е запазен. Осъществено е и равенство между мъжете и жените – 17 от членовете са жени, останалите са мъже. Налице е балансирано разпределение между двете общини - 19 от представителите са от община Белене, а 13 – от община Никопол. Покрити са повечето населени места – град Белене, с. Деков, с. Кулина вода, с. Петокладенци – 4 от шестте населени места в

община Белене; град Никопол, с. Драгаш войвода, с. Вълбел, с. Асеново, с. Новачене, с. Лозица, с. Бацова махала, с. Муселиево – 8 от 14-те населени места в община Никопол. Колективният управителен орган на „МИГ Белене-Никопол“ е Управителният съвет, който се състои от 7 души – членове на сдружението, като общините се представят от своите кметове, представителите на стопанския сектор са трима, а на нестопанския – двама, съответно 2 жени и 5-има мъже. Екипът на МИГ се състои от изпълнителен директор, експерт, технически сътрудник и счетоводител – всичките жени. За повишаване капацитета на екипа в подготвителния за Стратегията период са проведени едно двудневно обучение на екипа на МИГ, включително с представители на партньорите за 14 участници и 2 еднодневни обучения на местни лидери за 41 участници, общо три събития за 55 участника. Впоследствие членовете на МИГ са взимали участие в други обучителни събития и различни срещи. Заключение за състава и капацитета на МИГ „Белене-Никопол“ е, че напълно отговаря на изискванията за успешното прилагане на подхода ВОМР. Публично-частното партньорство е значим инструмент за справяне с нарастващия брой задачи в публичния сектор и децентрализацията на местното управление и тъй като действията на МИГ са основани не на бизнес план, а на интересите на общността, то би трябвало да е дългосрочно партньорство за постигане на целите и устойчиво развитие на цялата територия.

7. Принципи на ВОМР в Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“ - на базата на местните нужди и потенциал

7.1. Като се имат предвид местните потребности и потенциал (член 32.2 г)

Стратегията за местно развитие трябва да бъде разработена на базата на силните и слабите страни на района (потенциал и проблеми), както и върху възможностите за развитие и евентуалните заплахи, т.е. на основата на сериозен SWOT анализ. Целите следва да отговорят на тези потребности и да поставят конкретни измерими действия, насочени към устойчивото и дългосрочното развитие, като се гарантира участието на цялата общност. Трябва също да бъде включен план за действие, който показва как целите се трансформират в конкретни мерки и проекти, механизми за управление и контрол и финансов план. Добре е точките, разгледани в SWOT анализа да бъдат ясно подкрепени от доказателства, получени от проучване на района, бази данни и статистически изследвания. Приоритетите трябва да са фокусирани върху специфичните характеристики на района и върху това, което го прави различен, а не само да изброяват много от общите характеристики на основните сектори като селско стопанство или рибарство или на целеви групи като земеделци, бизнес или жени, роми и т.н. Освен това трябва да има вътрешна йерархия между приоритети, цели за постигане на приоритетите, и мерките/действията за реализиране на целите, както и баланс и съгласуваност между различните приоритети и свързването им чрез хоризонтални принципи. Приоритизирането също трябва да се основава на доказателства, а не да е списък с желания, свързан с всяка потребност, както и да се вземат предвид обосноващите гледни точки на местните заинтересовани страни. Винаги

акцентът е върху активите и стратегията гледа напред към възможностите, а не е „отбранителна“ възможност за решаване на проблемите.

7.2. Идентифицирани силни и слаби страни, възможности и заплахи

В Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“ сред активите и силните страни са подчертани вече установените в анализа: - **природните ресурси**, които благоприятстват развитието на земеделието: обширни обработваеми земи, плодородни почви, подходящ климат, осигуреност на вода, но и **добре съхранена чиста природа** и богато биологично разнообразие, наличие на защитени територии, резервати и природен парк, които са предпоставки за опазване на различни видове растения и животни, както и за развитие на алтернативен туризъм; - **местоположението** на река Дунав и на двете общини, даденост изключително специфична за района, която създава възможности за улеснени транспортни връзки, речен туризъм, развитие на риболова и диверсификация на дейностите, връзки с други дунавски градове и участие в трансгранично сътрудничество; - наличие на **транспортни връзки** между населените места и областните центрове и на двете общини; добра свързаност с националната транспортна система; - сравнително добре развита **социална инфраструктура** – здравеопазване и образование; - **липса на ярко изразени екологични проблеми**, замърсявания и увреждания на околната среда, застрашаващи човешкото здраве; - добра читалищна, музейна и културна дейност, **богато културно-историческо наследство**; - развит **неправителствен сектор**; - развита **местна икономика**, с акцент на микропредприятията, наличие на преработвателна промишленост; съществуващи **традиции в селското стопанство** и животновъдството, високо-развито растениевъдство и в частност зърнопроизводство. Като слаби страни са посочени: - **технологична изостаналост** и ниска конкурентоспособност на фирмите и на земеделските стопанства; - тенденция към **монокултурност** в сферата на земеделието, криза в животновъдството; - слабо развитие на **туризма**, недостатъчно развити **неземеделски дейности** - услуги, търговия, занаяти; - задълбочаващи се **демографски проблеми** – отрицателен прираст, застаряване, миграция; - високо равнище на **безработица** и ниски нива на доходите; - остаряла **материална база** в общинските детски градини, училища и читалища, нуждаеща се от осъвременяване; - неефективно използване на **водите в района** за целите на селското стопанство, замърсяване от комунално-битови дейности, лошо качество и загуба на питейни води при преноса, липса на канализация в селата; - няма система за разделно събиране на **отпадъците**, лошо състояние на сметосъбирането; - третокласната и четвъртокласната **пътна мрежа** е в лошо състояние. Вижда се, че както при повечето селски общини, проблемите са повече от предимствата и трябва комплексни подходи за оползотворяване на възможностите на територията, за да могат да бъдат решени затрудненията ѝ.

Специфичните характеристики на територията на МИГ по отношение на ресурсите са заложили сред възможностите едновременно за валоризиране на потенциала и решаване на някои проблемите: - използване на изключително подходящия природен ресурс за развитие на земеделието да бъде съчетан с **технологична модернизация на стопанствата и преработвателните мощности**; - съхранеността на природата да бъде

рационално използвана чрез по-нататъшно **опазване на биоразнообразието и горския фонд**, което от една страна отговаря на целите на устойчивото развитие и подобрява средата за живеене, а от друга е условие за **развитие на туризма**; - съществуването на множество малки предприятия се приема като предпоставка за наличие на предприемаческа култура и може да бъде използвано за **по-нататъшна диверсификацията на дейностите** на икономиката, както и да привлече средства за **развитие на МСП**, въвеждане на иновации и създаване на нови работни места; - **културно-историческото наследство** в региона също може да бъде основа за развитие на алтернативен туризъм; - **географското местоположение** на двете общини е възможност за активно участие в международни и национални програми за развитие, трансграничното сътрудничество и сътрудничество с други МИГ; - подобряването на базисната инфраструктура, както и на материалната база в образованието, здравеопазването и читалищата **подобряват условията и средата за живеене** на цялото население; - синхронизиране на образователните програми с местните земеделци и бизнес повдигат общия капацитет по отношение **трансфера на знания**. Сред основните проблеми и като заплахи са изброени: демографската криза и обезлюдяването на малките села, миграцията към градовете на младите хора, високите нива на безработица, състоянието на общинските пътища, канализация и водопровод, опасността от наводнения, заплахи да видовете в защитените зони.

7.3.Цели, приоритети и мерки и съответствие между тях.

От всичко казано дотук става ясно, че Стратегията на МИГ е съставена според възможностите за оползотворяване на потенциала на територията, съчетани с решаването на проблемите ѝ, като в предварителните проучвания и анализи, включително и в констатациите на този анализ са приведени солидни доказателства, отчетени са нуждите и желанията на заинтересованите страни. Приоритетите и целите на Стратегията са насочени към: модернизация на стопанствата и преработващата промишленост с цел повишаване на конкурентоспособността им, диверсификация на икономическите дейности, повишаване капацитета на МСП, подобряване на средата за живеене чрез обновяване на инфраструктурата и опазване на биоразнообразието и околната среда, повишаване на капацитета на стопаните чрез обучение и трансфер на знания. Тези цели допринасят към реализирането на няколко основни цели от РОР и Споразумението за партньорство: ТЦ3 Повишаване на конкурентоспособността на МСП и на селскостопанския сектор; ТЦ6 Съхраняване и опазване на околната среда; ТЦ1 Засилване на научноизследователската дейност, технологичното развитие и иновациите; ТЦ8 Насърчаване на устойчивата и качествена заетост и ТЦ9 Насърчаване на социалното приобщаване, борба с бедността, което ще бъде разгледано в следващата точка за интегрирания и многосекторен подход.

Основната визия за развитие на територията има различни приоритети, които се реализират чрез разнообразни цели и мерки. Стратегията организира приоритетите, целите и мерките на различни равнища под формата на йерархия или дърво, като по този начин показва логическите връзки между тях и представя по синтезиран начин различните интервенционни логик. Вътрешната съгласуваност предполага наличието

на йерархия на целите, като целите на долното равнище логично допринасят за постигането на тези на по-горното равнище, има мерки които си взаимодействат хоризонтално на едно ниво. В Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“ йерархията е спазена, като трите приоритета на развитие са подчинени на визията, а специфичните цели – на приоритетите.

Визия: <i>Устойчив растеж и европейско развитие на територията чрез балансирано пространствено развитие, инвестиции в публична и социална инфраструктура, стимулиране на икономическия потенциал в земеделието и промишлеността, защита на природно-то и културното наследство и развитие на туризма, чрез:</i>		
Приоритет 1: Повишаване на ефективността и производителността на малките и средни селски стопанства чрез модернизация и разнообразяване към неземеделски дейности		
Специфична цел 1.1 Повишаване конкурентоспособността на селското стопанство чрез реструктуриране и развитие на наличните материални мощности и насърчаване въвеждането на нови технологии в стопанствата. (мерки 4.1 и 4.2.)	Специфична цел 1.2 Развитие на неземеделски дейности, услуги и туризъм. (мярка 6.4)	
Приоритет 2: Подобряване на условията на живот чрез развитие на техническата инфраструктура и опазване на околната среда		
Специфична цел 2.1 Подобряване на техническата инфраструктура (мярка 7.2)	Специфична цел 2.2 Развитие на малка инфраструктура в областта на отдиha и туризма. (мярка 7.5)	Специфична цел 2.3 Сигурна жизнена среда и екологично развитие. (мярка 109 по ОПОС, мярка 8.1)
Приоритет 3: Създаване на условия за икономически растеж, заетост и развитие на местния пазар на труда.		
Специфична цел 3.1 Повишаване на конкурентоспособността на МСП, на обема на износ на стоки и услуги, на производителността и придадената стойност на продукцията. (ОПИК)	Специфична цел 3.2 Постигане на социална кохезия чрез укрепване и развитие на човешкия капитал по пътя на придобиване на нови професионални умения. (мярка 1.3)	

Изводът, който може да бъде направен е, че стратегията за ВОМР на МИГ е съобразена с приоритетите на ПРСР 2014-2020 г., а изборът на мерки и разпределението на ресурсите се базира на нуждите на земеделския и бизнес сектор, нестопанския и публичния сектор и цялото население. Съществува добра свързаност между идентифицираните потенциал и проблеми и целите, както и между целите и мерките, с които е предвидено постигането им. При разработване на Стратегията е търсено допълване между отделните мерки и са програмирани и критерии, които също имат допълващ хоризонтален ефект (работни места, иновации, подкрепа на чувствителните сектори, зелена икономика, биопроизводство). Търсена е синергия на ниво въздействие и стратегията фокусира подкрепата си върху характерни за територията икономически и обществени дейности.

8. Принципи на ВОМР в Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“ - интегриран и многосекторен подход

Приоритетите в местните стратегии както вече се каза, трябва да бъдат свързани и координирани, за да гарантират цялостното **устойчиво развитие** на района: икономическо (насърчаване на конкурентоспособността), екологично (устойчиво управление и опазване на природните ресурси), социално (балансирано териториално развитие и поддържане на заетост). Мерките трябва да се реализират чрез комплексни подходи при ефективното използване потенциала на територията или при решаване на проблемите ѝ. Този принцип на ВОМР е основан на синергията между целите, дейностите и мерките в съответствие с целите от Споразумението за партньорство и на РОР (Регламент 1303/2013). Тъй като е част от ПРСР, ВОМР трябва да допринася изпълнението на нейните приоритетни области, както и за хоризонталните цели, свързани с иновациите, околната среда и изменението на климата. В случаи че на местно равнище са използвани и други ЕСИ фондове, целите на стратегията трябва да бъдат съобразени и с техните приоритети. Посредством ПРСР, ВОМР допринася също и за постигането на целите на ОСП — балансирано териториално развитие на селските райони, а по този начин и за тематичните цели на стратегията „Европа 2020“, формулирани като 11 тематични цели в РОР. Стратегиите за ВОМР не трябва да се смятат за изолирани от другите програми. Те са гъвкави инструменти за посрещане на специфичните потребности на различни местни райони — по начин, който произвежда конкретни резултати и надгражда ползите за съответните програми, така че съгласуваността с тях е задължителна. Интегрираният подход означава също така, че различните мерки за подкрепа на местно ниво са съгласувани и обединени за постигането на същите стратегически цели като регионалните и националните.

В самата Стратегия **интегрираният подход** може да се изразява в съчетаване на връзки и взаимодействия между различни сектори – например между земеделието и опазването на околната среда, между земеделието и развитието на алтернативен туризъм, между земеделието и преработката. Интегрирането може да е в посока и на постигане на няколко цели чрез мерки в един сектор – например модернизацията на стопанството да е съчетана със създаване на нови работни места, въвеждане на иновации и приобщаване на маргинализирани групи или обратно – интегрирани са повече действия, които постигат една цел – например целта е борба с младежката безработица и тя включва няколко компонента: обучение, координация на образователните институции с бизнеса, намиране на работа на младежите. Интегрираният подход може да се реализира и чрез взаимодействие между участниците от различните икономически, социални, граждански, екологични и т.н. заинтересовани страни за разрешаването на общ проблем – например чрез проекти за подобряване средата на живеене или за опазване на биоразнообразието, в които са ангажирани различни партньори като общини, НПО, земеделски производители. Интеграцията може да се изразява в хоризонтален принцип във всички мерки – примерно чрез подкрепа на жените и младежите, на иновациите, на зелената енергия или опазването на околната среда.

Най-важен при ВОР е и **комплексният многосекторен подход** – възприемането на потенциала и проблемите, на всички ангажирани участници, на връзките между различни сектори, както и между частни, публични и граждански дейности като едно цяло. Многосекторният подход е важен фактор и за повишаване управленския капацитет на местните участници. Това не означава, че стратегиите следва да се опитват да решат всички въпроси наведнъж или да придават еднаква тежест на всеки проблем. Както беше споменато по-рано, общностите могат да направят избор и да се фокусират върху цели и действия, които най-ефективно да донесат желаните промени, а те евентуално да разрешат и други проблеми, които не са в центъра на стратегията. Започването с един или повече въпроси, теми, проблеми или целеви групи, които мобилизират общността, но са поставени в по-широк контекст и са изградени връзки към останалите сектори и действащи лица е комплексен подход към територията. Освен това, има и по-широки политики за селските райони, чието разрешаване не може да бъде постигнато само на местно ниво – транспорт, образование, здравеопазване, социално подпомагане, но съчетаването на подходите „отгоре-надолу“ и „отдолу-нагоре“ може да има сериозен принос за развитието на района. При всички случаи комплексната гледна точка върху процесите и връзката между дейностите на МИГ и останалите сектори от икономиката и социалния живот дава нова визия за развитието на селските райони. Както вече се каза, различното при подхода ВОР е, че той е интегриран подход, който включва различни цели и начини на действие, а не е политика за подпомагане на един или друг сектор – икономически, социален или екологичен, каквито политики са мерките по всички оперативни програми. Целите, специфичните цели и мерките чрез които те се постигат трябва да са свързани и да взаимодействат помежду си, а не да са просто списък проекти на различни бенефициенти. Проектите, избрани на местно ниво трябва заедно да допринасят за постигането на визията на стратегията за местно развитие, взаимно да се допълват, а не да съдържат противоречащи си идеи. Ефективността на стратегията е свързана със степента, в която допринася за изпълнение целите на ПРСР и другите програми, а ефикасността – с начина по който са разпределени приоритетите и средствата за постигането им.

В Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“ са записани три приоритета, които имат различни специфични цели, но са обединени помежду си, макар че са финансирани от различни фондове. Първи и трети приоритет се отнасят до повишаване конкурентоспособността на земеделските стопанства, предприятията и МСП, както и диверсификацията в нови бизнес активности (дейности финансирани по две програми ПРСР и ОПИК) – т.е. водещ е аспектът за икономическото развитие на територията. Мерките обаче съдържат и социален елемент – предполага се, че модернизацията ще повиши доходите, ще създаде нови работни места (заетост), заложен е и целта за въвеждане на иновации, повишаване на капацитета чрез трансфер на знания и умения. Вторият приоритет се отнася до опазване на околната среда (мерки по ОПОС и ПРСР), но като част от общото подобряване на средата за живеене за цялото население, като са включени и такива мерки по ПРСР, насочени към балансирано териториално развитие. Т.е. може да се каже, че в Стратегията присъстват трите стълба на устойчивото

развитие – икономика, социално и екология, постигнати именно чрез много секторен и интегриран подход – чрез развитие на различни сектори, взаимодействието между тях и интегриране на дейностите по мерките за постигане на целите, както и с прилагане на някои хоризонтални принципи.

Приоритети и специфични цели на Стратегията за ВОМР	Цели на ПРСР Специфични цели на ВОМР	Приоритетни области на ПРСР	Цели на РОР и Споразумението за партньорство
Приоритет 1: Повишаване на ефективността и производителността на малките и средни селски стопанства чрез модернизация и разнообразяване към неземеделски дейности			
<p>Специфична цел 1 Повишаване конкурентоспособността на селското стопанство чрез реструктуриране и развитие на наличните материални мощности и насърчаване въвеждането на нови технологии в стопанствата.</p> <p>Мярка 4.1 „Инвестиции в земеделски стопанства“</p> <p>Мярка 4.2. „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти“</p>	<p>Цел 1 от ПРСР: Повишаване на конкурентоспособността и балансирано развитие на селското и горското стопанство и преработващата промишленост; Специфична цел 1 на ВОМР: Развитие и стимулиране на предприемачество и устойчив бизнес</p>	<p>Приоритетна област 2 Повишаване на жизнеспособността на земеделските стопанства и конкурентоспособността на всички видове селскостопанска дейност във всички региони и насърчаване на новаторските технологии в селското стопанство и устойчивото управление на горите; Подприоритет 2А Подобряване на икономическите резултати на всички земеделски стопанства и улесняване на реструктурирането и модернизирането на стопанствата Приоритетна област 3 Насърчаване на добро организиране на хранителната верига, в т.ч. преработката и търговията със селскостопански продукти, хуманното отношение към животните и управлението на риска в селското стопанство, Подприоритет 3А Подобряване на конкурентоспособността на първичните производители чрез по-доброто им интегриране в селскостопанската и хранителната верига посредством схеми за качество, които да добавят стойност към селскостопанските продукти</p>	<p>Тематична Цел 3 Повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия; селскостопанския сектор (ЕЗФРСР) и на сектор рибарство и аквакултури (ЕФМДР) Тематична цел 1 Засилване на научноизследователската дейност, технологичното развитие и иновациите Тематична цел 8 Насърчаване на устойчивата и качествена заетост и подкрепа за мобилността на работната сила; Тематична цел 9 насърчаване на социалното приобщаване, борба с бедността и всяка форма на дискриминация</p>

<p>Специфична цел 2 Развитие на неземеделски дейности, услуги и туризъм.</p> <p>Мярка 6,4 „Инвестиции в подкрепа на неземеделски дейности“</p>	<p>Цел 1 от ПРСР Повишаване на конкурентоспособността и балансирано развитие на селското и горското стопанство и преработващата промишленост;</p> <p>Цел 3 от ПРСР Социално-икономическо развитие на селските райони, осигуряващо нови работни места, намаляване на бедността, социално включване и по-добро качество на живот</p> <p>Специфична цел 1 на ВОМР: Развитие и стимулиране на предприемачество и устойчив бизнес;</p> <p>Специфична цел 2 на ВОМР: Развитие на динамична жизнена среда и подобряване качеството на живот чрез развитие на хоризонтални и междусекторни партньорства и взаимодействие за инициативи от общ интерес</p>	<p>Приоритетна област 6: Насърчаване на социалното приобщаване, намаляването на бедността и икономическото развитие в селските райони</p> <p>Подприоритет 6А: Улесняване на разнообразяването, създаването и развитието на малки предприятия, както и разкриването на работни места</p> <p>Приоритетна област 3 Насърчаване на добро организиране на хранителната верига, в т.ч. преработката и търговията със селскостопански продукти, хуманното отношение към животните и управлението на риска в селското стопанство,</p> <p>Подприоритет 3А Подобряване на конкурентоспособността на първичните производители чрез по-доброто им интегриране в селскостопанската и хранителната верига посредством схеми за качество, които да добавят стойност към селскостопанските продукти</p>	<p>Тематична Цел 3 Повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия; селскостопанския сектор (ЕЗФРСР) и на сектор рибарство и аквакултури (ЕФМДР)</p> <p>Тематична цел 8 Насърчаване на заетостта и подкрепа за мобилността на работната сила;</p> <p>Тематична цел 9 Насърчаване на социално приобщаване и борба с бедността;</p>
<p>Приоритет 2: Подобряване на условията на живот чрез развитие на техническата инфраструктура и опазване на околната среда.</p>			
<p>Специфична цел 1: Подобряване на техническата инфраструктура</p> <p>Мярка 7.2 „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби</p>	<p>Цел 3 на ПРСР Социално-икономическо развитие на селските райони, осигуряващо нови работни места, намаляване на бедността, социално включване и по-добро качество на живот.</p> <p>Специфична цел на ВОМР: Развитие на динамична жизнена среда и подобряване качеството на живот чрез развитие на хоризонтални и междусекторни партньорства и</p>	<p>Приоритетна област 6: Насърчаване на социалното приобщаване, намаляването на бедността и икономическото развитие в селските райони</p> <p>Подприоритет 6Б: Стимулиране на местното развитие в селските райони</p>	<p>Тематична цел 7 Насърчаване на устойчивия транспорт и премахване на участъците с недостатъчен капацитет във всички ключови мрежови инфраструктури;</p> <p>Тематична цел 5 Насърчаване на адаптацията към изменението на климата и превенцията и</p>

инфраструктура“.	взаимодействие за инициативи от общ интерес		управлението на риска Тематична цел 6 Съхраняване и опазване на околната среда и насърчаване на ресурсната ефективност
<p>Специфична цел 2: Развитие на малка инфраструктура в областта на отдиха и туризма.</p> <p>Мярка 7.5 „Инвестиции за публично ползване в инфраструктура за отдих, туристическа информация и малка по мащаб туристическа инфраструктура“.</p>	<p>Цел 3 на ПРСР: Социално-икономическо развитие на селските райони, осигуряващо нови работни места, намаляване на бедността, социално включване и подобро качество на живот.</p> <p>Специфична цел на ВОМР: Развитие на динамична жизнена среда и подобряване качеството на живот чрез развитие на хоризонтални и междусекторни партньорства и взаимодействие за инициативи от общ интерес</p>	<p>Приоритетна област 6: Насърчаване на социалното приобщаване, намаляването на бедността и икономическото развитие в селските райони</p> <p>Подприоритет 6Б: Стимулиране на местното развитие в селските райони</p>	<p>Тематична цел 9 Насърчаване на социалното приобщаване, борба с бедността</p> <p>Тематична цел 6 Съхраняване и опазване на околната среда и насърчаване на ресурсната ефективност</p> <p>Тематична цел 8 Насърчаване на устойчивата и качествена заетост и подкрепа за мобилността на работната сила</p>
<p>Специфична цел 3: Сигурна жизнена среда и екологично развитие</p> <p>Мерки по приоритетна ос 3 „Натура 2000 и биоразнообразие“ на ОПОС 2014 – 2020 г.“</p> <p>Мярка 8.1 от ПРСР „Залесяване и създаване на горски масиви –разходи за създаване“.</p>	<p>Специфична цел 1 на Приоритетната ос 3 на ОПОС: „Подобряване на природозащитното състояние на видове и местообитания от мрежата Натура 2000“ За подобряване на природозащитното състояние на видове и природни местообитания в мрежата Натура 2000, които са докладвани в ЕК, като такива с “неблагоприятно-незадоволително“ състояние;</p> <p>Цел 2 на ПРСР Опазване на екосистемите и устойчиво управление, използване на природните ресурси в земеделието, горското стопанство и хранителната промишленост,</p>	<p>Приоритетна област 4: Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, свързани със селското и горското стопанство</p> <p>Подприоритет 4А : Възстановяване, опазване и укрепване на биологичното разнообразие, включително в зони по „Натура 2000“ и в зони с природни или други специфични ограничения и земеделие с висока природна стойност, както и на състоянието на европейските ландшафти</p> <p>Приоритетна област 5: Насърчаване на ефективността на използване на ресурсите и подкрепа на прехода към нисковъглеродна и устойчива на изменението на климата икономика в секторите земеделие, храни</p>	<p>Тематична цел 6 Съхраняване и опазване на околната среда и насърчаване на ресурсната ефективност;</p> <p>Тематична цел 5 Насърчаване на адаптацията към изменението на климата и превенцията и управлението на риска</p>

	<p>предотвратяване на климатичните промени и приспособяване към тях</p> <p>Специфична цел 2 от ВОМР:</p> <p>Развитие на динамична жизнена среда и подобряване качеството на живот чрез развитие на хоризонтални и междусекторни партньорства и взаимодействие за инициативи от общ интерес</p>	<p>и гори</p> <p>Подприоритет 5Д:</p> <p>Стимулиране на съхраняването и поглъщането на въглерода в сектора на селското и горското стопанство</p>	
<p>Приоритет 3: Създаване на условия за икономически растеж, заетост и развитие на местния пазар на труда.</p>			
<p>Специфична цел 1</p> <p>Повишаване на конкурентоспособността на МСП, на обема на износ на стоки и услуги, на производителността и придадената стойност на продукцията.</p> <p>Инвестиционен приоритет 2 „Капацитет за растеж на МСП“ на Приоритетна ос 2 "Предприемачество и капацитет за растеж на МСП“ от Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност 2014-2020г.“.</p>	<p>Специфична цел 1 на ВОМР</p> <p>Развитие и стимулиране на предприемачество и устойчив бизнес</p> <p>ПРИОРИТЕТНА ОС 2 от ОПИК</p> <p>Предприемачество и капацитет за растеж на МСП;</p> <p>Инвестиционен приоритет 2.2</p> <p>Капацитет за растеж на МСП, Тематична цел 3: „Повишаване на конкурентоспособността на местните икономики и възможности за създаване на местен бизнес, вкл. чрез диверсификация и алтернативни дейности“</p>		<p>Тематична цел 1</p> <p>Засилване на научноизследователската дейност, технологичното развитие и иновациите;</p> <p>Тематична цел 3</p> <p>Повишаване на конкурентоспособността на МСП и на селскостопанския сектор (за ЕЗФРСР), и на сектора на рибарството и аквакултурите (за ЕФМДР);</p> <p>Тематична цел 8</p> <p>Насърчаване на устойчивата и качествена заетост и подкрепа за мобилността на работната сила</p>
<p>Специфична цел 2</p> <p>Постигане на социална кохезия чрез укрепване и развитие на човешкия капитал по пътя на придобиване на нови професионални умения. мярка 1.3 „Краткосрочен обмен на опит и посещения в</p>	<p>Цел 3 на ПРСР</p> <p>Социално-икономическо развитие на селските райони, осигуряващо нови работни места, намаляване на бедността, социално включване и по-добро качество на живот</p> <p>Специфична цел 2 на ВОМР</p> <p>Развитие на динамична</p>	<p>Приоритетна област 1:</p> <p>Стимулиране на трансфера на знания и иновациите в областта на селското и горското стопанство и селските райони с акцент върху следните области:</p> <p>Подприоритет 1В:</p> <p>Поощряване на ученето през целия живот и професионалното обучение в</p>	<p>Тематична цел 1</p> <p>Засилване на научноизследователската дейност, технологичното развитие и иновациите</p> <p>Тематична цел 10</p> <p>Инвестиции в образованието, обучението,</p>

<p>земеделски и горски стопанства“ от Мярка 1 „Трансфер на знания и действия по осведомяване“.</p>	<p>жизнена среда и подобряване качеството на живот чрез развитие на хоризонтални и междусекторни партньорства и взаимодействие за инициативи от общ интерес; Специфична цел 3 на ВОМР Развитие на практики и модели за добро управление и участие на заинтересованите страни в развитието на територията, като основа за териториално развитие</p>	<p>секторите на селското и горското стопанство Подприоритет 1Б: Укрепване на връзките между селското стопанство, производството на храни, горското стопанство и научноизследователската дейност и иновациите, включително с цел подобряване на екологичното управление и екологичните показатели Подприоритет 1А: Стимулиране на иновациите, сътрудничеството и развитието на базата от знания в селските райони</p>	<p>включително професионално обучение за придобиване на умения и ученето през целия живот</p>
<p>Работа в мрежа - Мярка 19.3 „Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местните инициативни групи“</p>			
<p>Мярка 19.3 Сътрудничество между МИГ, с цел изграждане на капацитет, споделяне на опит, обмен на ноу-хау на национално и транснационално ниво, допринасящи за устойчивото развитие на местната общност и подпомагачи постигането на целите на Стратегията за ВМОР</p>	<p>Цел 3 на ПРСР Социално-икономическо развитие на селските райони, осигуряващо нови работни места, намаляване на бедността, социално включване и по-добро качество на живот. Специфична цел 3 на ВОМР Развитие на практики и модели за добро управление и участие на заинтересованите страни в развитието на територията, като основа за териториално развитие</p>	<p>Приоритетна област 1: Стимулиране на трансфера на знания и иновациите в областта на селското и горското стопанство и селските райони Подприоритет 1В: Поощряване на ученето през целия живот и професионалното обучение в секторите на селското и горското стопанство</p>	<p>Тематична цел 11 Повишаване на институционалния капацитет на публичните органи и заинтересованите страни и допринасяне за ефективна публична администрация Тематична цел 9 Инвестиции в образованието, обучението, вкл. професионално обучение за придобиване на умения и ученето през целия живот</p>

Както се вижда, най-силно са застъпени първата цел на ПРСР за повишаване на конкурентоспособността и балансирано развитие на селското и горското стопанство и преработващата промишленост, както и Специфична цел 1 на ВОМР за развитие и стимулиране на предприемачество и устойчив бизнес, които отговарят на Тематична цел 3 от РОР за повишаване конкурентоспособността на стопанствата и МСП, както и за диверсификацията на икономиката. За нуждите от реструктуриране и модернизиране на земеделските стопанства и предприятията от хранително-вкусова промишленост на територията, както и за стимулиране на развитието на неземеделски дейности по Приоритет 1 (мерки 4.1, 4.2, 6.4) на СВОМР е отделен 23.29 % от общия

публичен принос. За постигането на икономически растеж и развитието на местния пазар на труда чрез повишаване на конкурентоспособността и технологичната модернизация на МСП и повишаване на квалификацията на работната сила (Приоритет 3 - ОПИК) са отделени 28.96 %. Т.е около половината от средствата по стратегията са предназначени за икономически напредък. Многосекторният подход е реализиран в критериите за подбор и оценка на проектите – и в трите мерки на ПРСР има точки за въвеждане на иновации (ТЦ1 Засилване на научноизследователската дейност, технологичното развитие и иновациите), за създаване на нови работни места (ТЦ8 Насърчаване на устойчивата и качествена заетост; ТЦ9 Насърчаване на социалното приобщаване, борба с бедността и всяка форма на дискриминация), както и за подкрепа на биологичното земеделие, енергийна ефективност, „зелена икономика“ (ТЦ6 Съхраняване и опазване на околната среда и насърчаване на ресурсната ефективност). В приоритет 3 е предвидена и мярката „Трансфер на знания и действия за осведомяване“ с 0.49% от бюджета, която допринася за реализирането на ТЦ1 Засилване на научноизследователската дейност, технологичното развитие и иновациите.

На второ място са застъпени целите за опазване на околната среда - цел 2 на ПРСР за опазване на екосистемите и устойчиво управление, използване на природните ресурси в земеделието, горското стопанство и хранителната промишленост, предотвратяване на климатичните промени и приспособяване към тях, специфична цел 2 на ВОМР за развитие на динамична жизнена среда и подобряване качеството на живот, които кореспондират с ТЦ6 Съхраняване и опазване на околната среда и насърчаване на ресурсната ефективност и ТЦ5 Насърчаване на адаптацията към изменението на климата и превенцията и управлението на риска от РОР. Мерките по Приоритет 2 на СВОМР са 47.75 % от средствата за общия публичен принос на СВОМР, като те са разделени между целите за опазване на околната среда и такива за подобряване на условията на живот в селските райони. 28.82% от средствата са за мярката по ОПОС, тъй като голяма част от територията е обхваната от зони от „Натура 2000“ и 1.02% за мярка 8.1 от ПРСР за залесяване и създаване на горски масиви. Големият процент финансиране по ОПОС (прилагано за всички МИГ) е осъзнатата връзка между целите за ограничаване загубата на биоразнообразие (Стратегия на ЕС за биологичното разнообразие до 2020), целите на ОСП за постигане на устойчиви земеделски практики, щадящи околната среда и ролята на местните общности от подхода ВОМР като движещ фактор за постигане на тези цели.

На трето място, като част от Приоритет 2 са мерките за подобряване на условията на живот и постигане на балансирано териториално развитие – М 07 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони“, които отговарят на цел 3 на ПРСР за социално-икономическо развитие на селските райони и по-добро качество на живот и специфична цел 2 на ВОМР за развитие на динамична жизнена среда и подобряване качеството на живот, като кореспондират с ТЦ9 Насърчаване на социалното приобщаване, борба с бедността, ТЦ7 в частта за постигане на капацитет във всички ключови мрежови инфраструктури и ТЦ6 в частта за насърчаване на ресурсната

ефективност. За мерките 7.2 и 7.5 са отделени 17.91% от бюджета на Стратегията. Предимство се дава на проекти, които обхващат повече от едно населени места, консултирани с местната общност, допринасящи за реализация на общинските планове и такива, които създават работни места и са значими за идентичността на района (М7,5) – т.е. този приоритет набляга върху социалната сфера. Хоризонтален принос по този приоритет може да имат и проекти по мярка 6.4, ако са свързани с предоставяне услуги на населението.

Като цяло може да се каже, че Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“ е изградена чрез интегриран и многосекторен подход: трите приоритета отговарят на приоритетите на устойчивото развитие – икономика, опазване на околната среда, социален стълб, както и отразяват целите на ПРСР, ВОМР, Споразумението за партньорство и тематичните цели, заложи като стратегически за Съюза (с изключение на ТЦ2 за ИКТ, което е обща слабост на българското прилагане на ПРСР, тъй като мерките са отложени във времето). Всички приоритети допринасят и за хоризонталните цели в областта на иновациите, околната среда и създаването на нови работни места. Доколко многосекторният подход за развитие на територията ще бъде изпълнен на практика, може да се каже след цялостното приключване на Стратегията и чрез нейната окончателна оценка.

9. Принципи на ВОМР в Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“ - иновативност, изграждане на мрежи и сътрудничество

В точка г. на член 5 на POP, освен изискването Стратегията да е основана на местните нужди и потенциал е записано, че тя трябва включва иновативни характеристики в местния контекст, както и изграждане на мрежи, а където е целесъобразно и сътрудничество.

Иновативният подход може да означава въвеждането на нови технологии в стопанствата или в производството, но може да е и използване на оригинална идея и нестандартни подходи за развитие на района или решаване на натрупани проблеми по нов начин. Иновативните характеристики приемат най-различни форми: нова услуга, нов продукт, нов метод за организация на труда или маркетинга, нов социален подход и др. Иновациите трябва да се оценяват като такива в зависимост от местните условия и по отношение на ефективността им в сравнение с вече съществуващи методи и решения, прилагани досега. Трябва да се има предвид и обмяната на добри практики – продукти и действия, които са иновативни за съответното място може вече да са били използвани успешно в други страни на ЕС или в България. В Стратегията за ВОМР на „МИГ Белене-Никопол“ иновативните характеристики са описани като нов подход за реализиране на целите и решаване на проблемите чрез комбинирането на мерки от три оперативни програми, а именно: ПРСР, ОПИК и ОПОС. Предложеното съчетание дава възможност за интегриран, комплексен и многосекторен подход при реализирането на основните приоритети и стратегически цели. Логиката на този иновативен подход е едновременното решаване както на проблемите на заетостта и доходите на населението, така и осигуряване на стабилно и интензивно развитие на бизнеса в

условията на устойчива жизнена среда. Въвеждането на иновации е включено и към критериите по някои мерки. Трябва да се отбележи, че самият подход WOMP е иновация за територията на МИГ, тъй като се прилага на нея за първи път и досега са извършвани интервенции само от националните програми.

Работата в мрежа и сътрудничеството започват още на местно равнище между различните сектори, представени в партньорството, като може поетапно да включи и сектори, които са останали непредставени в МИГ – примерно за целите на Стратегията да бъдат създадени мрежи с образователни и научни институции, социални служби, спортни клубове, детски домове, различни администрации. Сътрудничеството може да се осъществява като общи действия по определен проект или просто да е обмяна на знания и информация. Участието в мрежи не е съсредоточено само и единствено върху пряката работа по прилагането на WOMP, а е насочено към много по-широк спектър от проблеми на развитието на селските райони. То може да е във вид на експертна подкрепа за организиране на обучения и семинари, изготвяне на различни анализи и идентифициране на добри практики, поддръжка на уеб сайтове и подпомагане на групите да намерят потенциални партньори и да стартират проекти на коопериране, както може да съдейства за по-добри контакти с държавните и местни администрации за решаването на общи проблеми.

Мрежите и сътрудничеството с други МИГ обаче е стратегически важно за развиване на капацитета на участниците, обмяна на опит и добри практики или за достигане на по-голяма маса от хора, необходима за общ проект. МИГ може да осъществи сътрудничество с други групи в същия регион или държава, но проекти за сътрудничество могат да се реализират и извън националните граници (включително и с държави извън ЕС), давайки допълнителна европейска добавена стойност към местното развитие. МИГ „Белене-Никопол“ е включена в Европейската мрежа за развитие на селските райони (ENRD), която е създадена още през 2008 година и обединява всички заинтересовани страни в развитието на селските райони. Това не е членска организация, а ръководено от ЕК звено, което има за цел да ангажира и да достигне до всеки, който има отношение не само към прилагането на WOMP, а към развитието на селските райони в Европа като цяло. В мрежата, освен всички съществуващи МИГ в ЕС, участват Националните селски мрежи, Управляващите органи на селските програми и съответните Разплащателни агенции, европейски организации за консултантски услуги в областта на земеделието и различни научни институции. ENRD подкрепя изпълнението на програмите за развитие на селските райони (ППСР) на държавите-членки основно чрез генериране и споделяне на знания и добри практики. Тези дейности се улесняват от две звена за подкрепа: звеното за контакт на ENRD и бюрото за европейска оценка за развитие на селските райони.

На национално ниво МИГ членува в две мрежи - Асоциация „Българска национална Лидер мрежа“ и „Национална асоциация на местните инициативни групи в България“. От началото на 2019 г. „МИГ Белене - Никопол“ сключва договор за подготвителни дейности за по мярка 19.3 за вътрешно-териториално и транснационално сътрудничество за изпълнението на проект „Подготвителен проект за транснационално

сътрудничество в сферата на маркетинга на местната идентичност и реализация на устойчив туризъм“. Потенциални партньори в проекта са две местни инициативни групи от България, две от Италия и две от Португалия – МИГ „Белене-Никопол“, МИГ Сандански, МИГ Триньо Кастелелече и МИГ Алто Молизе, МИГ Авейро Норте и МИГ Авейро Сул. Проведени са работни срещи, подписани са предварителни споразумения за партньорство и са разменени идеи между различните представители.

10. Съответствие на Стратегията на МИГ с приоритетите на местното, регионално и национално развитие - външна съгласуваност

Спецификата на ВОМР позволява на местните общности да изградят стратегия за развитие на база потенциала и нуждите на територията, но както стана ясно, като част от ПРСР, тя трябва да съответства и на целите на ОСП и общите тематични цели на РОР за програмния период. Освен това, ВОМР се използва и като инструмент за децентрализирано управление и интегрирано местно развитие и според европейските регламенти, трябва да се гарантира последователността и съгласуваността между местните стратегии и съществуващите национални, регионални или подрегионални стратегии, включително секторните политики отгоре-надолу. От практическа гледна точка, конкретните цели и приоритети трябва да се определят на местно ниво, за да се отговори на местните потребности, като същевременно съответстват на целите на политиката, определени в програмите на национално ниво, за да имат систематичен успех за цялостното устойчиво развитие. Нивата на йерархия включват „Националната програма за развитие на България 2020“ – Регионалните планове за развитие (NUTS 2) – Областните стратегии за развитие – Общинските планове за развитие – Стратегиите за ВОМР. Доколкото последните два документа се реализират на ниво общини, те имат общи черти, както и доста разлики. Общинският план има по-широк обхват на действие, моделът е отгоре-надолу, мерките му са по-обща и целят да променят макро рамката на съответната община и съответно не разполага с гъвкавост за промяна и приспособяване към нови условия. Стратегията за ВОМР е много по-конкретна, допълва мерките на Общинските планове, но търси нови идеи, подходи и възможности за подкрепа на микро ниво и малки проекти, които иначе няма да имат достъп до финансиране, в относителна степен контролира и преразпределя средствата отдолу-нагоре и е класически пример за децентрализация и овластяване на местната общност. Все пак, съответствието и йерархията между стратегията за ВОМР и съответните планови документи е задължително условие за качеството ѝ.

По отношение на съответствието и йерархията, спокойно може да се заключи, че Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“ отговаря на това условие за качество и съдържа пълно съответствие със стратегическите насоки на местно (общинско и на двете общини), областно и национално ниво.

Приоритети на СВОМР	Съответствие с Общинските планове за развитие и Областната стратегия за развитие на Плевен	Съответствие с Националната програма за развитие България 2020
Приоритет 1: Повишаване на ефективността и производителността на малките и средни селски стопанства чрез модернизация и разнообразяване към неземеделски дейности		
<p>Специфична цел 1</p> <p>Повишаване конкурентоспособността на селското стопанство чрез реструктуриране и развитие на наличните материални мощности и насърчаване въвеждането на нови технологии в стопанствата.</p> <p>Мярка 4.1 „Инвестиции в земеделски стопанства“</p> <p>Мярка 4.2. „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти“</p>	<p><u>ОПР Белене</u></p> <p>Стратегическа цел 2: Създаване на условия за икономически растеж, чрез развитие на предприемачеството, човешките ресурси и привличане на инвеститори; Приоритет 2: Конкурентно и модерно селско стопанство в община Белене;</p> <p>Специфична цел 2.1: Подкрепа за създаване на модерна технологична и производствена база</p> <p><u>ОПР Никопол</u></p> <p>Приоритет № 1. Интелигентен растеж и икономическо развитие</p> <p>Специфична цел 1: Повишаване производството и продукцията в промишлеността и селското стопанство;</p> <p>Специфична цел 3: Оптимално използване на природните ресурси за развитие на селското стопанство; Специфична цел 5: Подобряване на качеството и маркетинга на земеделските продукти</p> <p><u>ОСР Плевен</u></p> <p>Стратегическа цел 1: Икономически растеж чрез ревитализиране на традиционните икономически отрасли и увеличаване на секторната конкурентоспособност и заетост.</p> <p>Приоритетна област 1: Модерно земеделие</p>	<p>Цел 3 Повишаване на конкурентоспособността на икономиката чрез осигуряване на благоприятна бизнес среда, насърчаване на инвестициите, прилагане на иновативни решения и повишаване на ресурсната ефективност.</p> <p>Приоритет 4. Развитие на аграрния отрасъл за осигуряване на хранителна сигурност и за производство на продукти с висока добавена стойност при устойчиво управление на природните ресурси</p> <p>Подприоритет 4.2</p> <p>Модернизирани и технологично обновяване на стопанствата и инфраструктурата в отрасъла. Развитие и ускорено въвеждане на иновациите в земеделската практика</p> <p>И по специално:</p> <p>Насърчаване на инвестиции в материални и нематериални активи.</p> <p>Подприоритет 4.4</p> <p>Превръщане на земеделското производство в привлекателен бизнес, осигуряващ стабилни и справедливи доходи на заетите в него</p>

<p>Специфична цел 2</p> <p>Развитие на неземеделски дейности, услуги и туризъм.</p> <p>Мярка 6,4 „Инвестиции в подкрепа на неземеделски дейности“</p>	<p><u>ОПР Белене</u></p> <p>Стратегическа цел 2: Създаване на условия за икономически растеж, чрез развитие на предприемачеството, човешките ресурси и привличане на инвеститори; Приоритет 1: Създаване на условия за икономически растеж в община Белене; Специфична цел 1.1: Създаване на модерна инфраструктура за развитие на бизнеса на територията на община Белене; Специфична цел 1.2: Подкрепа за внедряване на нови технологии, иновации, мерки за енергийна ефективност на предприятията и стимулиране използването на ВЕИ; Приоритет 2: Модерна инфраструктура за съвременни публични услуги; Специфична цел 2.1: Модерна база за съвременни образователни и културни услуги на населението; Приоритет 3: Развитие на туризъм в община Белене</p> <p><u>ОПР Никопол</u></p> <p>Приоритет № 1. Интелигентен растеж и икономическо развитие</p> <p>Специфична цел 6: Разнообразяване на икономическите дейности и повишаване качеството на живот в селските райони;</p> <p>Специфична цел 8: Развитие на алтернативен туризъм</p> <p>Специфична цел 4: Развитие на културата, спорта и младежките дейности; Специфична цел 5: Развитие на социалните услуги и интеграция на уязвимите групи</p> <p><u>ОСР Плевен</u></p> <p>Стратегическа цел 1: Икономически растеж чрез ревитализиране на традиционните икономически отрасли и увеличаване на секторната конкурентоспособност и заетост.</p> <p>Приоритетна област 2: Инвестиции и заетост; Приоритетна област 5: История и култура</p> <p>Стратегическа цел 3: Развитие на модерна инфраструктура, качествени комунални услуги и на по-добри условия на живот в урбанизирана среда</p>	<p>Цел 2 Изграждане на инфраструктурни мрежи, осигуряващи оптимални условия за развитие на икономиката и качествена и здравословна околна среда за населението.</p> <p>Приоритет 3. Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие и използване на местния потенциал</p> <p>Подприоритет 3.3 Подкрепа за развитието на изоставащите и подобряване на качеството на живот в селските райони И по-специално:</p> <p>Подкрепа за развитието на МСП в районите за целенасочена подкрепа и в селските райони – разнообразяване на икономиката в селските райони с цел запазване на заетостта на местното население; насърчаване развитието на микро и МСП;</p> <p>Укрепване и развитие на традиционни икономически дейности в регионите, което ще създаде допълнителни условия за заетост и за развитие на местни традиционни отрасли</p> <p>Стимулиране активизирането на бизнеса в изоставащи райони и постигане на дългосрочна устойчивост</p> <p>Подприоритет 3.4 Подкрепа за ефективно и устойчиво усвояване на туристическия потенциал на регионите и развитие на културните и креативни индустрии в регионите</p>
--	---	--

Приоритет 2: Подобряване на условията на живот чрез развитие на техническата инфраструктура и опазване на околната среда.

<p>Специфична цел 1: Подобряване на техническата инфраструктура</p> <p>Мярка 7.2 „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура“.</p>	<p><u>ОПР Белене</u> Стратегическа цел 1: Подобряване на условията на живот и развитие на техническата инфраструктура и комуналните услуги; Приоритет 1: Подобряване на техническата инфраструктура; Специфична цел 1.1: Транспортната инфраструктура на територията на общината; Специфична цел 1.2: Изграждане, рехабилитация и поддръжка на ВиК инфраструктурата на общината; Специфична цел 1.4: Благоустрояване на средата в населените места на община Белене; Приоритет 3: Развитие на туризъм в община Белене Специфична цел 3.1: Подкрепа за създаване на модерна туристическа инфраструктура и популяризиране на възможностите за туризъм в община Белене</p> <p><u>ОПР Никопол</u> Приоритет № 3. Техническа и инженерна инфраструктура Специфична цел 1: Обновяване и доизграждане на техническата инфраструктура, стимулираща развитието на конкурентоспособна общинска икономика, респективно доходите на населението; Специфична цел 2: Изграждане, разширяване и поддържане на техническата инфраструктура, подобряваща жизнената среда Приоритет № 1. Интелигентен растеж и икономическо развитие Специфична цел 8: Развитие на алтернативен туризъм; Мярка 6. Подобряване на туристическата инфраструктура и информация</p>	<p>Цел 2 Изграждане на инфраструктурни мрежи, осигуряващи оптимални условия за развитие на икономиката и качествена и здравословна околна среда за населението. Приоритет 3. Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие и използване на местния потенциал Подприоритет 3.3 Подкрепа за развитието на изоставащите и подобряване на качеството на живот в селските региони И по-специално: Подобряване на мрежата от общински пътища в селските райони за осигуряване на достъп до туристически, исторически обекти, както и достъп до образователни, здравни и социални услуги в населените места; Насърчаване изграждането на местната инфраструктура, обновяването на селата, предлагането на местни основни услуги и опазването на местното културно и природно наследство - създаване, подобряване и разширяване на дребна по мащаби инфраструктура, въвеждане и използване на възобновяеми енергийни източници; инфраструктура за отдих, туристическа информация и обозначаване на туристически обекти; поддръжка, възстановяване и подобряване на културното и природното наследство на селата и селския</p>
--	--	---

<p>Специфична цел 2: Развитие на малка инфраструктура в областта на отдиха и туризма.</p> <p>Мярка 7.5 „Инвестиции за публично ползване в инфраструктура за отдих, туристическа информация и малка по мащаб туристическа инфраструктура“.</p>	<p><u>ОСР Плевен</u> Стратегическа цел 3: Развитие на модерна инфраструктура, висококачествени комунални услуги и подобрени условията на живот в урбанизирана среда. Приоритетна област 3: Свързаност Мярка 3.1: Подобряване на транспортната инфраструктура Мярка 3.2: Подобряване на водоснабдяването и водостопанската инфраструктура Мярка 3.3: Изграждане на канализация и пречиствателни съоръжения Приоритетна област 4: Здрави жители; Мярка 4.3: Развитие на система от паркове за отдих; Мярка 4.4: Изграждане на система от обекти за масов и професионален спорт; Приоритетна област 5: История и култура; Мярка 5.3: Изграждане на туристическа инфраструктура; Мярка 5.4: Подобряване, обновяване и модернизиране на културната инфраструктура;</p>	<p>ландшафт и др. Подприоритет 3.5 Създаване на условия за опазване и подобряване на околната среда в регионите, адаптиране към настъпващите климатични промени и постигане на устойчиво и ефективно използване на природните ресурси; И по-специално: Подобряване качеството и ефективността на водоснабдителните услуги за бизнеса и населението в регионите и доближаване до европейските стандарти в тази област Подприоритет 3.4 Подкрепа за ефективно и устойчиво усвояване на туристическия потенциал на регионите и развитие на културните и креативни индустрии в регионите; И по-специално: Развитие на инфраструктурата за специализирани форми на туризъм.</p>
<p>Специфична цел 3: Сигурна жизнена среда и екологично развитие</p> <p>Мерки по приоритетна ос 3 „Натура 2000 и биоразнообразие“ на ОПОС 2014 – 2020 г.“</p> <p>Мярка 8.1 от ПРСР „Залесяване и създаване на горски масиви – разходи за създаване“.</p>	<p><u>ОПР Белене</u> Стратегическа цел 1: Подобряване на условията на живот и развитие на техническата инфраструктура и комуналните услуги; Приоритет 1: Подобряване на техническата инфраструктура; Специфична цел 1.5: Опазване на околната среда; Приоритет 3: Сигурна жизнена среда; Специфична цел 3.1: Ограничаване на рисковете и последствията от природните условия (залесяване) <u>ОПР Никопол</u> Приоритет № 4. Екологично развитие; Специфична цел 1: Трайно подобряване на екологичното състояние на община Никопол <u>ОСР Плевен</u> Стратегическа цел 4: Съхраняване на природното и културно наследство за бъдещите поколения.</p>	<p>Цел 2 Изграждане на инфраструктурни мрежи, осигуряващи оптимални условия за развитие на икономиката и качествена и здравословна околна среда за населението. Приоритет 3. Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие и използване на местния потенциал Подприоритет 3.5 Създаване на условия за опазване и подобряване на околната среда в регионите, адаптиране към настъпващите климатични промени и постигане на устойчиво и ефективно използване на природните ресурси И по-специално: Опазване, поддържане и възстановяване на биологичното разнообразие</p>

	<p>Приоритетна област 6: Природа за бъдещите поколения; Мярка 6.4: Съхраняване и популяризиране на биологичното разнообразие</p>	<p>като част от природния потенциал за устойчиво развитие на регионите- развитие на мрежата от защитени територии и защитени зони по Натура 2000;</p> <p>Приоритет 4: Развитие на аграрния отрасъл за осигуряване на хранителна сигурност и за производство на продукти с висока добавена стойност при устойчиво управление на природните ресурси</p> <p>Подприоритет 4.5 Устойчиво използване и управление на природните ресурси; И по-специално: Поддържане и съхраняване на горските ресурси.</p>
<p>Приоритет 3: Създаване на условия за икономически растеж, заетост и развитие на местния пазар на труда.</p>		
<p>Специфична цел 1 Повишаване на конкурентоспособността на МСП, на обема на износ на стоки и услуги, на производителността и придадената стойност на продукцията.</p> <p>Инвестиционен приоритет 2 „Капацитет за растеж на МСП” на Приоритетна ос 2 "Предприемачество и капацитет за растеж на МСП“ от Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност 2014-2020г.“.</p>	<p><u>ОПР Белене</u> Стратегическа цел 2: Създаване на условия за икономически растеж, чрез развитие на предприемачеството, човешките ресурси и привличане на инвеститори; Приоритет 1: Създаване на условия за икономически растеж в община Белене; Специфична цел 1.2: Подкрепа за внедряване на нови технологии, иновации, мерки за енергийна ефективност на предприятията и стимулиране използването на ВЕИ</p> <p><u>ОПР Никопол</u> Приоритет № 1. Интелигентен растеж и икономическо развитие Специфична цел 1: Повишаване производството и продукцията в промишлеността и селското стопанство; Мярка 1. Създаване на условия за стимулиране на МСП; Специфична цел 2: Изграждане на подходяща бизнес среда и повишаване на инвестиционния интерес към</p>	<p>Цел 3: Повишаване на конкурентоспособността на икономиката чрез осигуряване на благоприятна бизнес среда, насърчаване на инвестициите, прилагане на иновативни решения и повишаване на ресурсната ефективност.</p> <p>Приоритет 5: Подкрепа на иновационните и инвестиционни дейности за повишаване на конкурентоспособността на икономиката</p> <p>Подприоритет 5.5: Повишаване на конкурентоспособността и жизнеспособността основно на МСП</p> <p>Подприоритет 5.3: Подкрепа на високотехнологичните производства и услуги</p> <p>Приоритет 4. Развитие на аграрния отрасъл за осигуряване на хранителна сигурност и за производство на продукти с</p>

	<p>общината <u>ОСР Плевен</u> Стратегическа цел 1: Икономически растеж чрез ревитализиране на традиционните икономически отрасли и увеличаване на секторната конкурентоспособност и заетост. <u>ОПР Белене</u></p>	<p>висока добавена стойност при устойчиво управление на природните ресурси</p> <p>Подприоритет 4.3 Повишаване на професионалната квалификация и информираността на земеделските производители</p>
<p>Специфична цел 2 Постигане на социална кохезия чрез укрепване и развитие на човешкия капитал по пътя на придобиване на нови професионални умения.</p> <p>мярка 1.3 „Краткосрочен обмен на опит и посещения в земеделски и горски стопанства“ от Мярка 1 „Трансфер на знания и действия по осведомяване“.</p>	<p>Стратегическа цел 2: Създаване на условия за икономически растеж, чрез развитие на предприемачеството, човешките ресурси и привличане на инвеститори; Приоритет 2: Конкурентно и модерно селско стопанство в община Белене; Специфична цел 2.2: Подобряване качествата на човешкия ресурс в селското стопанство на община Белене <u>ОПР Никопол</u> Приоритет № 1. Интелигентен растеж и икономическо развитие Специфична цел 4: Подобряване на организацията и качеството на човешките ресурси в аграрния сектор Приоритет № 2. Постигане на социална кохезия чрез укрепване и развитие на човешкия капитал <u>ОСР Плевен</u> Стратегическа цел 2: Постигане на социална кохезия чрез укрепване и развитие на човешкия капитал“.</p>	
<p><u>Работа в мрежа</u> - Мярка 19.3 Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местните инициативни групи</p>		
<p>Мярка 19.3 от ПРСР</p>	<p><u>ОПР Белене</u> Стратегическа цел 4: Ефективно местно самоуправление и партньорства; Приоритет 1: Добро управление; Специфична цел 1.2: Компетентна администрация; Приоритет 2: Развитие на ефективни партньорства ; Специфична цел 2.1: Реализация на ключови регионални проекти и сътрудничества в подкрепа устойчивото развитие на община</p>	<p>Приоритет 6: Укрепване на институционалната среда за по-висока ефективност на публичните услуги за гражданите и бизнеса Подприоритет 6.1 Подобряване на институционалната среда Разширяване на обхвата на услугите, предоставяни от частния сектор и НПО.</p>

	<p>Белене <u>ОПР Никопол</u> Приоритет № 5. Укрепване на административния капацитет и развитие на нови професионални умения; Специфична цел 3: Засилване на партньорството и междуобщинското сътрудничество <u>ОСР Плевен</u> Приоритетна област 7: Обслужване и урбанизирана среда; Мярка 7.2: Установяване и финансиране на местни партньорски инициативи между трите сектора</p>	<p>Ускоряване на процеса на децентрализация Подприоритет 3.6: Засилване на териториалната кохезия чрез развитие и разширяване на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество</p>
--	---	---

11. Прилагане на Стратегията

Въздействието на ВОМР върху дадена територия може да бъде оценено на три етапа – оценка на качеството на Стратегията и въвличането на всички заинтересовани страни, съобразяването ѝ с всички принципи на подхода и с местните нужди и потенциал; изпълнение – обработка и прием на проекти, дейности на МИГ по отношение на съставяне на прозрачни правила, процедури и контрол, популяризиране на Стратегията и повишаване на местния капацитет; оценка на въздействията след приключване на изпълнението, включително и на добавената стойност, която прилагането на подхода ВОМР е донесъл за територията. Разбира се, най-важният критерий е успешното изпълнение на Стратегията и на индикаторите, заложен като количествени показатели. Предварителна оценка на въздействието върху територията е трудно да се направи, но все пак могат да бъдат очертани някои насоки и препоръки, чрез които да се улесни работата на екипа на МИГ.

МИГ „Белене-Никопол“ започва да прилага Стратегията си от началото на 2017 г., като промените в нормативна уредба за подмярка 19.2 налагат изменения в индикативната програма за прием на проекти, който започва едва през 2018 г., т.е. в момента тече втората година от изпълнението на СВМОР. През изминалата година е направена и Междинна оценка на изпълнението, която обхваща периода от началото на прилагане на споразумението за изпълнение на СВМОР до месец декември 2018 и която не регистрира голям напредък по повечето индикатори. Това е съвсем нормално поради забавения старт (в момента на оценката прилагането е в началото) и заради необходимото технологично време за подготовка на процедурите за набиране и оценяване на проектни предложения. Впоследствие през 2019 г. са обявени и нови приеми, но до момента няма стартирали проекти на бенефициенти и въздействието на СВМОР за тях, както и върху цялата територия може да бъде оценявано в твърде ограничени параметри. Трябва да се отбележи положителния факт, че Стратегията макар да има няколко изменения досега (свързани с някои критерии, формулировки и допустими дейности по мерките), **не е претърпяла съществени промени**, няма прехвърляне на средства от една мярка към друга, няма обявени приеми с недостатъчно

подадени проекти или отхвърлени процедури от страна на съответните УО, няма смяна на приоритети и специфични цели.

Един от количествените индикатори, по който има **съществен напредък са броят подадени проекти**. През 2018 г. са отворени два приема – един по мерките на ОПИК и първи прием по мярка 4.1 от ПРСР. По ОПИК са постъпили 5 проектни предложения и всичките са одобрени, по 4.1 има постъпили 14 проекта, от които 1 отхвърлен, 2 оттеглени, т.е. 11 са одобрени от МИГ. През 2019 г. са отворени още няколко процедури за набиране на проектни предложения. По мярка 7.2 са подадени два проекта, които са и одобрени – от община Белене и от община Никопол, свързани с рехабилитация на уличната мрежа в двете общини; при втория прием по мярка 4.1 са подадени 4 проектни предложения, от които 1 оттеглен и 3 в процес на одобрение като резерва. По мярка 6.4 има 11 подадени проекта, от които 1 отхвърлен и 1 оттеглен, 8 одобрени и един в резерва. По тази мярка вторият прием е отменен, поради изчерпване на бюджета. През юни е осъществен втори прием по ОПИК, като са подадени общо 3 проекта. Следователно, общо за Стратегията досега има 32 подадени и 29 одобрени проекта, при заложен като индикатор за изпълнение 42, тоест индикаторът вероятно ще бъде достигнат. Отворен е и приемът по ОПОС, но по него все още няма подадени предложения. Предстоят приеми по мерките 4.2 за модернизация и 7.5 за инвестиции в инфраструктура за отдых и туризъм, които са със средно големи бюджети, както и по 1.3 за обмяна на опит и 8.1 за залесяване и поддръжка, за които са предвидени малко средства. Няма гаранция обаче, че всички одобрени проекти ще бъдат изпълнени и няма да има финансови корекции. Относно индикатора за брой бенефициенти, в междинната оценка на Стратегията има препоръка, той да бъде променен, тъй като заложената бройка от 54 бенефициента надвишава бройката на проектите – 42 и постигането на тази стойност не е възможно, доколкото мерките не допускат колективни инвестиции – т.е. всеки проект има по един бенефициент.

Положителна тенденция се наблюдава и по отношение **изпълнението на бюджета**. Предвидените средства по ОПИК са 1 955 830 лв., а одобрените проекти са за 1 360 763,01, за остатъка от 595 067 е осъществен втори прием, т.е. бюджетът е използван, като не е ясно дали петте проекта ще бъдат реализирани, а новите три - одобрени. По мярка 4.1 постъпилите проекти са на стойност 1 878 416,71 лв. (заедно със съфинансирането от 50%) за първи прием, и 446 552,25 (резерви) за втори прием, при предвиден бюджет от 800 000, т.е. бюджетът е сериозно надхвърлен, и ако повечето проекти бъдат реализирани, ще е напълно усвоен. По мярка 7.2 общинските проекти са на обща стойност 774 451,13, при заложен бюджет от 900 000 и 100% безвъзмездна помощ и те вероятно ще бъдат изпълнени изцяло. По 6.4 са предвидени 500 000 лв., а подадените проекти са за 915 295,47 (заедно със съфинансирането от 25%), т.е. ако проектите бъдат изпълнени, бюджетът също е изчерпан изцяло. От изведените тук данни може да се предположи, че голяма част от бюджета на Стратегията ще бъде усвоен, при условие обаче, че подадените проекти предложения бъдат договорени и реализирани успешно. Оставащите мерки по ПРСР са със сравнително по-малко средства и вероятно за тях също ще има достатъчно потенциални бенефициенти.

Голямо неизвестно крият мерките по ОПОС, които са изчислени на база площ на видове и местообитания и тъй като при тях е възможно да има един или два големи проекта (което ще понижи индикатора за брой проекти) или множество малки проекти, които обаче няма да използват всички средства, има риск за пълното усвояване на бюджета. Трябва да се отбележат две неща: на първо място очевидно експертите на МИГ са си свършили работата по отношение разпределението на средствата по приоритети и мерки, както и са преценили добре капацитета на местните бенефициенти, тъй като в отворените приеми досега няма липса на кандидати (има такива казуси при мерките на различни МИГ в страната), даже в някои случаи желаещите са повече от възможностите. На второ място, изпълнението на проектите зависи не само от усилията на самите бенефициенти, а и донякъде от работата на екипа на МИГ, който може да дава съвети и консултации и при управлението на проектите, да съдейства при плащанията и обработката на документи за отчетите и т.н., за да има успешно изпълнение не само за бенефициентите, но и за цялата Стратегия.

По отношение на **изпълнението на приоритетите** на Стратегията и приноса им към тематичните цели на Програмата, както се вижда досега напредък има по Приоритет 1: Повишаване на ефективността и производителността на малките и средни селски стопанства чрез модернизация и разнообразяване към неземеделски дейности (частично изпълнен) и по Приоритет 3: Създаване на условия за икономически растеж, заетост и развитие на местния пазар на труда (почти изцяло изпълнен, с изключение на мярката за трансфер за знания). По-слабо засега е застъпен Приоритет 2: Подобряване на условията на живот чрез развитие на техническата инфраструктура и опазване на околната среда, тъй като по него има подадени само 2 проекта на общините. Приносът досега е предимно към първата цел на ПРСР за повишаване на конкурентоспособността и балансирано развитие на селското и горското стопанство и преработващата промишленост, както и към Специфична цел 1 на ВОМР за развитие и стимулиране на предприемачество и устойчив бизнес, които отговарят на Тематична цел 3 от РОР за повишаване конкурентоспособността на стопанствата и МСП и за диверсификацията на икономиката. Т.е. целите са в процес на осъществяване единствено по отношение на икономическия напредък. Затова и в коментарите към междинната оценка съвсем резонно е записано, че „по-вероятно на този етап изглежда да се търси реструктуриращо устойчиво въздействие на Стратегията върху състоянието на малките и средни предприятия, може би и на микропредприятията и тези от сектора селско стопанство. На този етап малките и средни предприятия демонстрират по-добър капацитет от този на останалите бенефициенти и може да се очаква да приключат успешно проектите и постигнат заложените цели на мерките и да постигнат въздействие“. Т.е. индикаторите трябва да се съсредоточат повече върху подобряване на икономическите показатели на предприятията и земеделските стопанства в района, както и на цялата територия, а допълнителните ползи ще бъдат реализирани като синергичен ефект.

Трудно е да се прецени на този етап дали са приложени **многосекторния и интеграционния** подход, както и хоризонталните принципи, тъй като проектите не са

стартирали все още, а за изпълнението на индикатори като например „работни места“, създадени „нови продукти“, обхванато население и въздействие върху територията може да се говори чак след приключването им. Все пак по някои косвени данни, може да се заключи, че екипът се опитва да спазва комплексния подход, описан още в критериите за подбор на проекти в Стратегията – например от подадените по двата приема по мярка 4.1 проекти, 5 са свързани с въвеждането на иновации, 8 са в сектор животновъдство, 5 са на жени и 7 на млади хора до 40 г., т.е. индикаторите са близо до изпълнение, стига проектите да бъдат осъществени. Индикаторът за създадени работни места (30 за резултат и 40 за въздействие) е определен като нереалистичен в Междинната оценка на Стратегията, тъй като е близък до броя проекти (създадените работни места съставляват „пряко и незабавно въздействие от намесата“ чрез изпълнените проекти), но не всички проекти създават работни места, а тези които са например за опазване на околната среда и подобряване на инфраструктурата изобщо не създават устойчива заетост. Същото се отнася и до индикаторите за развитие на туризма – увеличението на посещенията до 50 хил. годишно надвишава посещенията за цялата област Плевен, през миналата година посещенията в двете общини са общо 1122 души, почти не съществува леглова база, която да приема туристи, а досега има подадени само два проекта, свързани с туризма по мярка 6.4. Едва ли евентуалните проекти по мярка 7.5 могат да променят ситуацията. Последните два индикатора следва да бъдат коригирани в реалистични параметри. Не е ясно и какъв ще бъде приносът на Стратегията за ТЦ9 Насърчаване на социалното приобщаване, борба с бедността и ТЦ8 Насърчаване на устойчивата и качествена заетост, тъй като освен работните места, в Стратегията няма включени мерки или критерии, насочени към уязвими групи. Въздействието ще се оценява косвено по отношение подобряване условията на живот за цялото население на територията.

По отношение на допълняемостта и **взаимодействието между различните фондове**, както и за приноса на Стратегията за **изпълнение на общинските и областните планове** също все още трудно може да се направи преценка, а в механизма за мониторинг на МИГ не са заложили такива оценъчни елементи. Опазването на околната среда например е хоризонтален принцип, задължителен за всички фондове, всички програми и мерки. Доколкото МИГ ще прилага и мерки по ОПОС трябва да се анализира как те ще се допълват и съгласуват с мерките за модернизация по ПРСР например или доколко мерките за подобряване на инфраструктурата и туристическите атракции или повишаване на конкурентоспособността на МСП кореспондират с опазване на биоразнообразието. Друга корелация може да се търси в посока модернизация (4.1 и 4.2 от ПРСР), повишаване капацитета на МСП (ОПИК), диверсификация на икономиката (6.4 по ПРСР) и хоризонталната цел за иновациите и за борбата с бедността. Към въздействието може да се добави и степента, в която съответните фондове са дали възможност на МИГ да извлече максимума от потенциала на територията и да реализира допълнителни ползи от сътрудничеството и участието на нови партньори по линия на другите фондове. Що се отнася до изпълнението на програмните документи на общините (общински планове, програми за опазване на околната среда, програми за развитие на туризма и др.), освен чрез общинските

проекти, Стратегията може да допринесе и да подсили други техни приоритети и цели, но връзката не е пряка, тъй като общинският план може да бъде изпълнен успешно или не по редица обективни и субективни причини от най-различен характер, макар да е налице съответствие между усилията на МИГ и на общините. Тази оценка може да бъде направена едва в края на програмния период и след приключване изпълнението на Стратегията.

Оценката на **популяризирането** на Стратегията и на подхода ВОРМ не е задължителна, но има отношение към основното изпълнение – доколко местната общност е информирана и мобилизирана да подава проекти и съответно ще съдейства за изпълнение на приоритетите и на целите. Популяризирането е свързано и с добавената стойност на ВОРМ – повишаване на капацитета на местния социален капитал – придобиване на знания, предприемачески умения, управленски опит, както на индивидуално равнище, така и като колективно умение и създаване на неформални връзки и мрежи. В дейностите по популяризиране са включени два типа инициативи – такива свързани с подготовката и консултирането на проекти и такива, които са насочени към местната общност извън конкретните проекти. Досега екипът на МИГ „Белене-Никопол“ се представя изключително добре по този показател. От началото на прилагане на Стратегията са проведени 12 бр. обучения за местни лидери, потенциални бенефициенти и членове на МИГ и на екипа, с общо 133 участници; 18 информационни срещи и една годишна конференция, обхванати са 9 населени места от двете общини и 320 участници. Обсъдени с обществеността, издадени и разпространени са Насоки за кандидатстване по 5 мерки от Стратегията. Консултирани са 69 потенциални бенефициенти (при заложен индикатор от 92 до края на изпълнението). Извън конкретната работа по подготовка на проектите, са осъществени общо 23 публикации в местните и регионални медии. Изработени и разпространени са и рекламни материали : банери, платнени чанти, химикалки, ключодържатели, визитки, календари (джобни, стенни, настолни), планшети, папки за материали. Активизирането на общността е налице, тъй като както вече се каза, няма мярка, по която да не са подадени проекти, в повечето случаи желаещите са по-голям брой от възможните предложения, което е много добър показател. Освен това, екипът на МИГ също повишава непрекъснато своя капацитет, освен чрез конкретната си работа по Стратегията, и чрез участието си в мрежи и обмяна на опит с други МИГ, представители на УО на различните програми чрез формални и неформални контакти, ползотворно сътрудничество с общинската администрация. Препоръката в това отношение е МИГ да засили участието си в живота на общността, не само чрез консултации и информация за конкретните проекти, а и чрез участието си в събития и срещи, които не са свързани пряко с работата на екипа, чрез посредничество между местната общност и различни институции, включително образователни и научни, партньорство с гражданския сектор по различни въпроси, съдействие при участия на бенефициенти в изложения, панаири, фестивали или в преговорите им на институционално ниво с различни администрации.

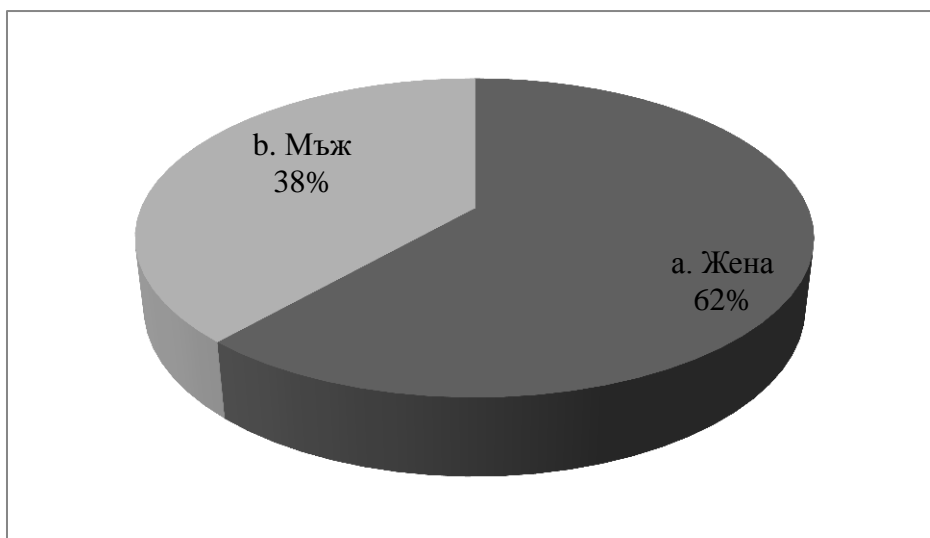
Като цяло може да се каже, че изпълнението на Стратегията досега е **над средното ниво**, но все още трябва усилия за подобряване на някои показатели и прецизиране на индикаторите. Трябва да се има предвид, че някои МИГ вече напълно са изчерпили бюджетите си и проектите са в етап на реализация. Следователно останалите мерки трябва да бъдат отворени до края на тази година, както и проектите да стартират, тъй като бюрократичните забавяния създават сериозна заплаха до края на периода.

12. Анкетно проучване на нагласите на местната общност и удовлетвореността от прилагането на ВОМР досега

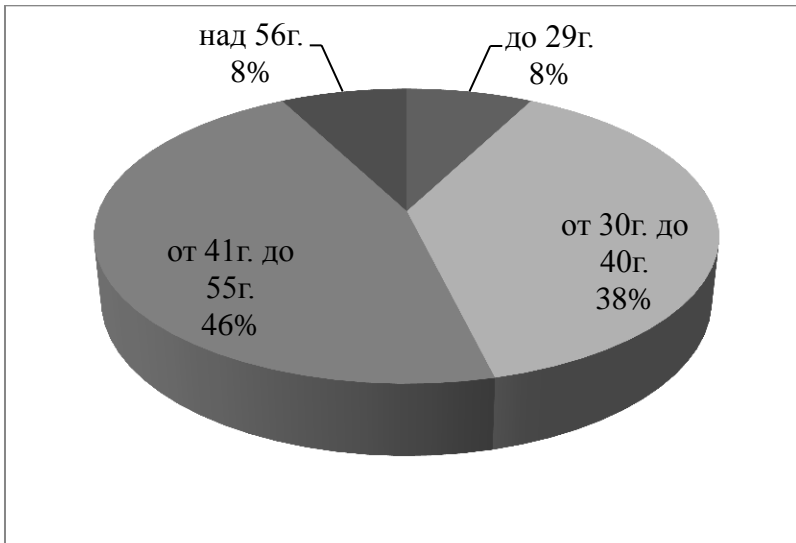
Анкетното проучване е извършено в периода юни-юли, 2019 г. и има за цел да установи нагласите и одобрението на местната общност относно прилагането на подхода ВОМР на тяхната територия. Удовлетвореността на местната общност е една от най-важните точки за оценка на успеха на ВОМР, но и най-трудно се измерва и това обикновено става след приключване на цялата Стратегия с различни количествени показатели – например каква част от населението е било облагодетелствано от проектите или за кои групи е имало най-голяма полза, до каква степен е бил повишен местният капацитет. Тъй като участниците са подложени на най-различни въздействия, включително такива от други програми, осъществяване на определени регионални и общински политики и т.н. освен ВОМР, а оценките са субективни, обикновено се прави и представително проучване. Настоящата анкета няма претенцията за оценка на въздействието, а е само момента снимка на нагласите и цели да ориентира екипа на МИГ в какво отношение може да подобри работата си сред местната общност. Респондентите са 62% жени и 38% мъже, всички в активна възраст между 29 и 55 г., като само 8% са над 56 години и 8% под 29 г. Само една трета от участниците имат висше образование, не са обхванати всички заинтересовани страни, тъй като сред отговарящите няма земеделски производители.

Информация за анкетата:

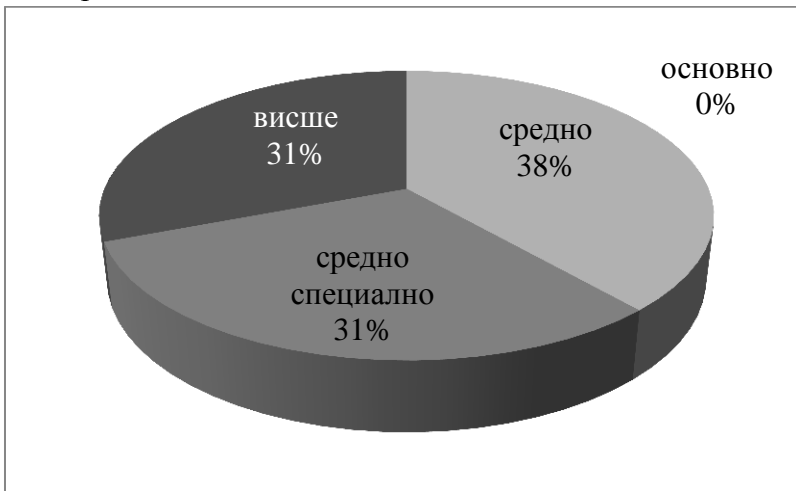
А. Пол:

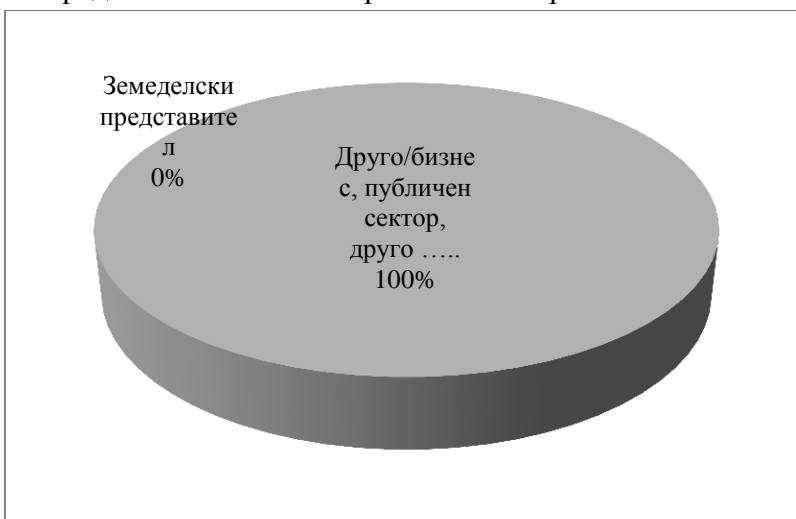
Б. Възраст:

В. Образование:

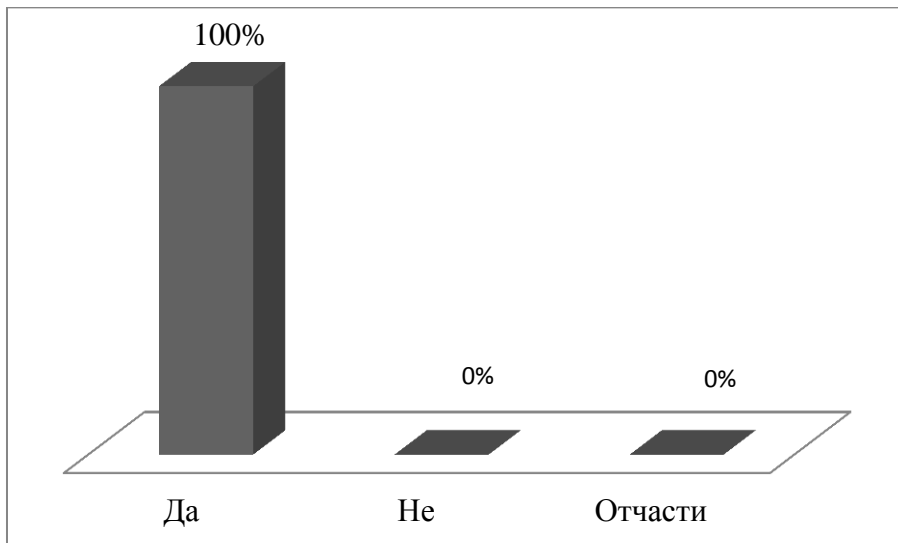

Г. Представител на заинтересованата страна:

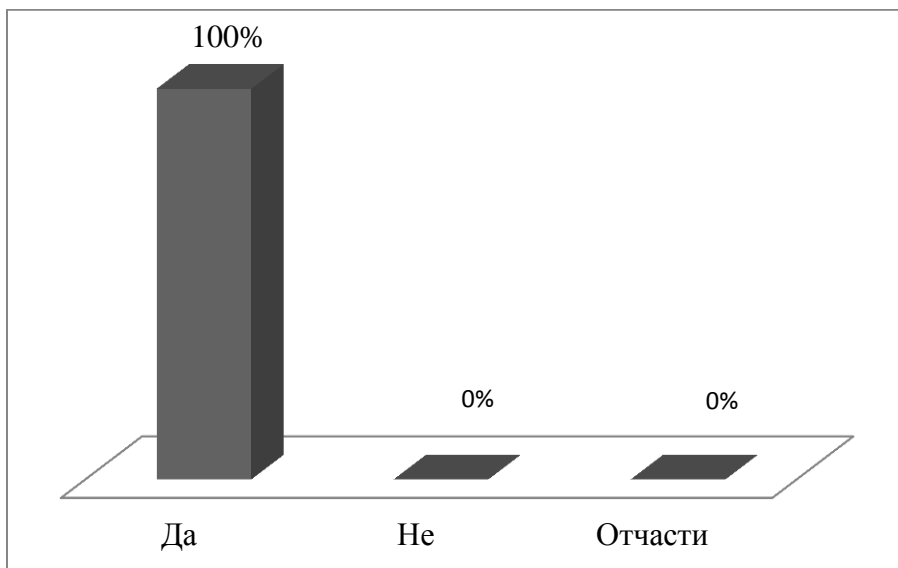

Въпроси:

1. Според Вас, Стратегията за ВОМР на МИГ „Белене-Никопол“ отразява ли напълно потенциала на територията и помага ли за решаването на основните ѝ проблеми?

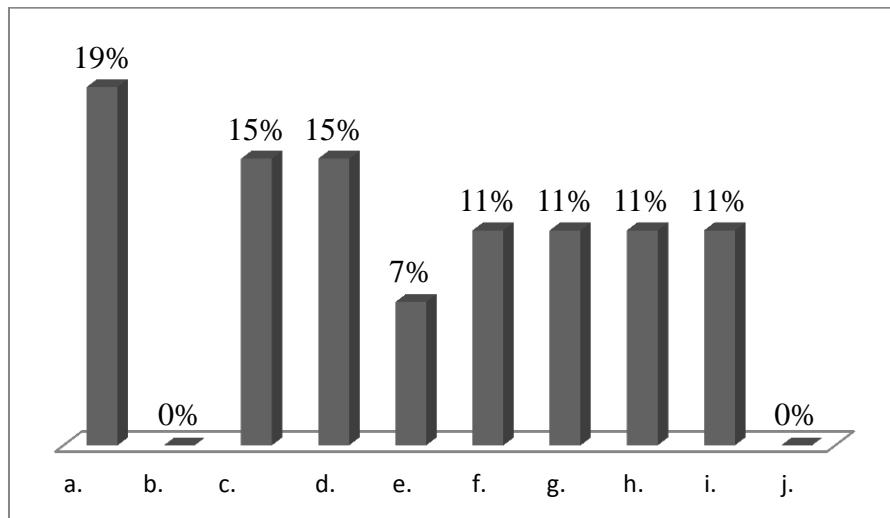

2. Отразва ли Стратегията за ВОМР на МИГ интересите на цялата местна общност, представена от различните сектори/заинтересовани страни?

Първото и най-важно условие за положителното въздействие на ВОМР върху територията е качеството на стратегията и мобилизирането на заинтересованите страни. 100% от анкетираните са казали, че Стратегията за ВОМР напълно отразява потенциала и проблемите на района, както и интересите на цялата общност. Това потвърждава констатациите на анализа, че са спазени двата най-основни принципи – на базата на местните нужди и потенциал и подходът „отдолу-нагоре“. Освен това означава, че хората не само познават стратегията, но и са участвали в създаването и обсъждането ѝ, както и че МИГ е свършил достатъчно работа в посока информиране на всички участници от местната общност.

3. Коя област от развитието на двете общини Белене и Никопол е най-важна?

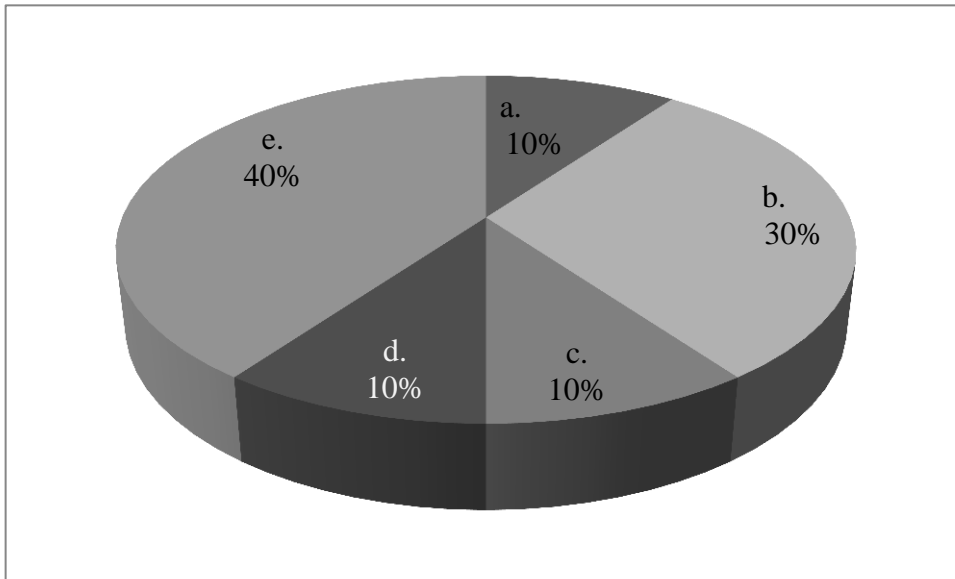

- a. Селското стопанство като цяло
- b. Икономиката като цяло
- c. Стимулиране и развитие на малките предприятия
- d. Социалната сфера, безработицата и борбата с бедността
- e. Демографската криза, миграцията на младите, обезлюдяването
- f. Екологията и опазване на околната среда
- g. Образованието и културата, запазване на традициите и идентичността
- h. Развитие на туризма
- i. Подобряване на инфраструктурата – пътища, канализация, енергийна ефективност, услуги
- j. Друго

В отговорите на този въпрос се наблюдава известна трансформация на нагласите на местните участници, в сравнение с първоначалните анкети при съставянето на Стратегията. Отново най-голям процент (19%) виждат селското стопанство като приоритетен отрасъл за територията, има отговори и за стимулиране на МСП, борбата с безработицата и бедността, подобряване на инфраструктурата (посочени и в първите анкети), но вече са включени и приоритети като опазване на околната среда, развитие на туризма, образованието и културата – неща, които отсъстват при първоначалните проучвания. Трябва да се каже, че промяната в мисленето на местните участници е един от трудно измеримите показатели за ВОМР, въпреки че повишаването на капацитета им е сред основните цели. Тук се наблюдава положителна тенденция към извеждането на елементите на устойчивото развитие като основа за растеж, което се дължи от една страна на отворените вече приеми по различните програми (които са публично известни), както вероятно и на проведените информационните кампании на МИГ. Т.е. – налице са възможностите за проекти, различни от тези за селското стопанство, както и са популяризираны принципите за устойчивост, които включват и околната среда, новите знания и умения, диверсификацията на дейностите.

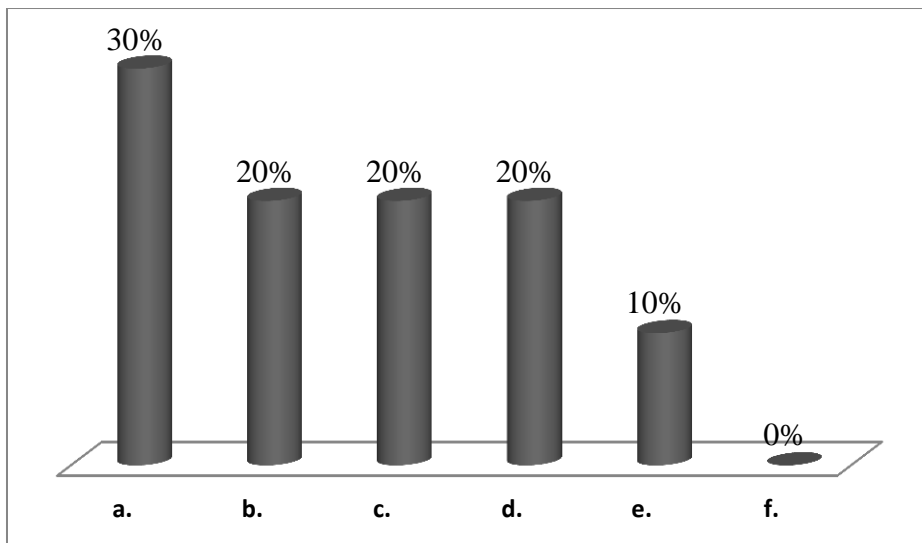
4. Кои според Вас са най-важните приоритети, включени в Стратегията за ВОМР?

- a. Развитие и модернизация на всички сектори на селското стопанство на територията на МИГ
- b. Подпомагане на местния бизнес и насърчаване на предприемачеството, включително и в земеделието
- c. Цялостното развитие на икономиката на територията на МИГ
- d. Опазване на околната среда и развитие на инфраструктурата с цел подобряване на условията за живеене на цялото население на територията
- e. Устойчивото развитие на територията на МИГ в областта на икономиката, екологията, социалните проблеми, демографията, безработицата, традициите, културното наследство

Отговорите и на този въпрос потвърждават изводите, направени за предишния – 40% от респондентите смятат за най-важен приоритет на Стратегията устойчивото развитие. 30% са посочили насърчаването на предприемачеството, което пък е елемент отново от повишаването на капацитета на местната общност в посока нови знания и умения да се прави успешен и печеливш бизнес. Равен брой отговори събират модернизацията на земеделието, цялостното развитие на икономиката, опазването на околната среда и подобряване на инфраструктурата, което пак показва балансираното разпределение на приоритетите на стратегията. Всеки участник от местната общност намира важните за него неща, като оценява и тези, които са важни за другите и за цялата общност, осъзнава се и ползата от действия чрез партньорство на интересите, а не чрез противопоставянето им един на друг (бизнес срещу еколози, НПО срещу публични власти и т.н.). Промяната на модела на мислене от „или/или“ към възможността да се действа заедно и с оглед постигане на ползи за всички е едно от най-големите постижения на прилагането на подхода ВОМР.

5. Кой от основните принципи на ВОМР е най-важен за територията на вашата МИГ?

a. Териториалният подход - обхваната е малка и еднородна откъм икономика, природа, култура и население територия, с общи традиции, местна идентичност, чувство за принадлежност, с общи проблеми и потенциал за развитие

b. Подходът „отдолу нагоре“ - местните хора определят избора на приоритети за развитие и участват във вземането на решения за Стратегията

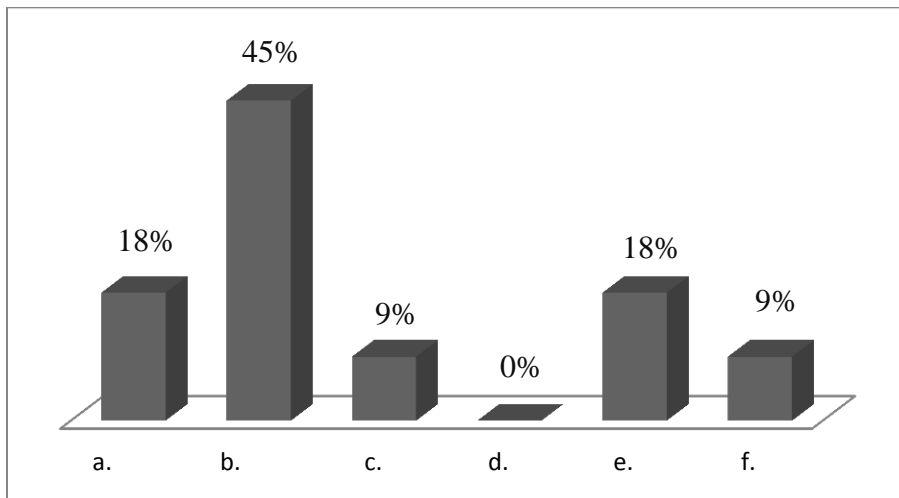
c. Подходът на публично-частно партньорство - МИГ обединява партньорите от общественения и частния сектор и представлява всички съществуващи местни групи по интереси

d. Иновации и иновативни подходи – МИГ играе важна роля за стимулиране на нови и новаторски подходи за развитието на района

e. Интегриран и многосекторен подход – Стратегията за ВОМР комбинира няколко сектора на развитие или различни видове дейности с цел устойчиво развитие на цялата територия

Анкетираните са дали предпочитание най-много на териториалния подход – 30%, като останалите принципи на ВОМР събират равен брой – по 20%, с изключение на последния. Тази своеобразна „класация“ на принципите на ВОМР (за този въпрос участниците са давали повече от един отговор) не е изненадваща, тъй като хората обикновено се идентифицират с територията, която обитават. Затова най-важни са нейните нужди, оползотворяването на нейния потенциал, съответно ползите за нейните жители. Очевидно е, че местната общност все още не припознава напълно МИГ като „своя“ креатура, макар в предишните въпроси да признава, че са застъпени всички интереси, следователно екипът трябва да работи в посока създаване на чувството на повече ангажираност и поемане на по-голяма отговорност от местните хора чрез въвличането им в общи дейности, а не просто да се явява като разпоредител на финансиране по проекти. Колкото до осъзнаването на многосекторния подход, който все пак е застъпен добре в Стратегията, вероятно той ще бъде оценен след приключване на реализацията ѝ, като тогава евентуално ще станат видими резултатите за цялата територия и за цялата общност.

6. Какви са основните предимства на подхода ВОМР в сравнение със секторните държавни политики по различните програми, налагани отгоре-надолу?

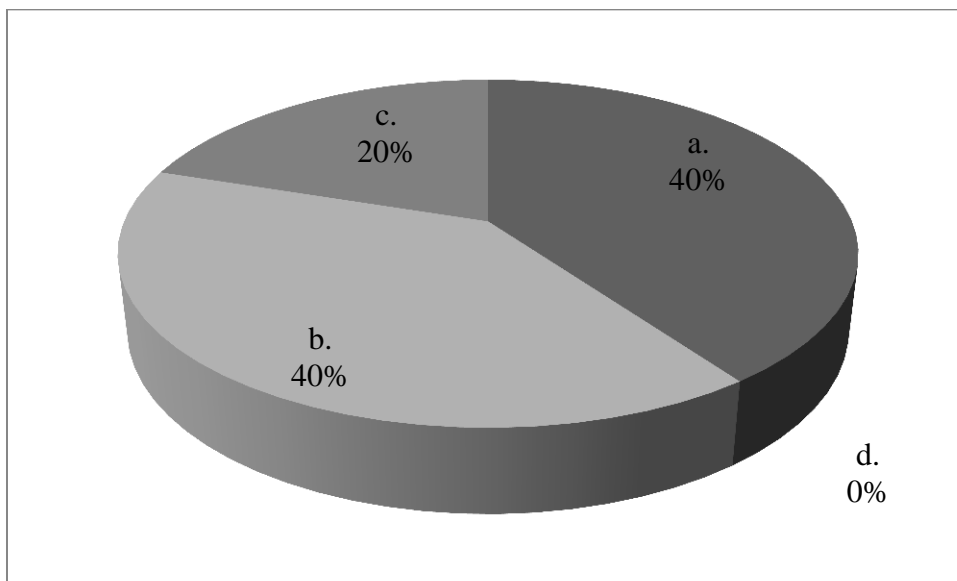

- a. Дава шанс на малки проекти на местна основа, които иначе по-трудно биха получили финансиране или изобщо не биха получили
- b. Създава допълнителен достъп до финансиране, освен това по основните програми и улеснява кандидатстването по тях, най-вече поради наличието на МИГ, която подпомага и консултира потенциалните бенефициенти
- c. Активизира предприемаческия дух и повишава уменията за бизнес у местните хора, увеличава капацитета на човешкия потенциал на територията
- d. Укрепва местната идентичност и създава самочувствие у местната общност, че може сама да реши проблемите си и така донякъде участва в местното самоуправление, развива гражданското съзнание и гражданското общество
- e. Подходът ВОМР е много повече съобразен със спецификите на конкретната територия и нейните проблеми, както е и по-гъвкав инструмент, който може да се променя във времето, отколкото другите Оперативни програми, прилагани на национално ниво
- f. Чрез ВОМР се гарантират интересите на всички обществени групи на територията, за разлика от интересите на отделните бенефициенти по различните програми, които не са длъжни да се съобразяват с приоритетите на общността

45% от анкетираните смятат, че най-голямото предимство на ВОМР е допълнителният достъп до европейско финансиране, извън националните програми и най-важно – наличието на екип, който да подпомага бенефициентите при подготовка на проектите. 18% са отбелязали, че това са малки проекти, които не биха получили финансиране на национално ниво. Т.е. по-голямата част от отговорите са свързани с по-лесното получаване на средства. От една страна, това наистина е една от основните характеристики на ВОМР и един от критериите, по които се мери ефективността й – нови бенефициенти на проекти, проекти различни от тези на национално ниво, които възникват благодарение на по-ниския праг за получаване на достъп до финансиране, проекти, които предоставят по-голяма и по-трайна подкрепа за местното население, тъй като отговарят по-добре на техните потребности и са вградени в местните структури,

което придава по-голяма устойчивост за тях. От друга страна, останалите отговори, особено този за укрепване на местната идентичност (получил 0%) създават впечатлението, че местната общност все още не съзнава, че ВОМР е подход, който овластява самата нея, прави я участник в управлението на ресурсите и взимането на решения. МИГ трябва да работи за повишаване на информираността в това отношение и, както се каза и в коментара на предишния въпрос – да увеличи ангажираността и отговорността на хората чрез въвличането им в общи дейности и извън проектите.

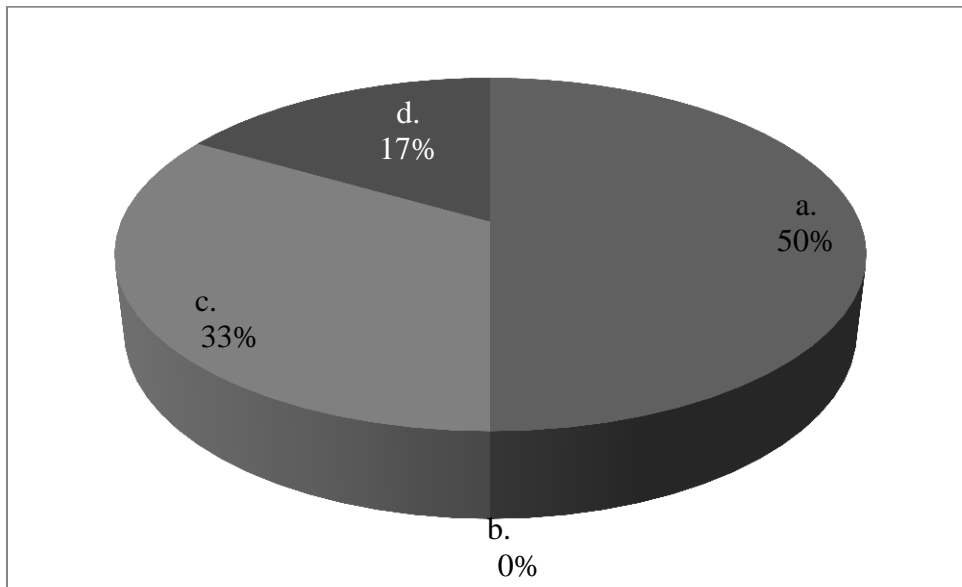
7. Реалистични за постигане ли са целите и приоритетите, записани в Стратегията за ВОМР

- a. Да, целите ще бъдат реализирани чрез заложените мерки и проектите по тях и ще има полза за цялата територия и цялата местна общност
- b. Да, отчасти – проектите ще бъдат реализирани изцяло, но ще има полза само за бенефициентите
- c. Да, отчасти - не всички проекти ще бъдат реализирани и някои цели няма да бъдат постигнати
- d. Не – дори да бъдат реализирани проектите, целите няма да бъдат постигнати и полза няма да има

По отношение на реализация на Стратегията се наблюдава оптимизъм – 40% от респондентите смятат, че тя ще бъде осъществена успешно, а целите ѝ - постигнати. Това не е изненадващо с оглед на факта, че приемите по повечето мерки вече са отворени, а по някои дори има одобрени проекти, което означава, че изпълнението засега върви положително. Други 40% обаче са казали, че въпреки реализацията на стратегията, ползите ще бъдат само за конкретните бенефициенти, което кореспондира с отговорите на предишните два въпроса – все още не се осъзнава идеята за многосекторно и интегрирано развитие на територията, местната общност не се припознава като напълно овластена чрез подхода ВОМР, върху повишаване на доверието и самочувствието на общността трябва да се работи още.

8. Отговарят ли целите на Стратегията на Общинските планове за развитие на двете общини, на Областната стратегия за Плевен, както и на стратегическите документи на национално ниво?

a. Да

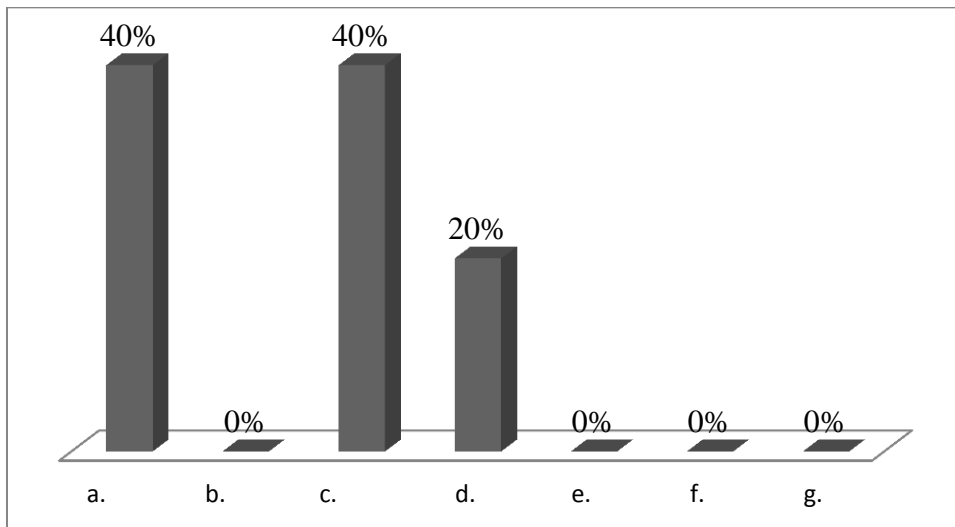
b. Не

c. Не съм запознат

d. Няма значение дали отговарят, стига да са полезни за територията

По отношение външната съгласуваност на Стратегията, половината от анкетираните я оценяват положително, но 33% отговарят, че не са запознати – т.е. не знаят какви са приоритетите на общинските и областните планове за развитие, 17% мислят, че няма значение. Непознаването на местните планове за развитие е по-скоро проблем за общинската администрация, но трябва да се отбележи, че подходът ВОМР е инструмент, който работи на различни нива – освен че служи на местните цели и отговаря на местните нужди, той допринася за глобалните, европейските, междинните и оперативните цели на националните програми, както и за регионалните и общински приоритети за развитие. Затова съответствието с общинските планове е един от факторите, който може да определи успеха или неуспеха на дадена стратегия, тъй като мерките в двата документа са в съответствие и йерархията в случая е отгоре-надолу, тоест неизпълнението на общинския план може да попречи и за изпълнението на самата стратегия – например като не се реализират някои мерки или се затрудни реализирането на други, за които не са създадени условия (това се отнася най-вече до инфраструктурните мерки и тези за опазване на околната среда). И понеже МИГ е част от местното самоуправление – било чрез участието на представители на публичния сектор, било чрез осъществяването на различни връзки и взаимоотношения с общините, екипът би трябвало да работи за повишаване на познанията на местните хора и относно общинските и областни приоритети, които съответстват и на стратегията.

9. Какви според Вас, са предимствата да се кандидатства с проекти пред МИГ, а не пред управителните органи на ПРСР/ДФЗ или на друга ОП на централно ниво?

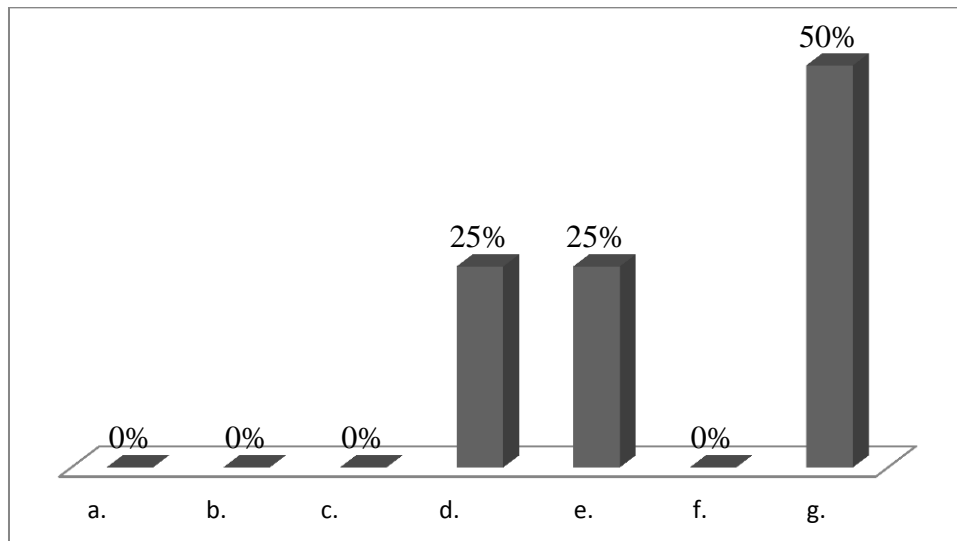

- a. Мога да получа повече и по-качествени, както и напълно безплатни консултации при подготовка на проекта ми от експертите на МИГ, тъй като те са на място и ги познавам
- b. Експертите в МИГ са от местната общност и ще преценят по-добре дали проектът ми е полезен за територията и реалистичен за изпълнение
- c. Проектът ми може да бъде съгласуван с други проекти с оглед на приоритетите на местната Стратегия, което увеличава шансовете за по-нататъшното му развитие и след приключване на безвъзмездното финансиране
- d. Мога да разчитам на местната подкрепа, независимо дали проектът ми е реалистичен и си струва, иначе не би минал пред централната администрация
- e. Приемът на проекти е с отворен график и бих имал повече време за подготовка, за разлика от приемите на държавната администрация, които често не се обявяват предварително
- f. Ще се чувствам по-сигурен за плащанията по проекта ми, когато контактувам с експертите на местно ниво
- g. Друго

40% от анкетираните смятат, че най-важна е експертната помощ от МИГ в подготовката на проектите, която не биха имали възможност да получат при национално финансиране, като това по принцип се счита и за едно от най-големите предимства на ВОМР. Местните хора имат доверие на местни експерти, които познават и помощта се предоставя много по-лесно „очи в очи“ и напълно безплатно. Допълнителният достъп до ресурс е не само във финансирането, но и в получаването на съвети, придобиването на нови знания и умения на място. Създаването на доверие между местните участници също е принос на ВОМР – 20% са казали, че се надяват преди всичко на местната подкрепа, т.е. екипът от местни експерти може да прецени по-добре проектът дали е полезен за територията. Други 40% отбелязват, че по този начин проектът им би бил по-устойчив, тъй като включването на местните нужди и

особености ще направи възможно съществуването му и след приключване на финансирането по него.

10. По каква причина не бихте искали да кандидатствате с проект пред вашата МИГ?

a. Нямам достатъчно информация за МИГ и за ВОМР, въобще не знам дали мога да кандидатствам с проекти

b. Смятам, че експертите на МИГ нямат достатъчен административен капацитет за консултация на проекта ми и обработка на документите и са възможни грешки и недоразумения

c. При приема на проекти няма да има достатъчно обективност към всички бенефициенти – ще има политически влияния или шуробаджанщина

d. Приоритетите на Стратегията не включват нуждите на моя бизнес или стопанство и съответно няма да се приемат такива проекти

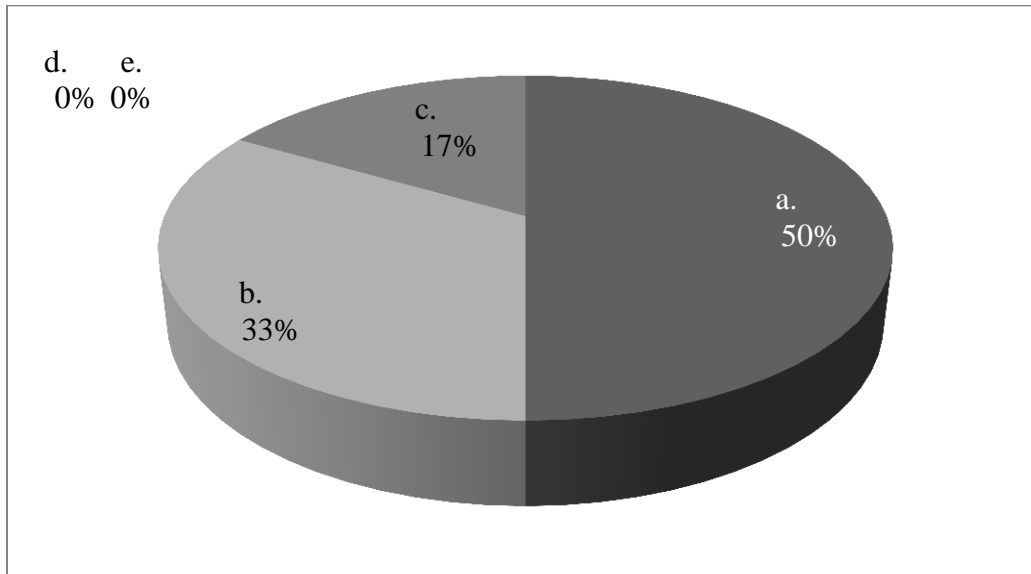
e. Проектите са за ограничени малки суми, бизнесът/стопанството ми има нужда от по-голяма субсидия

f. Няма сигурност нито за приема, нито за одобрението и плащането на проектите, тъй като графикът може да се променя, а някои приеми въобще да не бъдат отворени

g. Друго - Малки суми за един проект и забавяне на сключване при договорите от страна на ДЗФ (свободен отговор)

Пак по отношение на доверието, създадено между МИГ и местната общност, отговорите на този въпрос дават положителна картина. 50% от анкетираните, не биха кандидатствали поради притеснения, свързани с централната администрация, а другата половина имат нужда от по-големи и различен вид субсидии, тъй като стратегията все пак е насочена към определени сектори и малки бенефициенти (което се доказва и от реализираните досега приеми). Т.е. тези, които няма да кандидатстват пред МИГ имат други обективни причини, извън съмненията и недоверие в екипа на МИГ, информирани са за целите и приоритетите, разчитат на друг вид подпомагане, тъй като естествено, стратегията не може да обхване абсолютно всички области и да реши всички проблеми.

11. Според Вас кои са най-подходящите начини за получаване на информация за възможностите за финансиране, предоставяни от МИГ?

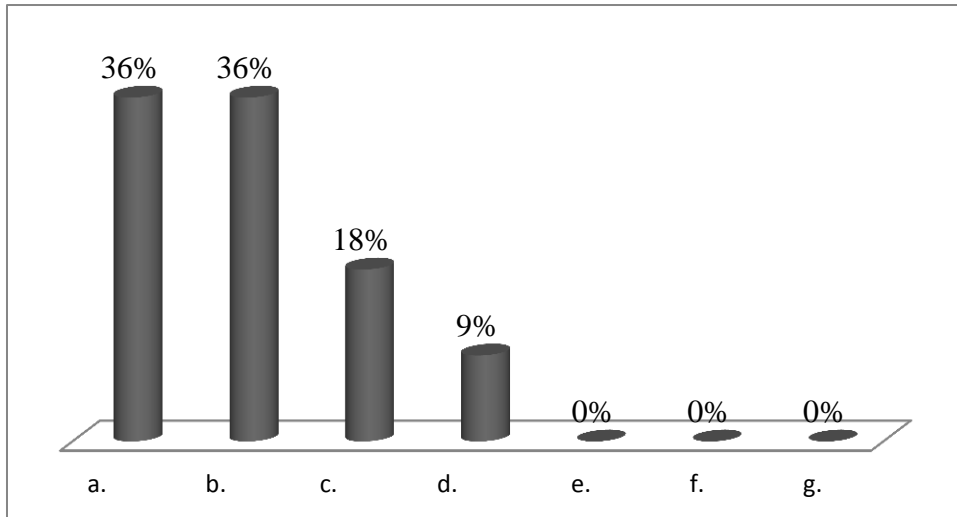
- a. Индивидуални консултации за всеки бенефициент – в офиса на МИГ или на място в стопанството/фирмата
- b. Общи информационни срещи и разяснения за потенциалните бенефициенти по всяка една мярка, предвидена в Стратегията
- c. Чрез публикации на документи и обясненията на експерти на сайта на МИГ
- d. Чрез издаване на информационни материали при съответния прием на документи – брошури, диплянки
- e. Друго

Този и следващите въпроси се отнасят до работата на екипа на МИГ относно повишаване на информираността и консултирането на потенциалните бенефициенти, чрез която пък се измерва степента на популяризиране на стратегията не само по време на изготвянето, но и по време на прилагането ѝ. От нивото на популяризиране до голяма степен зависи и равнището на повишаване на капацитета на общността, което се разглежда като краен ефект от прилагането на подхода ВОМР. Този капацитет се изразява в придобиване на предприемачески умения да се съставят и управляват проекти, нови начини в използването и оползотворяването на местните ресурси, ново ниво на общуване с публичните власти, нови умения и знания и възможности за сътрудничество между различни среди. Както се вижда от отговорите, преобладаващата част (50%) предпочитат самостоятелните консултации, 33% смятат, че информационните срещи са достатъчни, 17% се осведомяват от сайта на МИГ. Трябва да се каже, че докато срещите и публикациите на сайта могат да се измерят количествено, индивидуалната помощ трудно се описва при измерване на ефективността на популяризиране – консултацията може да не е непременно във вид на среща в офиса, а просто телефонен разговор, неформален въпрос по време на събитие и т.н., както и човекът може да получи качествена експертна помощ и после да се откаже да кандидатства с проект по съвсем други причини. Това трябва да се има предвид,

когато се прави крайната оценка за прилагане на стратегията и обикновено количествените показатели (брой срещи и кампании) не са достатъчни и е добре да се проведе заключително представително проучване за нагласите сред общността.

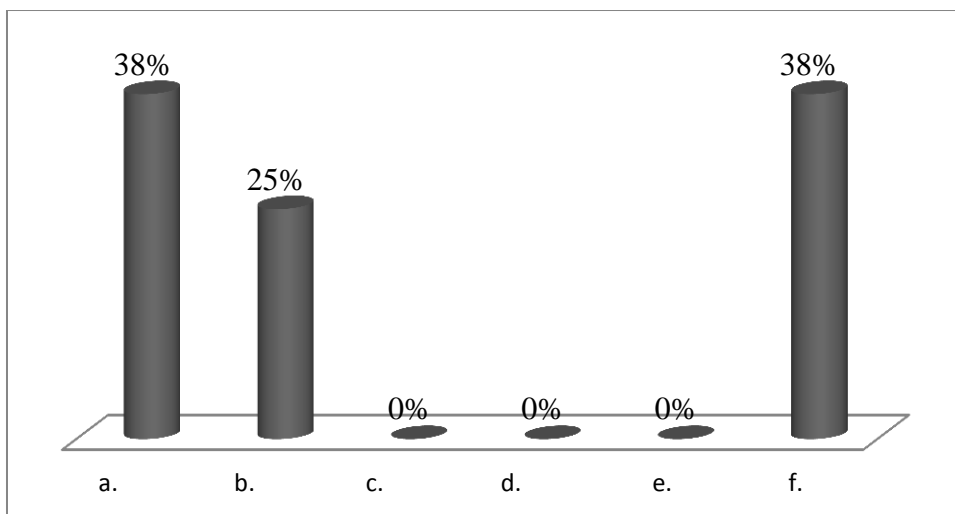
12. От каква подкрепа при подготовката и реализирането на проектните предложения имате нужда? (възможен е повече от един отговор)

- a. Пред-проектно консултиране за идеята на самия проект и информация за възможностите за реализацията му
- b. Подготовка на цялостна проектна документация за кандидатстване
- c. Консултация за разработване на бизнес план
- d. Финансова консултация за начините и периодите на плащане, както и за възможностите за осигуряване на собственото съфинансиране на проекта (кредитиране, инвестиции)
- e. Специализирана консултация (растителна защита, биологично земеделие, сертифициране и др.)
- f. Управление на проекта – координиране на проектните дейности, подготовка на документация, отчетност
- g. Друго

Абсолютно всички отговори отново са свързани с подготовката на проектите и няма нито един, който да се отнася до тяхното управление, реализация и отчетност. 36% търсят пред-проектна консултация, още 36% предпочитат помощ при самото кандидатстване, 18% - при изготвянето на бизнес-план. Тук тълкуванията може да са в две посоки – тъй като има одобрени проекти от МИГ, но тяхното изпълнение все още не е започнало, бенефициентите не са наясно с какви трудности биха се сблъскали по време на управлението и реализацията на проектите и че ще имат нужда от помощ и в това отношение; получателите на подкрепа все още не схващат МИГ като партньорство, към което, за разлика от централната администрация, могат да се обръщат по всяко време, тъй като МИГ има по-дългосрочни цели в сравнение с приема и обработка на документация. При всички случаи е препоръчително екипът да работи в посока повишаване на информираността и в това отношение.

13. С кои дейности във връзка със Стратегията, МИГ би била най-полезна за Вас?

a. Информирание, консултиране и подпомагане подготовката на конкретните проекти по Стратегията за ВОМР

b. Организиране и провеждане на работни срещи, обучения, семинари, конференции, дебати и обсъждания с представители на администрацията на всички нива с цел общо повишаване на информираността в областта на ВОМР и без оглед реализирането на конкретни проекти

c. Включване на местната общност в изследователски програми, експертни изследвания, участие в обучителни инициативи, партньорство с научни и образователни организации

d. Изработване на различни доклади за проблемите, секторни анализи, стратегии, програмни документи за развитието на територията като цяло. Участие в изработването на стратегии на местните администрации и общинските и държавни органи с оглед защита на интересите на местната общност.

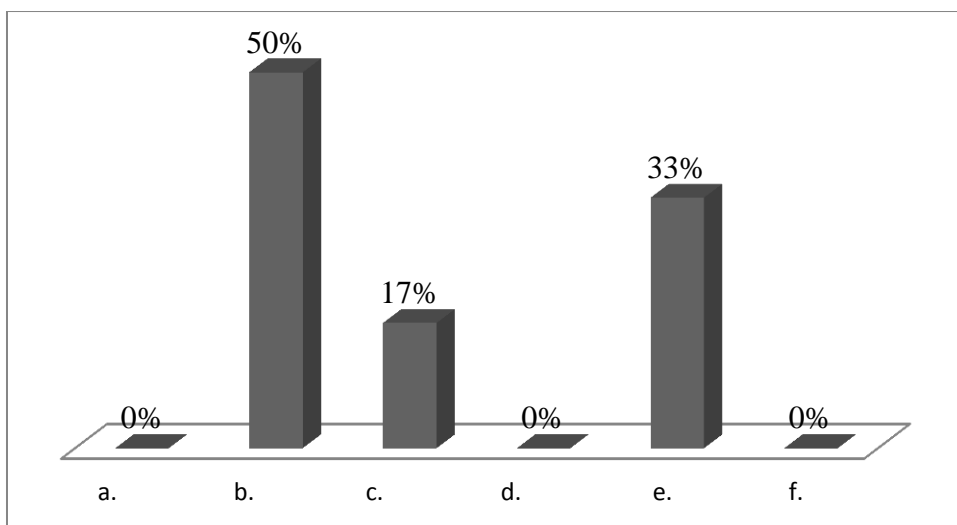
e. Обмен на информация и добри практики с други МИГ, създаване на мрежи за партньорства с различни институции и неправителствени организации на територията на страната или чрез трансгранично сътрудничество.

f. Различни инициативи на МИГ сред местната общност за запазване и популяризиране на местната идентичност и културно наследство, защита на местните продукти, създаване на обща регионална марка, младежки мероприятия, борба с бедността и социална отговорност, грижа за възрастните и хората в неравностойно положение и др.

И при отговорите на този въпрос предпочитанията за работата на МИГ са свързани предимно с подготовка на проекти, което е естествено, тъй като основната задача пред екипа е именно тази – организиране на прозрачни процедури за прием и обработка на проектни предложения, чрез които да се реализира стратегията. 38% от анкетиранияте посочват важността на МИГ и за активизиране на общността в инициативи, които са извън конкретните мерки, но все пак подпомагат устойчивото развитие на територията – регистриране на местни марки, опазване на културното наследство, създаване на неформални мрежи за подпомагане на хора в нужда, неща разпространени сред дейностите на МИГ във всички европейски държави. Трябва да се отбележи обаче, че

такъв род практики са характерни за партньорства, които вече са набрали институционален капацитет в предишни финансови периоди и имат възможност да привличат допълнителни инвестиции по други програми и от други източници, като те самите са бенефициент. При „младите“ партньорства работата трябва да е насочена предимно към успешното реализиране на стратегията за ВОМР, от една страна за да се консолидират връзките с централната администрация, да няма неизпълнение на цели и мерки и провалени проекти и дейността да продължи и през следващия период, а от друга – за да се укрепи доверието и връзките в местната общност – че МИГ е част от нея и работи за всички, че екипът, доказал професионализма си в една сфера, може да се развива и в нови области.

14. В коя сфера трябва да се увеличи публичността за действията на вашата МИГ?

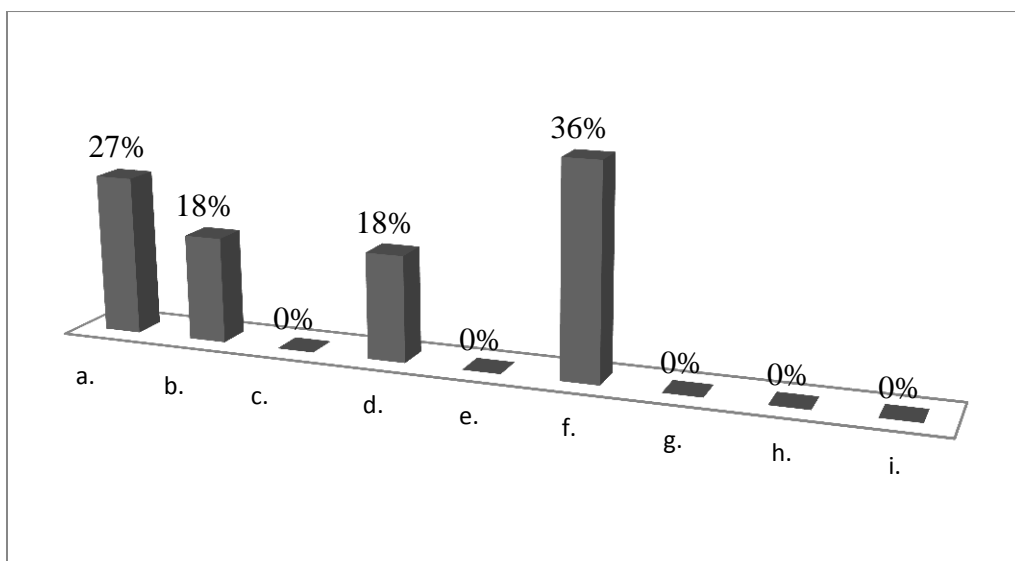

- a. Начините на вземане на решения вътре в самата МИГ, кога се провеждат общи събрания, как гласува и действа УС, защо се налагат промени, с какво са съобразени графиците и др.
- b. Консултациите с потенциалните бенефициенти – индивидуални или информационни и работни срещи между представителите на МИГ и местните хора
- c. Актуализиране на графиците за прием на проекти, кое ги налага и защо и как се променят; отношенията с ДФЗ, МЗХГ и други институции
- d. Публикациите на сайта да включват повече информация не само за действията на МИГ, а и актуални новини по ПРСР и другите програми
- e. Работата на МИГ сред местната общност не само по отношение изпълнението на Стратегията, а и участието в общи регионални и местни инициативи, информационни кампании, обмен на добри практики с други МИГ или с институции, работа на терен сред местната общност
- f. Друго

Няма нито един отговор, свързан с вземането на решения вътре в самата МИГ, което наистина означава, че процедурите, по които работи екипът са прозрачни и ясни. 50% отново посочват консултациите с потенциалните бенефициенти като недостатъчни. Тук трябва да се каже, че недоволни в това отношение винаги ще има, тъй като факторите,

които могат да откажат бенефициент от кандидатстване са твърде субективни (например проектното предложение въобще не покрива критериите, но човекът смята, че не са му обяснили достатъчно добре процедурата). Затова все пак в крайната оценка на прилагането на ВОМР са въведени и количествени показатели – брой консултации и срещи спрямо броя реализирани проекти, тъй като субективната оценка, дори мерена през представителни допитвания, често не е релевантна към постигнатите резултати. 33% изявяват желание МИГ да участва като техен представител в различни местни и регионални инициативи, обмяна на опит с други групи, което е положителна оценка по отношение на доверието.

15. Какви според вас, са проблемите в работата на вашата МИГ и опасностите при реализация на Стратегията?

- a. Бюрократия и постоянни промени на правилата на ниво централна администрация – ДФЗ и МЗХГ, законодателни промени
- b. Забавяне на плащанията или нередовни плащания по проекти или направо отпадането им поради неусвояването на средства по ПРСР на централно ниво
- c. Липса на административен капацитет и забавяне при приема и обработката на проекти в самата МИГ
- d. Липса на капацитет и информираност, недостатъчна подготвеност на бенефициентите
- e. Неравномерно териториално разпределение на проектите в двете общини, спорове и противоречия на тази основа
- f. Недостатъчно проекти и бенефициенти заради липсата на средства за собственото финансово участие
- g. Недостатъчно популяризиране ползите и предимствата от работата на МИГ и Стратегията за ВОМР
- h. Не очаквам трудности и проблеми
- i. Друго

Като заплаха за неуспех при цялостната реализация на стратегията, местните хора виждат постоянни промени на правилата на ниво централна администрация (27%), както и забавянето на плащания и неусвояване на средства пак на централно ниво (18%). Няма отговор, който да посочва, че екипът на МИГ е неспособен да се справи със задачите си и да одобрява проекти - нещо, което се потвърждава и от приемите досега. Опасенията, че няма да има достатъчно бенефициенти поради неинформираност (18%) или липса на средства за собствено участие (36%) - нещо, което се случва по определени мерки в други МИГ и е съвсем реална заплаха, засега са неоснователни – по всички отворени досега приеми има достатъчно подадени проекти, по част от мерките бюджетът е изчерпан напълно.

Като общи изводи от анкетата, могат да се направят няколко: Стратегията категорично е припозната като релевантна както към територията, така и към участието на привлечените заинтересовани страни. По-голямата част от хората смятат, че тя ще бъде реализирана успешно, което се потвърждава и от отворените вече приеми по повечето мерки, по някои от които има и одобрени проекти. Все още няма пълно разбиране относно принципите, на които се основава подходът ВОМР, което се дължи не толкова на недостатъчна информация, колкото на факта, че на територията методът се прилага за първи път и не всички механизми са усетени на практика, проектите не са реализирани и ползите не са налице все още, не е постигнат и интегрирания подход, което може да стане едва в края на периода. Относно работата на МИГ се наблюдава относително одобрение на местна основа, особено що се отнася до консултациите и провеждането на информационни кампании и срещи. Екипът все още не е разпознаваем като напълно „свой“ представител, като това отчасти се дължи и на проблеми с централната администрация и тъй като МИГ се явява посредник между нея и местните бенефициенти, част от недоволството се прехвърля върху експертите. Освен това, изграждането на доверие е дълъг процес, за който все още е нямало достатъчно време тъй като МИГ не е работила в предишния програмен период и не разполага с пълните възможности на по-старите партньорства за доказване на ефективността си. При всички случаи обаче, препоръките са за повече работа не само в посока информация и популяризиране на стратегията и мерките, а и за повишаване на мотивацията и капацитета на общността, поощряване на неформалните връзки между участниците, обмяна на опит и създаване на мрежи не само с други МИГ и по проекти, а и такива с институции от различни нива – връзки между бизнес и образователни институции, организации на групи социално уязвими участници или за опазване на околната среда, отношения между селския район и градовете, връзки с местни медии, различни публични служби и т.н. Такъв тип сътрудничество няма пряко отношение към реализирането на стратегията, но е съществено за изграждане на дългосрочни партньорства и съответно гарантира устойчив модел на развитието, както и е предпоставка за съществуването на МИГ в следващия програмен период и за привличането на инвестиции извън ПРСР.

13. Изводи и препоръки

От всичко казано в предишните глави, може да се направят **няколко основни извода**. **Качеството на Стратегията** е много високо, тя е изготвена според целите на ПРСР и ВОМР и съгласно приоритетите, заложиени в документите на Съюза. Всички принципи на подхода ЛИДЕР са спазени изцяло, като особено важен е принципът „отгоре надолу“, който е добре застъпен както по отношение включването на всички заинтересовани страни при подготовката, така и чрез предвиждането на мерки, които отговарят на интересите им, а също и при формирането на МИГ. Приложен е многосекторен и интегриран подход чрез въвеждане на трите стълба на устойчивото развитие – икономика, околна среда и социално развитие. Налице е съгласуваност и с общинските и регионални приоритети. Съществува добра свързаност между идентифицираните проблеми и потенциала на територията и заложените в стратегията цели, както и между целите и мерките, с които е предвидено постигането на целите. Бюджетът също е равномерно разпределен.

По отношение на **изпълнението на Стратегията** нивото е над средното за страната. В някои МИГ има отворен само по един прием или все още няма отворени приеми, други са приключили напълно приема и обработката на проекти и са договорили целия бюджет (в повечето случаи това са еднофондовите стратегии, както и тези, които имат мерки по ОПИК). При Стратегията на МИГ „Белене-Никопол“ повечето мерки са с отворени приеми, има одобрени проекти, а предвидените за тях средства изчерпват бюджетите по мерките (при условие, че бъдат договорирани). Индикаторът за брой проекти е близо до изпълнение. Остава да бъдат отворени приеми по още 4 мерки от ПРСР (7.5, 4.2, 1.3, 8.1), няма резултати и по приема за ОПОС, чийто срок не е приключил. Няма данни колко от бенефициентите кандидатстват за първи път с проекти за безвъзмездна финансова помощ, нито как те са разпределени между двете общини (този показател не е задължителен). Досега в проектите са представени стопанският и публичният сектор, няма проектни предложения на нестопанския. По отношение реализацията на целите на самата Стратегия, напредък има предимно в двата приоритета, свързани с икономическото развитие и повишаване на конкурентоспособността и отчасти по приоритета за подобряване условията на живот в селските райони, включително и чрез диверсификация на дейностите. По хоризонталните приоритети за иновации, околна среда и работни места все още няма данни за напредък. Наблюдава се спазване на хоризонталния принцип за равни възможности – част от проектите са на жени и млади хора до 40 години.

По отношение **популяризирането** на Стратегията и ВОМР нивото също е много добро. Проведени са достатъчно срещи, обсъждания и консултации и очевидно резултатът е силна мобилизация на общността, тъй като няма мярка, по която да не достигат бенефициенти или да се явяват такива, които изцяло не отговарят на критериите. От анкетното проучване става ясно, че хората познават Стратегията и са участвали в създаването ѝ, като и че тя отговаря на техните интереси и МИГ е свършил достатъчно работа в посока информиране на всички участници. Като положителна трябва да се отбележи и работата с медиите, както и участията в различни форуми и събития на

национално и регионално ниво от страна на екипа на МИГ, тъй като популяризирането е двупосочно – навътре сред местната общност, но и навън сред останалите участници не само в прилагането на подхода ВОМР, но и на всички останали интервенции, свързани с устойчивото развитие и управлението.

Капацитетът на екипа на МИГ също може да се оцени като добър. Изготвените процедури за кандидатстване отговарят на условията, както и комисиите за оценяване. Повишаването на капацитета се осъществява и чрез участие в различни обучения и семинари, работа в мрежите, обмяна на опит с други МИГ, както и с администрациите, самообучение. Установяването на добри контакти с местната администрация е важно условие не само за успешната реализация на Стратегията, но и за общи по-нататъшни действия и продължаване на партньорството. Местната общност, доколкото може да се съди от приемите на проектни предложения, показва сравнително добър предприемачески капацитет – поне като желание да работи за повишаване на конкурентоспособността и да развива бизнеса. Тъй като все още няма стартирал проект, тепърва може да се оценява доколко желанията отговарят на уменията за успешно управление и приключване на проектите, както и дали ефектите от помощта ще се увеличат по-нататък във времето.

С оглед на обобщенията по-горе, следват и **няколко препоръки**. На първо място, МИГ е необходимо да спазва индикативния график и да отвори **максимално бързо приеми** и по останалите мерки до края на годината. Времето до края на програмния период не е малко що се отнася до приемите, но е кратко за изпълнение на проектите. С оглед на мудността от страна на централната администрация, рискът одобрението, договарянето и плащанията да се забавят е твърде голям.

На второ място, добре е някои от **индикаторите да бъдат коригирани**. Вече стана дума за броя бенефициенти, който не отговаря на броя проекти, а е завишен. Не може да се очаква, че бенефициентите ще са повече от проектите, ако не се предвиждат колективни инвестиции. Дори да има партньорства при някои от проектите, по-добре е заложеният индикатор да е по-нисък. Погрешно пресметнат е и индикаторът за въздействие за брой население – записан е като 20 000, а населението на двете общини към 31.12.2018 г. е общо 16 379 души. Доколкото въздействието на ВОМР не може да се измерва извън територията на МИГ, стойността следва да бъде занижена под броя на жителите. Същото се отнася и за броя туристически посещения, които не са реалистични. При положение, че за миналата година на територията според НСИ е имало около 1 200 посещения, увеличаването им над 40 пъти е абсолютно нереално и дори данните да не са точни, все пак трябва да се зложат постижими числа. Още повече, че досега проектите, свързани с туризма са само два, вероятно ще бъдат реализирани още два общински проекта по 7.5, както и проекта по 19.3, които при всички случаи ще увеличат туристическите посещения, но не и до тези размери. Препоръката е да се направи консултация с данните на НСИ и да се избере средна стойност, изведена от данните на по-развитите в областта на туризма общини, но в региона (а не примерно в райони, които са утвърдени дестинации). Да се огледа и индикаторът с броя проекти, свързани с туризма, който е 6 и вероятно няма да бъде

постигнат, ако по 7.5 бъдат подадени само два проекта от общините. Същото се отнася и до проектите, свързани с културното наследство, тъй като е неясно какво се има предвид, защото в Стратегията няма заложена такава специална мярка. По-сложен е въпросът с индикатора за работни места. По принцип, модернизацията и повишаването конкурентоспособността на предприятията от земеделския и неземеделския сектор постига снижаване на разходите и често противоречи на целта за увеличаване на заетостта (това е проблем на цялата ПРСР, не само на МИГ). Не винаги подобряването на капацитета и въвеждането на технологии създава работни места, по-често е точно обратното. Общинските проекти и тези по ОПОС могат да създадат само временна, но не и устойчива заетост. Единствено проектите за диверсификация могат да доведат до наемане на работна сила дългосрочно, както и разбира се, някои от проектите по ОПИК или дори някои от тези за модернизация (особено свързани с преработката), но тъй като няма изходни данни, добре е този индикатор също да бъде занижен. Като ориентир за някакви средни стойности могат да послужат подадените досега проекти (колко нови работни места предвиждат и предвиждат ли изобщо такива).

Като следваща препоръка е добавяне на допълнителна информация към **базата данни на МИГ**, като данните не са публични. Освен задължителните атрибути за проектите, бенефициентите и инвестициите, свързани с тях, екипът може да направи и някои допълнителни проучвания, които ще улеснят впоследствие оценката за въздействие - например разпределението на проектите между двете общини, разпределението мъже/жени и по възрастови групи и образование, разпределение по заинтересовани страни в стопанския сектор; включени ли са в проекта уязвими лица и групи; кой от бенефициентите кандидатства с проект за първи път или по каква програма и мярка е получавал помощ досега, като последното би помогнало за оценката на многосекторния подход – ако бенефициентът е получавал помощ по различни програми, как са комбинирани интервенциите; дали проектът е вдъхновен от някаква добра практика и откъде се е информирал бенефициента; какви са най-големите трудности, които е срещнал, откъде е набавил средства за съфинансиране и др.. Това не са задължителни данни и могат да бъдат събирани по желание, но биха улеснили в голяма степен една последваща оценка на по-общото въздействие на СВОМР върху територията, която не се основава само на изпълнението на количествените показатели. Такива данни биха улеснили екипа на МИГ и в евентуалната му работа в следващ период, а и подобни сведения се събират лесно неофициално и неформално – дори и в личен разговор. В последната година от изпълнение на Стратегията е препоръчително да бъде направено представително проучване сред местната общност, което ще даде представа за удовлетвореността и нагласите.

Вече беше дадена и препоръка екипът на МИГ да помага усилено и **при управление и изпълнение на проектите**, тъй като от тяхното успешно приключване зависи и реализацията на Стратегията и нейните цели. Разбира се, много от частните бенефициенти ще се справят добре и сами, но при търсене на помощ, трябва да се откликва. Особено важна е **активната комуникация** и установяване на добри връзки с УО на ПРСР и другите програми, както и с разплащателната агенция ДФЗ, за да може

своевременно да се реагира на възникнали проблеми при оценката и особено при одобряването на плащания. Контактите могат да са индивидуални, чрез изпращане на официални писма, в които са формулирани някакви проблеми или чрез колективен натиск чрез мрежите, в които членува МИГ – двете съществуващи асоциации, които са поели ангажимент да защитават интересите на своите членове. Опитът в предишния период на прилагането на ЛИДЕР в България показва, че бенефициентите не само нямат достатъчно средства да започнат проектите, но изпитват финансови затруднения да изпълнят сключените договори, които допълнително са засилени от значителни закъснения от страна на ДФЗ при възстановяване на направените разходи. Необходимо е да се поддържат контакти и с областната администрация, областните дирекции и общинските служби „Земеделие“, териториалните статистически бюра, местните подразделения на браншовите организации, сдружения и камари, от които може да се получава подкрепа или просто полезна информация и съдействие. МИГ могат да вземат активно участие и при реализация на общинските проекти. От една страна, те могат просто да предложат експертния си потенциал. От друга, чрез неформални контакти, могат да бъдат коригирани някои несъвършенства в постигането на целите на Стратегията – например борбата с бедността е записана сред проблемите, както и високата безработица, а данните наистина са тревожни. МИГ може да съдейства в общинските проекти да бъдат наемани представители на малцинства или уязвими групи, като работи заедно с техни представители от гражданския сектор. В проектите по ОПОС може да сенсibiliзира местното население за ползите от опазване на околната среда, а извън основната си дейност, МИГ може да организира или да участва в събития, свързани с местната идентичност.

При възможност МИГ може да съдейства с набавяне на информация и организиране на **консултации за бенефициентите за по-лесен достъп до средства** за съфинансиране и особено в областта на кредитирането. Както вече се каза, осигуряването на собствени средства е един от най-големите проблеми за малките проекти – както при започване на дейностите, така и при изпълнението им. Извършените разходи не се възстановяват навреме, което принуждава бенефициентите да използват възможно най-малко средства при реализиране на заложените дейности, поради същата причина някои от дейностите отпадат и съответно проектите се изпълняват некачествено. Тъй като отпускането на кредити е национална политика и по никакъв начин проблемът не може да бъде решен на местно ниво, МИГ може да наеме финансови специалисти, които да дават консултации, да следи условията на банките, да повишава собствените си знания във финансовата сфера, както и да набавя информация, тъй като вече няколко банки предлагат специални кредити за бенефициенти по ВОМР. МИГ може да се обърне и за съдействие към мрежите, в които членува, тъй като асоциациите е възможно да издействат по-добри общи кредитни условия за своите членове.

Освен официалните, МИГ може да гради и **неформални мрежи**, каквито примери има в добрите практики – сътрудничество с местни училища, социални домове, образователни и научни институции, екологични организации и НПО, граждански организации, сдружения и НПО в областта на културата и самобитността, творчески

съюзи на местно ниво, организации на хора с увреждания, женски организации. МИГ е в състояние да посредничи и с различни образователни или научно-изследователски институции, тъй като резултатите от техните изследвания, опити и научни знания могат да бъдат използвани пряко в работата на местните стопанства и съответно за реализация на проектите. Важни са и контактите с бизнес организации и форуми - създадени по инициатива на предприемачи или техни сдружения, като например кооперации, обединения на производителите и др. Местният бизнес също участва в планирането на икономическата политика на района и може да бъде много полезен дори в неформално общуване. Чрез създаването на подобни мрежи и връзки могат да бъдат подпомогнати проекти, които работят с голям кръг заинтересовани страни – културно наследство, туризъм, ресторантьорство, защитени зони, деца и жени, уязвими групи, включени в единни действия, или в обновяването на инфраструктурата да се включат доброволци и да бъде използван опита на спортните дружества при правене на велоалеи и т.н. Участието на МИГ в различни събития на администрацията, мрежите и по-широк кръг инициативи на национално и европейско ниво е свързано с повишаването на обмен на информация и споделяне на добри практики, което повишава и капацитета на работа на самото местно партньорство.

Не на последно място като важност – МИГ трябва да е **активен участник в живота на местната общност** и извън ангажиментите си по прием и обработка на проекти и конкретното изпълнение на Стратегията. Работата на МИГ е дългосрочна, а местните хора трябва да се чувстват привлечени, отговорни и ангажирани. По-напредналите партньорства в ЕС имат много странични дейности – регистрират общи териториални марки за продукти или сертификати за продукти и туризъм, правят местни пазари, поръчват научни изследвания, организират фестивали и събития, посредничат при разрешаване на конфликти между различни групи на общността, съдействат при преговори с търговци и банки или учредяват финансови фондове, по тяхна инициатива се променя и местното законодателство - главна задача на МИГ е да мобилизира, организира и подпомага местната общност във всяка една сфера. Важна част от публичността са добрите контакти с медиите – местни, регионални и дори национални при общи проблеми или действия на няколко местни групи. Членовете на МИГ са сред публичните местни лидери и трябва да търсят изява във вестниците, радиото и телевизията във вид на интервюта, статии, съобщения за дейността на групата, пресконференции, различни събития, на които да бъдат канени журналистите. Добрите практики показват, че МИГ дори заснемат филми за дейността си или за резултатите от някой проект, правят предавания в местните радиостанции, активни участници са в промотирането на местната идентичност и култура.

14. Добри практики

Ферма за зеленчуци модернизира производството си, Полша

Средно стопанство купува техника, за да увеличи производството си, обновява складовете за съхранение и едновременно изгражда инсталация за използване на възобновяема енергия от слънцето. Проектът е на стойност 114 481 евро, от които 31 815 по мярка 4.1 от ПРСР.

Стопанството Хендрик Сонджей обработва над 100 ха земя, като 20 ха от нея се използват за отглеждане на зеленчуци: картофи, моркови, цвекло, корен магданоз, целина, праз, бяло зеле, червено зеле и лук. Фермата преработва някои от зеленчуците и ги подава под собствена марка – киселото зеле Kapusta Kwaszona Nadnotecka и стерилизираните краставички Ogorki Kwaszone Nadnoteckie са регистрирани като „традиционен продукт“ от Министерството на земеделието в Полша. Фермата иска да модернизира производството си чрез закупуване на нова техника, да разшири капацитета си за съхранение и да намали разходите си за енергия. В рамките на проекта, реализиран през 2017 г. е закупен обратен плуг за по-добра обработка на земята, складовите помещения са обновени и е инсталирана нова хладилна система. За да подобри енергийната си ефективност и да отговори на изискванията за опазване на околната среда, собственикът купува и монтира фотоволтаични панели на покрива на сградите. Най-голямата част от разходите отиват именно за фотоволтаичната централа. Като резултат бенефициентът увеличава производството си на зеленчуци до 1500 тона и 200 тона преработени продукти годишно. Складовата база се разширява до 600 квадратни метра, където вече може да се съхраняват 1500 тона продукти. Благодарение на проекта има по-малко хранителни отпадъци, а заради новата хладилна система продукцията може изчака и да се продава след постигане на по-благоприятни условия на пазара, докато реколтата все пак се прибира навреме. Енергията, използвана в стопанството вече се придобива от възобновяеми източници и въздействието ѝ върху околната среда е сведено до минимум, в същото време сметките за ток са намалени, спестявайки около 11 000 PLN годишно. Чрез този проект стопанството помага за повишаване на обществената информираност в района за така наречената „чиста енергия“.

Кооперация модернизира едновременно производството на говеждо месо и обновява ябълкови градини, Словения

Земеделската кооперация на Šalek Valley купува съоръжения против градушка за ябълките и техника, която да използва в животновъдството. Проектът е реализиран в периода 2017-2019 г и е на обща стойност 247 205 евро, от които 55 068 от ПРСР, а останалите са частна инвестиция на кооперацията.

Земеделската кооперация от долината Šalek в Словения се фокусира върху биологичното производство на висококачествено говеждо месо и плодове. Тя разработва две марки: „Ekodar“ за органичното си говеждо и „Slodar“ за различни продукти от ябълки. Марката Ekodar е регистрирана през 2009 г., като около 70

фермери в района използват сетификата. Месото се продава на търговци на дребно, в магазини за биологични продукти, чрез две други селскостопански кооперации и онлайн чрез сайт за директни доставки. Предлагането е в градовете в цяла Словения, а маркетингът и дистрибуцията се извършват централизирано от кооперацията, която е и собственик на марката. Продуктите Ekodar имат QR код, който позволява на потребителите да проследят произхода на месото. Чрез телефона си, хората могат да сканират опаковката и да разберат местоположението на фермата, нейните размери и големината на стадото от говеда. Наскоро кооперацията инвестира и в нова система - „OriginTrail“, която се поддържа от блокчейн технология и позволява незаличимо проследяване в отговор на нарастващите заплахи от фалшификации и нелоялни практики. От 2010 г. кооперацията произвежда и биологични ябълкови продукти - нарязани ябълки, ябълков чипс и чист ябълков сок под марката Slodar. От участниците в кооперацията е създадено и социално предприятие – „Дар от природата“, в което работят хора със специални нужди и е първото по рода си в Словения. Инвестицията по проекта включва създаване на нови насаждения ябълкови дървета, като са използвани нови сортове, а за да се защити реколтата от атмосферни влияния, са монтирани мрежи против градушка. Мярка 4.1 финансира строителните дейности и разходите за засаждане и грижи за новите дървета през първата година. За да бъде одобрено заявлението, изискването е било предварителна подготовка на земята за биологично земеделие чрез засаждане на слънчогледи като зелен тор. Новата овощна градина от 3 ха е готова и мрежите за градушка ще бъдат изцяло инсталирани до края на 2019 г., като обхващат и старите градини с ябълки от 6 ха. Кооперацията също така купува и нова селскостопанска техника, за да подобри производството на говеждо месо. Новата балираща машина снижава разходите за всички членове, тъй като вече не наемат външен изпълнител за тази дейност, подменени са и износените части на използваната досега косачка. Резултатите от проекта са намаляване на цената на говеждото и разширяване на пазарите, като производството на месо се увеличава с 28%, а търговския оборот с 19%. Биологичната продукция от ябълки е с висока добавена стойност, като ефектите от нея, ще бъдат по-видими, когато новите насаждения ще достигнат пълния си производствен капацитет след две-три години. Кооперацията има за клиенти и над 100 публични институции – училища, болници, детски градини, на които продава ябълкови продукти и месо.

Разрастване и модернизация на производство на сирене, Холандия

Мандрата Booiј & Brandwijk използва подкрепата по мярка 4.2, за да създаде цех за производство на нови видове специализирани сирена и да гарантира дългосрочна финансова устойчивост. Проектът е реализиран 2017/2018 г. и е на стойност 131 745 евро, от които 25 451 от ПРСР.

Приготвянето на сирена в млечните ферми на Холандия е традиция, която се предава от поколение на поколение. Booiј Kaasmakers от Стрийфкърк в Южна Холандия иска да разшири производството си, като към традиционните сирена добави и нови видове, по-специално синьо сирене и английски сортове тип стилтън и шропшър. За тази цел тя започва сътрудничество с местните млекопроизводители, включително стопанството

Brandwijk и фермата за кози Zomerlust. Макар че проектът е по мярката за инвестиции в материални активи, той също така съдейства за създаване на къси вериги за доставка чрез сътрудничество между млечните ферми и производителите на сирене от един район, както и за опазване на околната среда – чрез доставката на мляко в съседното предприятие за сирене, фермерите наваяват транспортните емисии, както и пестят разходи. Освен това, тъй като продукцията им е с гарантирана реализация, фермерите могат да се съсредоточат повече върху управлението на природните ресурси, използвани за паша. Дейностите по проекта включват реконструкция на подземното и изграждане на дренажно покритие, създаване на нов цех за сирена и помещения за зреене на плесените, поточна лента за пакетиране, разработка на технологичните процеси с помощта на външни експерти. Включени са и дейности за регистрация на марка, маркетингова и пазарна стратегия. Първите продажби на новите сирена са реализирани в края на 2018 г. Новият цех позволява на стопанството да увеличи с 10% преработката на мляко от местните ферми, като стабилизира продажбите им и увеличава собствените си печалби. В района са създадени нови знания и умения за производство на нови видове сирена. Дни на „отворените врати“ се организират за потребителите поне два пъти годишно, за да могат да научат как протича технологичния процес във фермата и дали са спазени стандартите. Високото качество и добавената стойност на специализираните сирена прави не само фермерите, но и района по-независим финансово, като стимулира и развитието на туризма. Проектът демонстрира на практика многосекторния подход на развитие като съчетава модернизацията и повишаване на конкурентоспособността с къси вериги на доставка, околна среда, социални придобивки – увеличаване на доходите на другите фермери и туризъм.

Разширяване на производството и модернизация на цех за кефир, Гърция

Производител на млечни продукти изгражда цех за производството на кефир по ЛИДЕР+, а 5 години по-късно го модернизира със средствата на ЛИДЕР по ОС4 на ПРС.

През 2006 г Йорданис Пападопулус превръща иновативната си идея в реалност като с помощта на ЛИДЕР изгражда край Солун демонстрационна фабрика за производство на пробиотични ферментирани продукти с най-високо качество и висока хранителна стойност - кефир. Кефирът е енергийна напитка, която се прави от чисто краве мляко с добавката на зърнени култури с цел ферментация. Продуктът е уникален сред всички налични на пазара млечни храни. Предприемачът обаче разбира, че макар иновативният продукт да му дава пазарно предимство, бизнесът трябва да се обновява и разширява непрекъснато, компанията да се разраства, за да може да отговаря на търсенето, особено в ситуацията на икономическата криза в Гърция. Затова през 2011 г. той отново се обръща към ЛИДЕР, която вече е част от ПРСР и реализира проект за модернизация на фабриката си. Включено е изграждането на нови сгради – склад за съхранение на опаковъчните материали, нова сграда за първичното производство на мляко и склад за съхранение на върнати пластмасови бутилки за рециклиране, модернизация и обновяване на съществуващите производствени площи – изграждане на рампи в района

на производствената зона, реконструкция на входа към сградата с рампа за достъп на хора с увреждания, облагородяване на откритите пространства. Закупено е и ново оборудване и са подобрени технологичните процеси. Фирмата получава и сертификат по ISO. Като резултат оборотът на компанията след приключване на проекта се е увеличил с 20% през 2014 г. и оттогава нараства с 15% годишно. На пазара е пуснат нов продукт – кисело мляко, а фирмата започва износ в рамките на ЕС.

Модернизация и комплексно развитие на свинеферма, Унгария

Млада предприемачка реализира мечтата си да създаде ферма за отглеждане традиционната унгарската порода свине Мангалика, като използва подкрепата по различни мерки на ЛИДЕР и ПРСР. Първоначално е реализиран проект по мярката за млади фермери, а впоследствие чрез местната МИГ два проекта за модернизация: 13000 евро по мярка 121 и 9650 по мярка 123.

След като завършва селскостопанския университет в Будапеща, където прави проучвания върху старите породи, госпожица Жока Фекете решава да създаде собствена ферма. В различните етапи на структуриране на стопанството са използвани и различни мерки по селската програма. Първоначално подкрепата е по мярката за млад фермер и инвестицията е за купуване на земя за отглеждане на плодове и зеленчуци. През 2012 тя започва да се занимава и с животновъдство и решава да отглежда традиционната за Унгария порода Мангалика. С подкрепата на ЛИДЕР на втория етап фермата е модернизирана и чрез инвестиции в някои специфични машини, като почистваща машина за плодовете и зеленчуците и машина за рязането им. Когато животновъдството също започна да се разраства, младата жена още веднъж се възползва от мерките за модернизация и купува трактор и ремарке, като новата техника е за събирането на реколтата за храна на свинете. Тъй като, освен отглеждането на свине, във фермата започват да се правят и месни продукти, е инвестирано и в хидравлична машина за пълнене, месомелачка, вакуумна опаковъчна машина по мярката "Добавяне на стойност към селскостопански продукти". Резултатът е производство на оригинални хранителни продукти, разработени по специални рецепти във фермата. Днес госпожица Фекете има стопанство с повече от 40 свине майки и 300 прасета. Животните се хранят с органични фуражи, собствено производство, а поредицата инвестиции стимулират развитието на собствен бизнес. Фермата бързо получава признание и често участва в събития, изложби, професионални конференции както на национално, така и на международно ниво. Продуктите на стопанството получават наградата за качество на региона Hajdu-Bihar.

Диверсификация чрез производство на нишов продукт, Латвия

Земеделски производител използва подкрепата по ЛИДЕР по мярка 6, за да започне да произвежда нови продукти и впоследствие да ги предлага и на посетителите. Проектът е реализиран през 2017/2018 и е на стойност 24 015 евро, от които 10070 по ПРСР.

Янис Волсконс е млад предприемач, който поема стопанството Трубениеки през 2016 г. Досега това е ферма за отглеждане на свине и не разполага с голяма площ земя. Янис преустройва стопанството, за да създаде нов нишов продукт, който е с висока добавена стойност и с ниски разходи. Отглеждането на екзотичните китайски гъби шийтаке не е ново за Латвия – от няколко години доста ферми са се ориентирали към тази скъпа продукция, но производството е по традиционни начини и се съобразява със сезона, гъбите растат най-вече през лятото. Янис опитва нова технология и прави нещо като парник, за да отглежда гъбите и през зимния сезон. След няколко години успешни експерименти, гъбите вече са на пазара и през студените месеци на годината. Малката площ е достатъчна – гъбите се засаждат върху дървени трупи дълги по 1.25 м и диаметър 15 см, като 5 хил. от тях заемат по-малко от 1 ха. От една трупа се получават 1кг гъби, като реколта се прибира няколко пъти годишно. Тъй като продукцията е много, фермерът решава да отиде и по-нататък и да се захване с преработка на излишъците, както и да диверсифицира дейността си. Янис кандидатства с проект пред местния МИГ Jelgava, като дългосрочната цел е да създаде една от най-големите ферми за гъби в региона Земгале и в Латвия, както и да направи фермата привлекателна за туристи, като така превърне в разпознаваема туристическа дестинация и селския район. Дейностите включват увеличаване обема на производството от 140 на 240 кубика трупи, създаване на производствена линия, която превръща непродадената продукция в сушени гъби на прах. Допълнително Янис изгражда приемна и кухня, където посетителите могат да опитат и супа от гъбите шийтаке и така диверсифицира дейността на стопанството и печели допълнителни приходи. Инвестицията има основен принос за увеличаване на обема на производство на гъби, а приемната за туристи популяризира продукцията на фермата. Разширяването на бизнеса увеличава доходите и дава възможност на Янис да натрупа капитал, който може да бъде инвестиран за по-нататъшно развитие на бизнеса. Като следствие е създадено и ново работно място за готвач на пълно работно време.

Диверсификация и производство на нов продукт – вино от ябълки, Дания

„Хоби“ фермер, който работи другаде на пълен работен ден два пъти получава подкрепа от ЛИДЕР и създава десертно ябълково вино, което през 2016 г. получава световно признание и сега се продава в гурме ресторанти със звезди на Michelin. Проектът е от 2014 г. по мярка 6 на обща стойност 122 953 евро, от които 32 215 от ПРСР.

В края на 2010 г. МИГ "Рандес" (сега МИГ "Рандес-Фаверско") отпуска малка субсидия от около 12 000 евро за купуване на оборудване за производство на „ледено вино“ от ябълки, вдъхновено от френските традиции. Бенефициентът има друга професия и работи в близкия град, като заниманията във фермата са нещо като хоби за свободното време. Идеята за десертно вино е експеримент, който цели да изпробва качеството на датските ябълки, характеризиращи се с високата си киселинност. Фермерът се кооперира с местен производител на ябълков мъст и първото вино излиза на пазара през лятото на 2011 г. с марката "Cold Hands Winery". Производителят е много ентузиазизиран от доброто представяне и се захваща с винопроизводството

професионално, като пътува за обучение до Канада. През 2012 г. са разработени два нови продукта - женски и мъжки вариант на виното, а фермерът основава датско сдружение за плодове, където производителите могат да обменят опит. Не закъсняват и признанията на международните конкурси в цяла Европа - три златни ябълки в конкурса "Pomme D'or" и първа награда в Международното състезание за сайдер (УК) през 2012 г. През 2014 г. двете вина печелят в своята категория на конкурса в Астурия (Испания), започва и доставката за два френски ресторанта на Michelin и износ за Норвегия. Винарната се утвърждава като част от новата скандинавска кухня и влиза в сътрудничество с университета в Копенхаген за четиригодишен изследователски проект за разработването на нов тип плодово вино с типично датски вкус. През 2014г., когато за втори път търси подкрепата на ЛИДЕР, фермата продава общо 37 вида плодови вина. Подкрепата на МИГ този път е насочена към модернизация и ново оборудване за сградата на избата, която е построена по паралелен проект със средства на други фондове и е завършена през юни 2016 г. Тя е с площ от 540 кв.м. разполага с офиси, помещения за почивка на персонала, тоалетни, производствени помещения и складове. ЛИДЕР финансира закупуването и инсталирането на производствено оборудване, офис обзавеждане, складова наличност и оборудване за туристически обиколки и др. Като резултат капацитетът на производството се увеличава от 25 000 бутилки на година до 100 000-150 000 бутилки, очаква се годишният оборот да нарасне от 335 000 евро преди проекта до 1,1 - 1,35 милиона евро годишно, а износът да достигне 50% през 2018 година. Фермата генерира допълнителен приход от 1000 туристически посещения в рамките на 2 години.

Vühübl – ферма се превръща в център за терапия с коне, Австрия

Млада жена съчетава образованието си със заниманията в стопанството и с подкрепата на ЛИДЕР превръща фермата си в дневен терапевтичен център за деца и възрастни със специални нужди. Проектът е реализиран през 2013 г. по мярка 6 и е на стойност 305 700 евро, от които 88 500 по ПРСР.

Конвенционална ферма за коне развива земеделски дейности в селския район Санкт Мартин в област Mühlkrei, Австрия. Андреа Енцофер, дъщеря на собствениците, следва психология и още през 2006 г. започва да организира „училище във фермата“ за деца със специални потребности. Впоследствие младата жена преминава курс по хипотерапия (лечение с коне) и след като семейството ѝ отстъпва фермата, решава да я превърне в уникално за района социално предприятие. Центърът Vühübl е открит през 2012 г. и е новаторски в областта на социалните грижи, основани на природата. Терапията е предназначена за деца с поведенчески и емоционални проблеми, затруднения с ученето и интеграцията в социалната среда, съчетани са медицина, педагогика и спортни занимания. По-късно е включена и грижата за хора с увреждания. Инвестицията по ЛИДЕР през следващата година е използвана за да се адаптират условията в стопанството към нуждите на пациентите - да се обновят пространствата за езда без бариери, да се закупи оборудване за терапия и да се преустрои сградата, да се стартира интернет страница, която да популяризира начинанието. Инсталиран е голям асансьор за няколко души от манежа за езда до сградата на центъра, в кабинките за

конете са монтирани устройства, които позволяват децата с ограничено движение да бъдат качвани на конете чрез система от ремъци, стените са декорирани с картини на коне, букви и цифри, в центъра са закупени образователни играчки, разширен са всички врати, за да минават инвалидни колички. Капацитетът на специализирана ферма е до 45 души седмично, за които се грижат 8 специалисти-терапевти. Стопанството продължава да отглежда коне и разполага с 6 терапевтични коня, които също преминават специално обучение, за да са спокойни и възприемчиви към нуждите на децата. Заедно с предлаганите услуги за социални грижи за деца и възрастни, проектът създава нови работни места и влияе положително върху заетостта в района, тъй като родителите на децата също могат да започнат работа в освободеното от грижите време. Фермата привлича местни партньори като селскостопанския институт, училища, детски градини и различни специалисти. Центърът вече има сключен договор със здравната каса и се финансира и от публичните фондове.

Тематичен парк за водата, Естония

Чрез 3 по-малки свързани проекти по различни мерки естонска община създава Тематичен парк на чистата вода, който предлага възможности за туризъм и спортни активности с акцент върху екологичното образование. Общата стойност на проектите е 276 602 евро, от ПРСР - 137 531, като последният проект е ревизиран по ЛИДЕР през 2014 г.

Природният потенциал на селските райони често остава неизползван. В тази част на Естония има вековни гори, които датират още от 16-ти век, пълни с редки видове растения и животни. Туризмът обаче не е развит и целта на проекта е едновременно да опази биоразнообразието, да възроди интереса към селския район и да стимулира екологичния и пешеходен туризъм. Стойността на природния район е съчетана с устойчивото му управление по един модерен начин, който включва приключения, забавление и активно придобиване на знания за околната среда от всички поколения.

Първият етап на проекта е очертаването на границите на тематичния парк. Създадена е пешеходна пътека през гората, дълга 45 километра и достъпна и за хора с увреждания. По пътеката са разположени информационни табла и карти на района с описание на различните видове, има и задачи за ориентиране, за да направят преживяването по-забавно, построени са и шест наблюдателни заслони по пътя, в които може да се ношува. По нататък във времето са възстановени 1980 м. естествени каменни стени, типични местообитания за региона и е направена „сензорна градина“ за слепи хора, която ангажира всички останали сетива. Накрая, с помощта на ЛИДЕР е изграден образователният център на парка, в който има стаи за тренировки, зала за билколечение и помещения за образователни дейности. В момента за посетителите на парка се предлагат 26 различни атракции. Разработена е програма за активно обучение на място посредством приложение за мобилни телефони и таблети, което позволява да се съчетае активната разходка с придобиването на знания. Паркът е пионер в това т.нар. М-обучение. Има и специални курсове за ученици, съобразени с техните училищни програми. Включена е и темата за възобновяемата енергия от слънцето и вятъра, в

центъра се предлагат се семинари за направа на вятърни перки, соларни панели и парни двигатели. Създаден е специален уебсайт, посветен на парка, природните видове и атракциите. В селския район се е увеличил туристическият поток и се е повишила икономическата активност, създадени са нови работни места. Повишило се е самочувствието на местната общност и усещането, че дава добър пример за съседните села. Като допълнителна стойност, по друг проект, сега районът произвежда собствена електроенергия в затворена възобновяема мрежа.

Dobel-Spatz спортен център за младежи, Германия

Общински проект, в който младите хора от района активно участват с идеи. Реализиран е през 2017/2018 чрез ЛИДЕР и е на стойност 268 700 евро, от които 94 386 по ПРСР.

Подобно на много други общности в селските райони, общността на Zwiefalten в Баден-Вюртемберг с население от 2 хил. души страда от факта, че все повече млади хора напускат селото и заминават да работят и учат в големите градове. През 2015 г. общината организира младежки форум, в който младите хора от региона да изложат проблемите си и идеите си за подобряване на средата, в която живеят. На това събитие е разработена концепцията за "Dobel-SpATZ" – център с помещения за общуване, фитнес зона и просторна детска площадка, като е осигурен достъп и за хора в инвалидни колички. Идеята е да бъде създадено уникално място за срещи и зона за отдих на местните, както и за посетителите на района. През ноември 2016 г. проектът е представен на широката общественост с цел да се включат колкото се може повече заинтересовани страни. С идеи допринасят местни предприемачи, представители на сдружения за хора с увреждания, местният център по психиатрия, училища и детски градини. В началото на 2017 г. проектът получава финансиране по ЛИДЕР и строежът му започва през есента. Името му свързва местоположението на улица Добелтал с целите му да създаде пространство, което предлага възможности за игри, приключения и срещи (SpATZ е абревиатура на немските думи за тези три активности). Построена е зала, подходяща за срещи и провеждане на събития, която може да се наема, фитнес зала, а отвън има детска площадка с люлки, пързалка и въртележки, поляна с хижа за барбекю. За отбелязване е обширното гражданско участие, както в обсъждането, така и в самото изграждане на обекта – като доброволци се включват младежи, местни асоциации и компании – общо около 150 жители, което намалява разходите с една трета и засилва чувството за общност. Dobel SpATZ в Zwiefalten вече е любимо място за отдих и почивка, както и за забавление на младежи и деца, а проектът се счита за изключителен пример за социално сближаване.

Велосипедна алея насърчава алтернативната мобилност, Франция

Няколко общини в Елзас с подкрепата на ЛИДЕР инвестират в ремонт и разширяване на велосипедна алея, за да насърчат хората да пътуват до работното си място или училище с колела, както и да имат място за отдих и спорт. Проектът е реализиран по мярка 7 през 2016/2017 г. и е на стойност 232 428 евро, от които 85 999 по ПРСР.

Велосипедната култура е традиционна за района на Елзас и през 2016 група съседни общини решават да актуализират и разширят съществуващите маршрути, които осигуряват достъп до градските центрове. Целта е да се свържат с колоездачни алеи областите около Страсбург и Колмар, като се използват финансовите инструменти на ЛИДЕР и на регионалното и трансгранично сътрудничество. Подкрепата осигурена от ЕЗФРСР се използва за преобразуването на 5 километра от стара пешеходна пътека в лозето Селестат в модерна велосипедна алея – ремонт на пътя и монтиране на вертикални и хоризонтални табели, както и създаване на връзки с вече съществуващи вело-алеи и други пътища. Алеята е на разположение на местната общност всеки ден за отиване на работа, а в празничните дни - за отиди и насърчаване на туризма. Тя става част от маршрута „Бързай бавно, Елзас“, който включва 31 километра - с различни вериги от 8, 11, 19 и 20 километра и който изцяло е затворен за автомобилния трафик. Състезанието за колоездачи по този маршрут през 2018 г. привлича 44 000 участници. Алеята, освен че осигурява удобства за местната общност и променя двигателните ѝ навици към по-здравословни, спомага и за опазване на околната среда чрез намаляване на вредните емисии от автомобилите.

Подобряване услугите за населението, Испания

Общината на малък остров изработва с помощта на ЛИДЕР мобилна система за локализация с цел улесняване на достъпа до изолираните селски къщи на службите за спешна помощ и други доставчици на социални услуги. Проектът е реализиран през 2014г. и е на стойност 179 132 евро, от които 42 257по ПРСР за създаване на системата, останалите общинско финансиране за въвеждането ѝ.

Голяма част от населението – около 75% на малкия остров Фроментера живее в изолирани и отдалечени една от друга села и земеделски ферми, като обитателите им са предимно възрастни хора. Разпръснатостта затруднява достъпа на линейки, пожарни, социалните грижи, като част от проблема се крие в трудното намиране на местоположението, тъй като на практика адреси не съществуват, а местностите са хълмисти и с лоши пътища. Особено тревожно е достигането на фермите по време на извънредни ситуации – горски пожари и наводнения. Общинският съвет на Фроментера решава да се справи с проблема като използва подкрепата на ЛИДЕР и възможностите на новите технологии и кандидатства с проект пред МИГ Eivissa&Fromentera. Създадена е мобилна система за локализация и проследяване, в която постепенно са включени всички къщи и ферми, като е въведен и специален код за спешни повиквания – уникален за всеки дом или стопанство и е включен в Териториална информационна система, добавени са и пощенски кодове и GPS навигация, които могат да се ползват от всички служби, както и от обикновените хора. Така е координирана дейността на всички спешни служби, социалните услуги, пощенските станции, както е подобрена и достъпността за всички жители на острова. Сега всички малки общини на островите в системата на Ибиса разработват подобни приложения, като се интересуват от прилагането на една и съща унифицирана система на своите територии.

AgroInov – трансфер на знания в селските райони, Португалия

Проект цели да насърчи трансфера на знания и добри практики между научните изследвания и градинарството, по специално производството на плодове и зеленчуци. Той е реализиран по М1 в няколко селски района през 2018 г. и е на обща стойност 89 524 евро, от които 76 096 от ПРСР.

Знанията, генерирани в научноизследователските лаборатории и технологичните иновации са трудно достъпни за фермерите, а е изключително важно да достигат до тях с цел повишаване на производителността и едновременно спазване на всички хигиенни и качествени стандарти, включително и ангажиментите за опазване на околната среда. Самите научни изследвания често са откъснати от практиката и темите им не адресират добре потребностите на селското стопанство. Проектът произтича от нуждите на сектора за плодове и зеленчуци да въведе нови земеделски практики, които могат да се справят с някои ключови предизвикателства: борбата с вредители и болести без прекомерна употреба на химични препарати и увеличаване на производството, без да се увреждат почвите, водите и биоразнообразието. Още през 2013 г. е проведено проучване сред представители на сектора за най-важните теми, по които те имат нужда от консултации и нови познания. В още няколко следващи допитвания са формулирани и темите на проекта: ефективност на използване на водата и напоителните системи, нова технология за определяне на най-добрите периоди за прибиране на реколтата, средства за биологична защита срещу вредители и болести по растенията, методи за повишаване качеството на плодовете и зеленчуците, методи за предпазване на почвите, генетично подобрене на сортовете. В рамките на изследването е направено и „зониране“ на територията на цялата страна – в кои региони какви сортове са подходящи за отглеждане. Обсъдени са и механизмите, по които производителите на плодове и зеленчуци могат да научават резултати от научните изследвания, както и за трансфер на знания помежду им. Целите на проекта са да се мобилизират различни партньори за работа в мрежа между научните институции, публичните власти и фермерите, да бъдат получени и практически умения чрез демонстрация на иновациите на място в стопанствата, впоследствие да бъдат популяризирани качествени продукти от селските райони. В рамките на дейностите по проекта е изготвена стратегия за иновации, създаден е уебсайт – онлайн библиотека, която съдържа всякакви изследвания в областта, издадени са информационни брошури, организирани са тематични семинари с представители от други райони от Европа с цел обмяна на опит и добри практики, направени са редица посещения на стопанствата.

Обучение във ферми за мониторинг, Шотландия

Фермите за мониторинг на селското стопанство са форма на обучение, отворена за по-широки обществени групи, селски предприемачи и производители и свързани с тях професионалисти консултанти и са предназначени за обиколки по места, срещи на работни групи и открити дискусии.

Оригиналната шотландска програма за мониторинг започва през 2003 и продължава и през новия програмен период, следвайки много успешен модел, разработен в Нова

Зеландия като част от мерките, подпомагащи земеделските производители да се възстановят от последствията на епидемията от шап през 2001-2002. Според оригиналната концепция, фермите за мониторинг служат за модел на подобряване на производителността и рентабилността на стопанствата, типични за конкретния селски район. След като са избрани чрез конкурс, фермите се отварят за посетители от други местни стопанства и представители на бизнеса, консултанти и производители. Собственикът на мониторинг фермата е домакин на редовни заседания на групата, а на територията на неговото предприятие предварително зададените теми се обсъждат с оглед на практическото им приложение, организират се работни групи, които завършват с открита дискусия. През годината се обявяват и дни на отворени врати за общността. Срокът на мониторинга е три години, като в днешни дни моделът е използван от над 40 ферми в цяла Шотландия. Селскостопанските ферми за агротуризм се управляват по същия начин, но работят за по-кратък период от 18 месеца, поради цикъла на финансиране по ПРСР. От местните земеделски стопани, които редовно посещават срещите на Федерацията за мониторинг, 95% заявяват че този вид обучение е ефективен форум за обмен на знания с пряко приложение и бързи резултати.

Подобряване на устойчивостта горите, Словакия

Държавно горско стопанство използва финансирането на ЕЗФРСР за засаждане на нови дървета и реконструкция на горски път за дейности по поддръжка. Проектът е реализиран по М 226 през 2014 г. и е на стойност 460 383 евро, от които 368 307 по ПРСР.

Горите от смърч постепенно заменят широколистните дървета в Словашката планина Воловец, като процесът започва още в края на 19-ти век, за да се снабдяват минната и строителната индустрия с дървени въглища. Широколистният дървен материал се добива масово, а на негово място се засаждат по-бързо растящи иглолистни видове. Често обаче те са неподходящи за условията в района и боледуват, което в комбинация с екстремни метеорологични събития и различни вредители, прави горите неустойчиви. Чести са и горските пожари, няма пътища за противопожарните автомобили и техника. Заради увредените гори е нарушено и биологичното разнообразие. Проектът има за цел да запази жизнеспособността на гората в дългосрочен план, като едновременно повиши и нейния производствен потенциал. Други ефекти са подобряване на водопропускливостта на почвите и управление на водите, както и създаване на просека от 14 км, по която да могат да минават колите на лесничите по поддръжката, пожарни автомобили и да се подобри достъпността за пешеходците. Дейностите се изпълняват на две фази, след като е осъществена подготовката с помощта на оценка от експерти. В първата фаза ръчно са почистени 90 ха от плевели и храсти, засадени са 591 150 фиданки на площ от 148 ха, предимно бук и клен, като са подбрани такива с най-високо качество, които биха могли да издържат на конкуренцията на останалите видове, изградена е и защита на разсада от горските животни в периметър от 320 19 ха. Всички дейности са управлявани от опитни лесовъди. Така горите стават смесени от иглолистни и

широколистни видове и следователно по-устойчиви към щетите, причинени от бури, насекоми и болести. През втория етап е реконструиран неасфалтиран горски път в главен от категория 1 L, укрепен с павета и асфалт, който вече е достъпен за тежка техника за дърводобив и използваем за лесничейски и противопожарни дейности. Като резултат, освен състоянието на гората, е подобрена и ерозията на почвата, а пътят се използва и за разходки и туризъм от местното население и посетителите в района.

Фестивалът на езерото, Естония

Проект за интертериториално сътрудничество между 4 МИГ и 1 МИРГ по мярка 19.3 на ЛИДЕР организира фестивал на езерото Пейпус, за да насърчи местната идентичност и културно наследство, да развие туризма и да стимулира и местната икономика. Проектът е реализиран през 2017 г. и е на стойност 38 000 евро.

Пейпус е едно от най-големите езера в Европа, обградено с живописна природа и се намира в региона Пейпси в Естония, известен в миналото с традиционното корабостроене на дървени лодки. Изоставащ икономически от останалите региони в страната, в последните години Пейпси използва много от фондовете на ЕС, включително и ЛИДЕР, за да развие потенциала си и успява да се превърне в привлекателна дестинация за туристите. През последните 9 години местните власти, както и МИГ усилено работят върху създаването на туристически бранд, за да привлекат посетители и от съседните страни. След едно пробно събитие предишната година, фестивалът е организиран по проект между няколко местни инициативни групи през 2017 г. и приканва собствениците на яхти и лодки, както и други желаещи, за които е осигурен голям кораб, да плават в продължение на 8-10 дни от северния до южния край на езерото, като всеки ден спират на различно пристанище. Така пътниците разглеждат природата около езерото по един нов и вълнуващ начин, както и се запознават с местната култура. На местата, в които спира кораба са организирани различни събития - семинари, екскурзии до вътрешността, концерти и промоции, в които освен естонската народна музика, се представят културното наследство, традиционната кухня и напитки, занаятите. Храната се осигурява от местните производители, а гостите могат да се насладят на домашно произведени ястия и закуски. На всяко пристанище акостира от 150 до 500 души, а броят на лодките се е увеличил 10 пъти в сравнение с предишната година, събитията са с 50% повече. Проектът работи за популяризиране на местната култура, като покрива и разходите за маркетинг, реклама и връзки с медиите.

Мрежа за традиционни хранителни продукти в Мазовия, Полша

МИГ използва финансирането по ЛИДЕР и създава мрежа, за да промотира местните храни и така да стимулира туризма района. Проектът е по М20 – Техническа помощ и е реализиран през 2016 г., на стойност 14 300 евро.

Местната инициативна група "Заедно за Радомка" обхваща шест общини в полския регион Мазовия. Още в предишния програмен период МИГ предприема редица инициативи, за да увеличи на привлекателността на района и да помогне на икономическото му развитие, използвайки уникалните природни, исторически и

културни ресурси на селския район. През 2016 г. МИГ реализира проект, който се фокусира върху кулинарното наследство и популяризирането на местни традиционни хранителни продукти, предприемачески дейности и подпомагане на знанията и уменията в производствените техники при обработката. Дейностите са фокусирани върху създаването на мрежа от заинтересовани страни и регистрирането на общ бранд за храните от южна Мазовия, като се търсят нови и ефективни начини за продажбата им, коопериране на преработвателите със земеделските производители и използването на традиционни методи и рецепти в производството на висококачествени регионални продукти. Първоначално участниците се включват в националния панаир „Вкусът на регионите“, който се провежда в Познан, където са представени местните продукти – мед, хляб, изпечен на специална подложка, ябълки и мътен сок от тях, плодове, зеленчуци, консерви и месо от долината Радомка. Организиран са и образователни курсове, които показват на жителите на селските райони в рамките на МИГ какви са възможностите за създаване на нов бизнес, развиване на знания, умения и квалификация в производството, заедно с разработването на маркетингов план за популяризиране на продуктите. 213 души взимат участие в 23 отделни курса на обучение и семинари. Създадена е и мрежа - кулинарната пътека „Храните на Мазовия“, за която е заснет филм и е издадена книга с рецепти и описания. Създаден е годишен кулинарен , който раздава награди за най-добрите местни и традиционни продукти на Южна Мазовия. Чрез дейностите на проекта МИГ се надява да увеличи продажбите на местните ферми, както и туристическите посещения в района.

Мобилно приложение по следите на историята, Германия и Люксембург

По линия на транснационалното сътрудничество по мярка 19.3 девет МИГ от две държави изготвят проект за приложение за смартфони, което ще визуализира начина, по който са изглеждали в древни времена днешните археологически обекти. Стойността на проекта е 1 219 775евро, от които 914 831по мярката и останалите са набавени от общинските бюджети.

Проектът е продължение на предишен проект за сътрудничество, наречен "Пътищата на римляните" и разработен също с подкрепата на ЛИДЕР в германските федерални провинции Райнланд-Пфалц, Саарланд, Северен Рейн-Вестфалия и Великото херцогство Люксембург през 2009 г. В сегашния програмен период 2014-2020 МИГ продължават да развиват културния туризъм в стратегиите си, като се стремят да разработят творчески и икономически ефективни оферти не само по отношение на забавленията, но и за образователни цели. Сред иновативните подходи за маркетинг на туризма са включени и новите технологии. Augmented Reality "(AR) е техника за визуализация, която е добре позната и масово използвана в световен мащаб от медии, интернет сайтове за туристически услуги и имоти, музеи. AR сканира реалната физическа среда на 360-градусова обиколка чрез цифров апарат или камера, като предлага гледни точки за зрителя от всички посоки. Впоследствие чрез специализиран софтуер може да съчетае заснетите образи с 3D компютърната графика и да получи нова и реалистична картина. Компютърно генерираните изображения на археологическите обекти в случая ще бъдат свързани в общо мобилно приложение.

Повече от 105 антични забележителности от Германия и Люксембург ще бъдат регистрирани в приложението до 2019 г. Сътрудничеството включва шест МИГ от Рейнланд-Пфалц и три люксембургски МИГ и се осъществява с техническата подкрепа на Археологическия университет от университета в Трир и по мярка 19.3 на ЛИДЕР. Този проект обединява историческото наследство на местните общности от 90 общини, туристическите оператори и научния опит на археолозите в университета. Икономическият модел е относително прост и ефективен и може да достигне голяма маса от хора, както и да се превърне в основен иновативен инструмент за популяризиране на културното наследство в цяла Европа.

Даровете на земята – местен международен пазар, Словакия и Унгария

Транснационалното сътрудничество между МИГ от Унгария и МИГ от Словакия с помощта на ЛИДЕР помага за създаването на постоянен пазар в селото Леткес на словашката граница, където местните производители на партньорските МИГ могат директно да продават продукцията си. Проектът е на стойност 167 904 евро и е реализиран по М 421 през 2014/2015 г.

МИГ Börzsöny-Duna-Ipoly се намира на северната граница на Унгария и в стратегията си е включил подкрепа за местните производители и занаятчии чрез развиване на нови подходи за маркетинг и разширяване на търговията. Възможностите им за продажби са ограничени, а в региона има само един фермерски пазар. МИГ влиза в контакт с Alsógarammenti, местна инициативна група от другата страна на границата в Словакия и реализират проект за транснационално сътрудничество в партньорство с още две асоциации за развитие на селските райони в двете държави. Целта е създаването на постоянен местен пазар на границата, където производителите и от двете страни могат да продават продуктите си ежедневно. Дейностите по проекта включват създаването на пазарна инфраструктура - 20 постоянни щанда за продажба, тоалетни и мобилна платформа. Подкрепата на ЛИДЕР е използвана и за организиране на серия от лекции и семинари по продуктова обработка, маркетинг, реклама, стратегии за продажби и др. Промоцията на местните продукти сред местното население е съществена част от дейностите. Разработени са информационни материали, проспекти, брошури и специален интернет сайт. Освен това проектът подпомага организирането на професионални форуми с цел създаване на платформа за консултантска система за местните фермери в областта на продажбите и търговията. Финансирани са и четири срещи на производители от Унгария и Словакия – по две срещи на територията на всяка МИГ.